

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Quintus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1585.

Liber Quintus.

Soc. 46.

ANNO 1585. lätum Romæ, & post hominum memoriam plane nouum spectaculum præbuere Legati Iaponici: quanquam Gregorij XIII. excessus haud modice lætitiā temperauit. Legati solennibus Natalijs Murciæ in Hispania exactis; quoque magis fame increbescēbat, hoc maioribus quacumque præteruherentur studijs populorum cohonestati, Alonam, hodie Alicantum, Nonis Ianuarij peruenerunt. Hinc in Italiam traiecturi, semel, atque iterum Naui conscensa in eundem repulsi sunt portum. Cum tertio con-

I
Legati Iaponici ex Hispania solunt.

2
In Italiam perueniunt vitato periculo Turcarum.

3
Magnifice excipiuntur à Francisco Duce Magnæ Etruriæ.

scendissent, & neque progrediendi, neque Alonam redeundi potestas esset, ad Maiorem Balearem, in portum vrbs Alcudiæ, magno conatu se receperunt. Cuius rei fama cum statim Insulam peragrasset, multi accurrere equites, peditesque, tum spectandi causa, tum ut hospites comiter, honorificeque tractarent. Post quartum diem placido iam inuitante mari, in altum prope-
pellunt. Apparuit deinde resantium moram ventorum haud frustra fuisse: namque per eam Regis Aligerij, qui maria illa magna classe percurabat, effugere manus: nec multo post turcica quædam erupere nauigia, quæ nauim Christianorum optime armis instructam, & formæ maioris capere. Ita suos Christus Legatos, quos tandiu, tamque multis seruauit periculis, prope finem laboris perire non sinit. Franciscus Dux Magnus Hetruriæ ubi appulso cognouit, salutatores misit, ac Rhedas, ad se se Pisas, ubi tum agebat, accersens. Quò cum postridie venissent, post alia magnifice humanitatis præludia, Franciscus ad eos excipiendos ad medias Palatij Scalas occurrens, & irruens in amplexum, magnopere lætari se dixit, quod tales Proceres, adeoque longinquis ab oris, adeoque pia causa aduectos primo sibi Italorum Principum contigisset complecti, suisque tectis, ac terris excipere. Cui ipsi responderunt, sibi quoque gaudium idem fuisse, quod tantum quæsitā tandem Italia potiti, ubi primum Naui descendissent, in ditioris eius terris pedem posuissent, cuius de amplitudine iam tum ipsa in Iaponia ex Patrum Societatis commemoratione multa cognorant. Inde Magnus Dux Mancio manu prehenso, ut erant in Iaponico habitu, ad Magnam Ducem Coniugem suam omnes deduxit. Ea quoque materna singulos caritate complexa est. Tum confidetur sellis ita dispositis, ut primo loco Mancius, deinde Dux, tum alij ordine, postremus Ducis Frater Petrus Mediceus consideret. Ita enim his, alijsque Hispaniæ, Italiæque Principibus præcui Christi causam in peregrinis adolescentibus honorare. Instantibus iam Cinerilibus, adeo institit Magnus Dux, ut lætiores illos ante ieiunium dies apud se agerent, ut saluo officio, quamuis properarent, proficisci

F F

ci

4
Pontifex eorum aduentum in Urbem irget.

5
Decernit eos excipere ut legatos Regum.

6
Perueniunt Romam.

7
Excipiuntur à Generali Societatis.

ci nequiverint. Ipsi Cineribus ad Sancti Stephani templum vesti, primisque tum loco, tum ordine sacri suscipiendi cineris secundum Ducem dignitati honoribus, plenam maiestate Caremoniam spectarunt, qua Sancti Stephani Equites in candidis togis ad solum usque promissis, purpurea ad pectus Crucis insignibus, Magno Ordinis Magistro, hoc est ipso Magno Duci, Obsequium profitentur. Neque satis habuit Princeps Hetruscus genus omne liberalitatis in eos Pisis expromere, sed idem voluit Florentiæ, totoque dominatu suo curiale præstari, misso ductore, qui lautia ubique præberet. Florentiæ non solum venustas Urbis eos delectavit, sed etiam cum cætera, tum Pratolinæ Villæ ingeniosa amœnitas in admirationem adduxit, quamquam magnificere potius illi Hetruscas res, quam suspicere se præ animi excelitate, gentis more significabant. Cum ad id loci, ubi Societatis domicilium erat, alia omnia modeste remissa essent, euitari non potuit, quin Florentiæ, ac Senis, ad publicas ædes deducerentur Magni Ducis imperio. Iam dudum Nunnus Rodericius, quem supra prægressum dixi, peruenerat Romam: ex eo Iaponum aduentu cognito Gregorius, haud facile dictu est, quanta lætitia completus sit. Auxit deinde in Italiam peruektorum, iam Hetruriam peragrantium, & ad Sanctam Urbem appropinquantium fama Romæ expectationem: & Sanctissimus Pater, tumquam breuem sibi prælagiret usuram vitæ restare, per nuncios magnis impensibus obuiam missos accelerare iussit, Horatio Celso Prolegato Viterbiensi dato negotio, ubi primum Pontificij patrimonij oras contingerent, ut honestum ijs comitatum, & cetera ad vitæ commoditates prolixè suppedicaret. Simul de genere honoris, quo excipi eos Romæ oporteret, deliberavit. Privatum satis fore congressum Societatis Patres dicebant, tum quod hac tantum ipsi missi Iaponia erant, tum ne magnificare per honores eorum industrium ipsam suam viderentur. Verum Pontifex, cum quas legati afferebant literas, & mædatorum summam videre prius voluisset, ubi cognovit Mancium quidem à Francisco Rege Bungeni: Michaëlem à Protasio Rege Arimano: Martinum à Bartholomæo Principe Omurano mitti, ut ipsi tanquam Christi Vicario obsequium, & venerationem deferrent, statuens nihil ad regiæ legationis solum deesse, de sententia aliquot Cardinalium, quos item consulendos paratis, publice ijs Senatui, eumque in Aula regia dandum decrevit; ratus id non solum muneri, quod obibant, deberi; sed etiam, quod ornatus fieret, et maiorem in Apostolicæ sedis gloriam cessurum; Nouellæque Iaponum Ecclesiæ incitamentum, ac probrum hæreticæ contumaciæ. Interim legati, qui propiores Romæ fiebant, hoc maiore tum hominum ad excipiendos obuiam procedentium, tum pietatis, seu nouitatis causa affluentium concursu, in ingentia agmina iter habentes, spectatis ubique, Vulsini, Viterbij, Bagnæ, Caprarolæ, quæcumque se ad sanctitatem, magnificentiam, & amœnitatem memoranda obtulerunt, cum ad bidui ab Urbe iter duas à Pontifice præmissas Equitum turmas obuias habuissent, deinde alias submissas à Iacobo Boncompagno Generali Ecclesiæ Sanctæ Imperatore xi. Kalendas Aprilis metam sui longissimi cursus Deo propitio contingere. Eo die quanquam de industria dilatus in noctem accessus erat, & curru velis undique demissa inuehebantur, ne decreti in posterum diem publici ingressus gratiam eorum conspectus desloraret, tamen & ad portam Flaminiam turba expectabat ingens, & exciti strepitu Equitum, & tubarum clangore multi per vias accurrere. Conuenerant ad Professorum Domum, ubi paratum ijs domicilium erat, de Societate facile ducenti; temploque iam clauso, Germanici Alumni concentum in gratiarum actionem parauerant: ipse Claudius Generalis ad portam Domus opperiebatur, cuius ut in sinum, complexumque Iapones, velut in parentis amantissimi se se dedere, non potuit inter tantam, tantæque nouam lætitiæ, dulcissimumque pietatis sensum oculis temperari. Multo plus lacrymarum cecidit, ubi statim exclusa, quantum potuit, turbam ex domo in templum introducti, hymnusque gratulatorius suauiter, ac præ-

decantatus est. Subibat animos Diuina clementia, quæ ex tenebris illis Iaponiæ tot seculorum, tantam lucem fecisset: quæ tam longinquo ex Orbe, vbi paulo ante Christi nomen quidem erat auditum, hæc veræ religionis pignora ipsis spectanda oculis transulisset: quæ, dum refrigescit in Europa, multorum caritas, ad eam exfuscitandam inde vsque ab extremo Oriente, faces accerferet. Ipsis Iaponibus multiplex erat summæ seges lætitiæ, reputantibus vnde, quo, quanta per temporum, ac locorum spatia, quam mirabili Dei custodia, omnes demum ad vnum sospites peruenissent. Nam tres euoluti erant anni, diesque insuper tres, ac triginta, cum è Iaponia, Romanum hoc iter capessuerant, totumque decursum iter propter varios anfractus, atque circuitus, vicies semel millium passuum millia fertur colligere; quantam amplitudinem peritiores Geographi ne toti quidem tetra- rum, ac maris Orbi concedunt. Postridie ad Villam Iulij Tertij Pontificis extra portam Flaminiam, vnde mos est legatis in Urbem solenni cum apparatu inuehi, tecto in curru delati, dum instrueretur pompa, Cardinalium nomine missis saluatoribus responderunt: Adfuit, & Oeconomus Pontificius Alexander Musottus, Imolensis Episcopus, qui significans Patris Sanctissimi nomine: lætum ei, gratumque accidisse eorum aduentum; & cuncta, large officia deferens: addidit præterea missum se cum cæteris ex Aula, vt eos, quo par erat honore ad Sanctitatem eius deducerent. Vbi maturum fuit, præeunte equestri custodia, & Heluetiorum cohorte, dein alijs de more, inter festum tympanorum tubarumque sonitum tres Iaponij adol- scentes, (namque Iulianum morbus prohibuerat) patrio ritu vestiti, suo quisque acinace succincti, insidentes equis holoserico nigro egregie phaleratis in- cessere. Mancij, qui ibat primus, Archiepiscopi duo tegebant latera, Mi- chaëlem duo Episcopi, Martinum alij nobiles medios deducebant. Seque- batur inde flos nobilitatis Romanæ, & aduenarum: plenæ erant spectantium viæ, plenæ ianæ, fenestræque domorum; & faustæ voces mirantium, be- neque precantium, passim exaudiebantur. Festa de more ad molem Adria- nam, & ad Vaticanum salutatio facta tormentis explosis. Interim Pontifex cum Cardinalibus ad Aulam regiam descendit, vbi Præsules, & honoratior populus ita cuncta complerant, vt in summouenda turba, viaque aperienda laborandum licitoribus fuerit. Tum demum legati introducuntur, qui vt primum apparuerunt, arrecta capita, oculique in eos multitudinis vniuersæ coniecti: variusque animos peruasit sensus admirationis, lætitiæ, pietatis, Addebat legationi gratiam tum peregrinus, & plane ab nostro Orbe ab- horrens corporum vultus, tum flos ætatis, & indoles, eminensque siue ge- neris, siue morum nobilitas. Item succurrebant ærumnæ adeo longinquæ peregrinationis, & pericula ea ætate (nam duodeuigesimum nondum exie- rant annum) fidei dumtaxat, & Christi Vicarium venerandi causa suscepta. Quæ simul, aliaque obiecta spectantium animis, pias multis excussere lacry- mas; multasque multi Cardinalium, & ipse Pontifex fudit. Illi per con- fertam turbam sui quisque Principis literas propalam deferentes, ad Pon- tificiam sedem magna veneratione, modestiaque progressi, Patri Sanctissimo pedem exosculantur. Quos Gregorius vultu blandissimo, oculisque lacry- marum plenis excipiens, semel iterumque dulcissime quasi filios amplexa- tus est: spectaculo frequentissimæ illi celebritati haud minus iucundo è Senis Sanctissimi lacrymis, paternaque quadam indulgentia, quam è religio- ne, peregrinitateque adolescentium. Tum paucis primum Mancius, deinde Michaëlem, aduentus sui causam per interpretem Iacobum Mesquitam exposue- re, Regum suorum nomine, suoque, verum ac fidele obsequium tanquam vnico, ac summo Christi Vicario, & vniuersali Ecclesiæ Sanctæ Pastori de- ferentes. Quibus cum grauitur pro re Pontifex respondisset, traditis literis in destinatos sibi gradus extra Cardinalium confessum deducuntur. Ibi dum aperto capite starent, versas Italice literas clara voce Secretarius Pontificius

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

Ff 2

reci-

8
Solemni pō-
pa deducun-
tur ad Au-
dientiam Pō-
tificis.

9
Dato Sena-
tu à Ponti-
fice in Aula
regia causas
legationis
exponunt.

10
Conuiuio ex
cipiuntur.

11
Priuatim al-
loquuntur
Pontificem.

12
Mortitur Gre-
gorius XIII.
10. Aprilis
1585.

13
Virtutes
eius, & meri-
ta erga Ec-
clesiam, &
Societatem.

recitauit. Summa voluptate audita sunt. Primum agebant gratias in Prin-
cipes Deo, quod per Societatis homines ad fidem Christi perducti essent.
Id supra omnia beneficia, quæ possent diuinitus accipere, numerantes.
Deinde, vel ætatem, vel turbidas suarum Prouinciarum res excusabant,
quò minus ipsi coram (vti peroptabant) adesse potuissent: & capita sua
(enim loquebantur) pedibus Beatissimi Patris subiungere. Postremo signifi-
cabant hos legatos à se mitti tanquam ad communem Pastorem, ac Patrem.
De cætero, quæ ipsi Legati, & Visitator Societatis adijcerent, tanquam
ab se se audiret. Recitatis literis, Legatorum nomine Gaspar Conlalium
de Societate Lusitanus, Doctrina, & pietate clarus verba latine fecit. Audi-
ta est Oratio magno cum assensu, nec sine multorum lacrymis. Vbi pe-
roratum est, Antonius Buccapadulius, Pontificis mandato respondit: Postquam An-
tonius dixit, iterum ad Pontificem Legati deducti: inde rursus impressum
sacris vestigijs osculum, eundem in sua recedentem conclauiam sequi, Pon-
tificijque pallij syrma, quod Cæsarei Legati, cum adest, munus est, sustinere
iussi sunt. Eo die excepti conuiuio à Cardinali S. Sixti, cui & Valtanilla-
nus, & Iacobus Boncompagnus interfuere, haud modica ediderunt mode-
stia, munditiæque, & vbi loquendum fuit, prudentia documenta. Non
satisfecerat publica illa significatione pietati suæ Gregorius: itaque se-
cundum epulas priuatim reuocatis, liberius, effususque totum paterni sui animi
sinum, & caritatis flagrantissimæ dulcedinem exposuit. Multa de Nangasco-
ne, de rebus Iaponicis, de conuersione, de Ecclesijs earum regionum in-
terrogauit: cumque diu tenuisset, admonitos vt Diuum Petrum salutare,
eique de viæ successu grates agerent, haud sine sensu dimisit. His Sabbo-
to gestis, die Lunæ, qui Annunciationi Deiparæ Sacer erat, cum de more
ad templum B. Mariæ supra-Mineruam Pontifex iret, iussit adesse in Comi-
tatu Iaponios, & proxime ante se, qui primæ autoritatis locus est, collo-
ari. Eo quoque die in Iaponico vestitu conspecti sunt. Deinceps cum alio
cultus à nostro more plurimum dissideret, Italico vsi sunt habitu: quo ex
genere terna singulis continuo parari Gregorius vestimenta iusserat. Post hæc
salutationes Legatorum, Romanarumque potestatum exceptæ. Sed Gregorius
animus expleri non poterat: rursus accitis, grauissimam personæ Maiestatem
remittens, diu se tanquam Pater cum filiis familiariter oblectauit. Septena
mox Basilicas inuisuris ita patere adyta, eosque haberi honores voluit, vt
ipsimet Pontifici vix quicquam posset fieri honorificentius, quam ipsi singu-
lis in Basilicis honorati sunt. De Iuliani autem decumbentis salute sic labo-
rabat, vt præter curam Medicis præstantissimis demandatam, singulis diebus
vellet de statu eius edoceri. Ecce autem dum tota gestire Vrbs videtur de-
ticta, nec quicquam fere, nisi Iaponia versatur in Ore, maxime autem om-
nium triumphat Sanctissimus Pater Gregorius, repente is ex humanis auer-
tur. Quippe vt erat ætatis exactæ, quartum, & octogesimum decurrens æ-
tatis, paucis ante horis de fugiente vita à peritis admonitus, quo breui spa-
tio accurate ad præmuniendum sibi ad beatam vitam aditum institerat, quan-
to Idus Aprilis magno cum omnium dolore decessit. Sane Pontifex ob mul-
tas, egregiasque virtutes immortalitate dignissimus, communis omnium gen-
tium pater: inopum, & calamitosorum perfugium: conseruanda, restituenda-
que, & amplificanda religionis studio Pontificibus Sanctissimis adæquandus.
Hæc illi prima, hæc summa curarum erat. Eam ob rem Societatem, quæ
se præcipue sanctum in hoc opus deuotit, adeo paterne complectebatur, &
fouebat, tamque multos ad vsum adhibebat. Plurimum illi Ordo hic debet,
cum humanis, tum diuinis auctus, & communis ornamentis. Sed antea
omnia erat illa singularis benignitas, per quam non solum larga beneficia
tribuebat, sed ipsemet animum faciebat modestiæ nostræ, onusque leuabat por-
doris, præueniens necessitates, inuitans ad poscendum, obuia semper, læta-
que, & inexhausta pietate occurrens: ita ad futura intentus officia, ac si
omnia

Soc. 46.

omnia deberet, & nihil dum præbisset. Multum etiam Gregorio gentes omnes debent: multum Roma, quam cum alijs decoribus illustravit, tum excitatis Nationum Seminarijs, omnium gentium, & Magistrum, & parentem esse ostendit. Laudavit Sanctissimum Patrem in Exequijs ad Divi Petri Stephanus Tuccius, quæ edita in vulgus extat Oratio: Sed ingenium, quamvis magnum, & eloquens, & obnoxium superavit materia. Censuit eidem Claudius quoque Generalis, apparatu decoro, à Societate iusta solvenda. Quibus cum sacrum ipse faceret, Adolescentes Iaponij atrati interfuerunt. Tota vero Societate multum meritissimæ animæ sacrificiorum, precumque, persolutum est. Non defuit Romæ qui diceret: Gregorium lætitia ex Iaponum Legatorum aduentu exanimatum. Quod, ut longe absit à vero, cum duodevigesimo ab eorum aduentu die excesserit: tamen prorogatum in eum, usque diem proprio Dei beneficio vitam ei interpretari fas est, ut quam lætissimus emigraret. Quippe adeo propaganda religioni intento Antistiti hoc maxime conveniebat supremum gaudiorum, ut legatione post orbem conditum honestissima, maximeque longinqua, ab novis ultimarum terrarum Ecclesijs exhilararetur, & Christi religionem, pariterque ditionem Romani Pontificis ultra fines noti Orbis longius, quam ullum unquam humanum pertinuisse imperium, productum, abiectis ad suos pedes Legatis Iaponiorum Regum videret. Tam benigni Patris desiderio mœstos adolescentes Iaponios opportune solatus est Claudius: divino factum consilio admonens, ut ipsis præsentibus vegetioris ævi sufficeretur Antistes, cui patrias res commendare ipsimet coramposset. Cardinales quoque penes quos summa rerum in interregno potestas est, Episcopum Ripæ Transonis Lucium Saxum (qui postea fuit Cardinalis) misere consolatorem, iussu nomine omnium denuntiare, quicumque ipsorum succederet, repræsentaturum illis Gregorij benignitatem, & curam.

Successit paucis post diebus Gregorio Felix Peretus à Sancti Francisci Ordine, qui Sixtus Quintus vocatus est. Ad eum Claudius Generalis biduo post cum Assistentibus introductus, ita locutus est, Beatissime Pater una cum his Patribus Assistentibus, qui me adiuvant in Societatis ferendo pondere, adsum, ut Sanctitatis Vestre sacra vestigia osculemur, & gratulemur hac de sancta lectione, tum reipublicæ totius Christianæ causæ, tum etiam nostræ priuatæ, quod persuasum habemus singulare patrociniū Societati nostræ in Sanctitate Vestra futurum. Præter hæc iubent Constitutiones nostræ ubi Pontifex novus creatur hoc nos defungi officio, ac pariter denunciare, præter commune obsequium, quod Christi Vicario universi Christiani debent, Societatis nostræ professos præcipuo se voto obstringere, ituros quocumque ille iusserit, sine inter Hæreticos, sine alios infideles, paratos in Sanctæ fidei defensionem, & amplificationem sanguinem ipsum, si opus sit fundere. Ad quæ clementer Sixtus, Felices, inquit, veneritis, delectat nos vester conspectus: novimus vestra Societas quam salutaris sit Ecclesiæ Dei: itaque ad nos libere adite, libenter accipiemini: clementiam in nobis, & opem reperietis. Iaponij, ut valent? cumque respondisset Claudius recte valere, deque eius Pontificatu gaudere, memores quam officiose, & amanter ab eodem nuper Cardinali accepi essent: subiecit Sixtus, curate, ut eorum commoditatibus nihil desit. Quod si quid opus sit, nos conveniant, omni ope iuvabimus. Non semel deinde ad se adeuntes multa humanitate, amplisque promissis excepit. Tum ad quaternam, quæ tribuebat Gregorius aureorum millia Iaponiæ Ecclesijs, & Seminarijs, bina in singulos annos adiecit. Idem digna & Romano Pontifice, & Principibus ad quos mittebantur munera dedit, & ipsos legatos solenni ritu equites, qui ab calcari aureo vocantur, creavit pridie Ascensionis Dominicæ: postridieque ad sacrum, quod priuatim fecit, admissis, sua manu Divinissimam Eucharistiam porrexerit. Ab Romanis in Patriorum adscripti sunt numerum, cuius rei testes literas singulis dedere affabre

14
Sixtus V.
creatur Pon-
tifex Max.

15
Adit eum
Generalis
Societatis
cum Assisten-
tibus.

16
Pontificis ad
PP. Genera-
lem, & Assi-
stentes ora-
tio.

17
Eos cura
paterna, &
liberalitas
in Iaponios.

18
Legati Iapo-
nij discedunt
Roma.

19
Perusina, &
alibi magni-
ficè excipiū-
tur.

20
Visitant Lau-
retanam
ædem.

21
Excipiuntur
Venetijs
splendide ac
religiose.

bre minio pictas, aurea bulla prægrandi insignes. Denique rursus salu-
Pontifice, ornatique commendatitijs literis ad obuios Principes, impetrata
etiam liberali consecratione granorum, atque Numismatum, addito per Iu-
liam ductore de Societate Hippolyto Volia, tertio nonas Iunij Roma discede-
runt. Iusserat quoque Sixtus, quacumque Pontificiarium terrarum teneret
iter, honorifice, & gratuito excipi, deducique. Itaque Narniæ, Spoleti, in
Montefalco (quo ad Beatæ Claræ incorruptum spectandum corpus, miraque
alias Virginis eius reliquias diuerterunt.) Tum Fulginij, Asistijque festa vi-
que humanitate, & gratulatione publica certatim excepti sunt. Perusini iam
dudum, necdum Roma digressos impense rogauerant, ad ipsos vt modico
diuerticulo vellent ascendere. Quod vbi facturos cognouere, nisi Ioannes Ni-
colaus Collegij Rector prohibuisset, decreuerant ad eorum cohonestandum
ingressum, & triumphales excitare fornices, & alia magnæ impensæ moliri
tamen venientibus ad ipsos territorij fines, cum tres è primis communi Citi-
tatis nomine occurrissent, ad pontem Sancti Ioannis Tyberis impositum nobi-
lium frequens equitatus adfuit, cum quatuor egregie instratis equis
multo fulgentibus, in quos, quò facilius populi qui ex circumiectis quoque
pagis affluerat, oculis satisfaceret, ab rhedis Iaponios transtulere. Alij in-
de, atque alijs tum à legato Philippo Spinula Cardinali, tum à Magistratu
Decemuirum occurrentibus, inter continentem tubarum, ac tympanorum
ærisque campani sonitum, & tormentorum bombos, recta ad Episcopales
templum Sancti Laurentij deducuntur. Hic supplicantium habitu Clerus, &
Canonici ad gradus progressi, peramanter, pieque exceptos introducere in
templum, vbi cum præclaro vocum, Organorumque concentu grates Numi-
ni actæ. Inde per frequentissimam turbam, & splendidum comitatum ad So-
cietatis Collegium ducti. Dederat hoc Ioanni Nicolao Ciuitas, vt directori-
um in Collegio haberent; at conuiuij ordinandi ipsa sibi partes desumptas
multique Nobiles, tanquam in Nouellis illis Christianis Christi ipsius famu-
larentur, & blandirentur infantia, mensæ administri esse voluerunt. Qui-
dam item digredientes comitati ad inclytum vsque templum S. Marie Angelo-
rum sub urbem Assisum, ibidem pariter cum ijs, sacrum faciente Ioanne Ni-
colao, diuinæ mensæ accubuerunt. Haud absimili gratulatione interiectas vrbis
preteruecti ad Lauretanam ædem perueniunt. Hic salutata religiosissime De-
Parente, miratique, ac venerati cellam illam Sanctissimam primam è totius
consciam celestium sacramentorum, Deique hominis templum, ac regiam
ac rursus in ea diuino pane refecti, Anconam iter intendunt. Cuius ciuitatis
perhospitalis humanitas, tum occursum multiplici, tum festa militarium fimo-
lacrorum lætitia, tum conuiuijs, & id genus lautijs perspecta est. Nam
solum ineuntes urbem læto bombardarum tumultu consalutarunt, sed etiam
instaurarunt gratulationem sub noctem ludicris ignium, strepitumque
tormentorum, cum hinc colles ingeminarent, inde littus, aquorque longo
prouoluerent fausta tonitrua, & fixis, seu volucris ignibus vndique
omnia collucere. Cæterum haud vacat ire per singula, quæ & olim ab
gentem memoriæ tradita extant, & coniectare pronum est, cum in pulcherrimo
hospitalitatis certamine ciuitates Principesque Christiani, & suam quoque
que priuatim agi dignitatem censerent, & omnium pectora tacitis Numeris
ad gratulandum ciere impulsibus videretur, & tanta omnium mentes pe-
tas implet, vt sæpe simplicior turba tanquam diuinos homines interce-
tur, & coleret, & contingere vestes eorum manu, vel rosarijs tanquam
sanctum quiddam ambiret. Non igitur, quæ Senogalliæ, & Pisauri ab Ve-
binatæ Duce, quæ à Bononiensibus Ciuibus, ac Legato Saluiato, & Archie-
piscopo Paleoto Cardinalibus, non quæ ab Ferrariensi Duce magnificè
documenta humanitatis edita sunt euoluam pluribus. Eo minus Veneti officia
quæ cogi in pauca nequeunt. Nam præter cætera Veneti, cum adfuerant
ad Corporis Christi solemnia Iaponios coniectarent, solito magnificentius di-
eius

eius supplicationem instruxerant : hæc maxime rati spectacula à veteribus Christianis nouellæ soboli proponi decere . Sed cum ad eam diem Legati non adfuissent, supplicationem quam in apparitionis Sancti Marci memoriam, quotannis habent, distulere in eorum aduentum : in eaque, cum iam venissent, apparatus, quo Christi Domini Corpus deduxerant, totum multis partibus auctum explicuere. Cætera inde magnificentia æstimetur, quod religiosa fercula, ac pegmata, in quibus, vel sacra, vel pretiosa reipublicæ, vel argumenta è veteri, nouoque instrumento sacrarum Historiarum, multorumque Martyrum statu is expressa, auro, gemmisque, & vnionibus distincta, Sodalitates, quas scholas maiores appellant, gestabant, plus centum, quadraginta ducta sunt. Quorum in postremo ipsorum quatuor Iaponum ad Summum Pontificem Legatio scite repræsentabatur. Eandem Legationis Historiam, singulosque adolescentes in Curia, quam magni Consilij vocant, depingi accurate iusserunt : & Iaponicam vestem, gladium, duosque pugiones dono ab ijs acceptos, dixerunt conseruari publice velle cum titulo. Dona autem ijs numero, & pretio dedere insignia, bina tota holoserice vestis volumina, bina damascenæ, totidem è serico raso, quatuor è textili auro : caplas præterea ingentes duas plus quingentis è vitro pellucido egregie in multas figuras elaboratis operibus refertas : specula item maxima octo, quatuor ebore circumtecta, totidem tabulis auro pictis inclusa, minioque illuminata : ad hæc quatuor ex ebore Crucifixi signa nobilis artificij, decretis ad vltimum vbique locorum Veneti iuris honoribus, hospitij, impensisque publicis. Quæ Patuini, Vicentini, Veronenses, tum Reipublicæ, tum suæ voluntate cumulatissime præstiterunt. Veneto egredientes imperio noua, excepere officia Guilhelmi Gonzagæ Mantuæ Ducis, eiusque filij Vincentij. Recipi, haberi, dimitti liberalius, benigniusue haud facile potuerunt. Certarunt inde, cum regio Philippi iussu, tum insita sibi liberalitate Mediolanensis Prouinciæ Ciuitates, ne quæ de alijs audierant Italarum Ciuitatum officijs superiora suis essent. Itaque inter continentem gratulationem, occursum, comitatum, festos fragores, ac sonitus, & alia publicæ hilaritatis non vstita modo, sed etiam noua exempla, quæ Cremona, & Laus Pompeia maxime ediderunt, progressi, Mediolanum appropinquarunt, cum ante multos à Ciuitate, ab Archiepiscopo Gaspare Vicecomite, ab Duce Terrænouæ Gubernatore, veste, armisque fulgentes præmissos in equis habuissent obuios, & præmissos sibi equos magnificentissime instratos incendissent. Ad suburbij portam Dux ipse cum duobus filijs, ac nepote suo Marchione Aualo, Senatu, Magistratuque, & plus quingentis Equitibus, aduenientes excepit. His ordine urbem ineuntibus, longum specie nobili explicatum est agmen. Dexter ibat Duci Mancius, regio Visitatori Michaël, Magno Cancellario Martinus, Senatus Præfidi Iulianus. Ita ad Brerantum Collegium, vbi diuerforium Dux sumptuose exornauerat, deducuntur. Inde singillatim pro se quisque magnatum secularium, & sacrorum, nobilis, & Christiani pectoris liberale specimen edunt. Gratum fuit Iaponibus Vicecomitis Archiepiscopi (is B. Borromæo successerat) officium, quo in proximum diem Dominicum, inuitauit ad sacrum, quod primum in sua illa Diocesi solenni cæremonia peraturus erat. In eo illi de manu eiusdem diuinissimum Christi Corpus accepere. Hoc enim subinde cælesti cibo vires animi, & corporis ad labores itinere, & ad populorum bene ferendos plausus instaurabant. Sanciùs vero Padilla Arcis Præfectus, ita honorauit explosione varij generis tormentorum, & bellicis simulacris, vt ingentis prælij terrorem iteunde assimulans, abunde ostenderet, quæ inter Italica munimenta eius Arcis gloria sit. Mediolano profectis haud minores Papæ, Dertonæ, tum in Genuensium terris humanitatis apparatus exhibiti : inter quos Genuam demum perhonorificè, ac multiplici præoccupati occursum, Nonis sextilibus peruenere. Hic perbreuis fuit mora : Legati Iaponici Genua soluunt. nam classis in expedito stabat, altum continuo petitura. Quæ angustia quamquam

22
Mantuæ ite
ac Mediola
ni.

23
Legati Iapo
nici Genua
soluunt.

quam fecere, ut Genuenses suas, uti decreuerant, explicare non possent, sed velut in compendium conferrent officia, tamen nihil ad summam benignitatis experimentum reliquum factum est. Ac denique discessuros non frustra modo celebritate lætitiæ publicæ, sed etiam omni genere nautici comectus, vnde ipsi ac cætero comitatu Barcinonem vsque satis superque fuit, largiter honorarunt. Sexto idus Augusti quatuor Senatoribus deducenibus, cum clangerent tubæ, bombardæ crebris ictibus intonarent, optimè instructam tritemem (quam nepos Principis Aurie Ioannetus Spinula classi illi Præfectus ad cætera munimenta officiosissimi animi detulit) conscenderunt. Ingens auxere secum Italiæ desiderium, ingens relinquerunt sui. Valuit hoc gentium Iaponiarum specimen præter cætera ad excitandum in hominibus regionum harum ardorem illis aliisque in errorum nocte iacentibus populis succurrendi. Nemo ferme erat qui, si licuisset, non aueret illos sequi. Opifices vitro se huius pauci offerebant nostris, ut illuc inuehendis artificijs vsui Euangelio foverent. Multò acius in hominibus Societatis exarsit hic ignis, gustu delibato celestium fructuum quos fratrum suorum arumna inter aspreta illa inueterata pietatis genuerant. Trahebat itaque generosa pietas ad prosequendum, promouendum inceptum: verum ex multis competitoribus pauci delecti. Non parum etiam auctoritatis ad Europeos addidit Societati, species adeo fructuorum eius laborum. Præ ceteris magni nominis viris, Sanctæ Seuerinæ Cardinalis vehementer commotus est, ac professus cum Romæ Iaponios videret, tum demum apparere sibi cepisse, Societatem seriò agere, & vera esse quæ de rebus indicis ferebantur.

24
Quos sensus
legatorum
Iaponiarum
conspexit
animis homi-
num impres-
erit.

25
Vani rumo-
res de alie-
nato à nobis
animo Ponti-
ficis.

26
Cogitatio-
nes abortiæ
Pontifici de
Seminarijs
extinguendis
ab eo reie-
ctæ.

27
Benignus
sermo Ponti-
ficis ad Clau-
dium Gene-
ralem.

Interim ex occasione noui Pontificatus gliscere vulgo per Urbem, multæque tumultuosius per Prouincias, cœpere sermones: Pontificis animus à Societate alienum esse, eiusque velle instituta mutare. Id prout cumque ingenium erat, alij coniectura inani, quod è dissimili Sixtus disciplina prodierat, ignari, quam hæc tamen dissimilia, tamen vnus Christi Corporis membra vnus inter se spiritus necitat: alij quod ita cuperent, interpretantur, ac differebant. Nec aberant nonnullorum prauis conatus, quibus cum singularia Gregorij officia Societatem dudum inuidiosam fecissent, eo summo, nactos se locum arbitrabantur dolorem veterem expromendi. Græue quibuldam erat quòd penes Societatem Seminariorum procuratio esset, præsertim Germanici, quod facultatibus Gregorij pietas copiose instruxerat. Non modo in totum Seminariorum instituta damnabat; facultates Pontificias in munimenta alienigenarum absumi conquerens; qui reuersi ad suos nibilo ceteri meliores, sæpe deteriores, reique Christianæ perniciosiores euaderent. Quæ voces Pontificem magna molientem, eoque in pecuniaria ratione peruiolaret, & alioqui per se se ab eo sensu non abhorrentem, permouere, ut significaret, quod pecuniæ ad Seminarium sustentanda è Pontificio arario conferretur, nolle post hæc conferri. Verum ab Cardinalibus Comensi, & Madriensi Claudio Generali instante, diligenter edoctus tota de re, cognitisque etiam aliunde eorum contuberniorum, tanquam Catholice Ecclesiæ Arcium, institutis utilitatibus, sententiam volens mutauit. Itaque septimo Idus Iulij aduentem ad se Claudium omni præcipuo honore cum accepisset, post multos, & riosque collatos perbenigne sermones, dixit: Seminarium à Gregorio excitatum non modo conseruare sibi in animo esse, sed & perpetuis rebus, quæ huiusmodi eos habebant, statuere, Sacerdotijs, vbi facultas daretur assignandis. Interim darent operam Patres, ut ipsum, vbi occasio vacuorum Sacerdotiorum offerretur, admonerent: tum nominatim de Societate adiecit, effectum se ne eam Gregorium desideraret. Ac scito, inquit, non multis ante diebus ad nos scriptum ab nostrorum Nuntiorum quibusdam, non deesse, quod Gregorio mortuo putent, idoneum sibi tempus oblatum ad vestros rescribendos; quibus respondimus (& literas ipsas ad cumulum bonæ voluntatis addidit) nos rebus ipsis effecturos, ut omnes intelligant, quantum Societatem huiusmodi

amemus, & complectamur. Itaque id ipsum, quibus oportet, plane declarent, ac persuadeant. Hæc, & alia clementissime fatus, ad extremum Societatis pro se preces etiam, atque etiam postulavit. Hac res tranquillitate ibant, cum inde usque ab Stiria desertur calumnia, quæ Sixtum vehementer pupugit, Emerico Forslero, Græciensis Collegij Rectori excidisse, si Pontifex in Iesuitarum institutis mutare quid vellet, eos citius ab Religione desciuros, quam ut Instituta noua susciperent. Hoc itaque Sixtus, ut audiuit grauius cum Cardinali Carafa exposulauit, tales audiri voces ex hominibus, qui tantam profitentur Sedi Apostolicæ obedientiam, adeoque de se se, qui nil tale cogitaret, opinionem inuidiosam spargi. Cumque Carafa, si Sanctitati eius probaretur, se Generalem Præpositum alloquuturum, rem totam diligenter exploraturum diceret. Quin, inquit, affare eum nostro nomine. Recta ad Claudium Cardinalis, & mox Claudius ad Pontificem. Postque gratias actas, quod admonendum se tali de re Sanctissimus Dominus putarit, vehementer exaggerare crimen aggreditur. Rem esse grauem, nostro in Ordine nouam, supplicioque notabili dignam. Nihil Societati obedientia carius, in qua summum suorum decorum, & velut insigne collocarit. Nihil Sede Apostolica inter homines sanctius, ac venerabilius, cui proprio se se voto addiceret. Publico, & insigni demonstrandum exemplo quanta veneratio quantum obsequium Vicario Christi à Religiosis, ac præsertim nostris, qui parati semper debent esse pro eo ceruices dare, debeatur. Se administrum supplicij, quem æquum esset, fore. Hac grauitate orationis, parendique alacritate ubi delinitus est Pontifex, adiecit, fieri tamen posse, ut Forslerus non plane ita, ut scriptum sit, pronuntiaret: Si Beatissimo Patri videretur accituum se hominem Romam, ut vel se se purgaret, vel ad voluntatem Pontificis plecteretur. Nam fieri posse, ut vel omnino innocens sit, vel plane nocens, vel medio quodam modo occasionem præbuerit talia suspicandi: dignum poena esse, vel si solum hoc fecerit. Vbi Pontifex, Quid si Romam accersas, parebit ille, ac veniet? Non se illi Principes interponent? (cognouerant enim esse apud eos in summa gratia, ac veneratione.) Veniet, inquit Claudius, Videbit Vestra Sanctitas, quæ Dei gratia, in hac sua minima Societate obedientia vigeat: ipsemet si qua ab Principibus mora iniiciatur, perumpet. Hæc Sixtus cum admirandus, ac multum probans audisset, ut in nomine Domini acciret, adiecit. Nulla fuit in Forslero cunctatio. Vbi literas à Claudio accepit, esse cur primo quoque tempore Romam, accurreret, aduolauit. Respexitque ita innocentiam eius, & obedientiam, Deus, ut Pontifex, cum & ab alijs diligenter in eum inquiri iussisset, & ipsemet alloquutus esset, sua sponte multum Claudio per Cardinalem Azolinum, Secretarium commendavit, virum bonum, & fauore dignum esse testans, proinde ornaret eum, & honoraret. Cæterum Seminariorum obrectatores nullum faciebant calumniarum finem. Grauiissime querebantur turbulenti quidam ex Anglicano eiectione Collegio. Quorum, aliorumque sermones, quemadmodum ipsemet Sixtus postea dixit, ut extingueret, & Societatis innocentiam publicaret, omnia iussit Seminaria Urbis recognosci, quæ sub disciplina Societatis continebantur. Alij credidere hanc Sixtum viam ingressum, causam querentem Seminaria abolendi: Nam ad id propensus omnino etiam ante Pontificatum ferebatur: eamque maxime ob causam Cardinales Sanctæ Seuerinæ, Comensis, & cæteri, qui talium præsidiorum interius commoditates norant, summeque probabant, in Pontificis Comitibus operam dederunt, ut inter capita, quæ de more Cardinales pro se quisque si creetur Pontifex, præstituros iurant, vnum esset de Seminarijs conseruandis. Ea per id tempus quatuor in vrbe sub disciplina, & procuratione Societatis erant, Germanicum, cui adiunctum Vngaricum est, Anglicanum, Maroniticum, & Romanum (hic Clerici, & Conuictores degebant.) Destinavit his inspectandis Pontifex Philippum Segam Placentinum Episcopum, quem

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

G g

sub-

28

Calumnia
contra
P. Emericum
Forslerum.

29

Forslerus ac
certus Ro-
mam insons
agnoscitur,
& laudatur
à Pontifice.

30

Sixtus insti-
tuit Semina-
riorum Vi-
sitationem.

31
Visitatio Se-
minariorum
in eorum
laudem de-
finens.

32
Societas pe-
nit exoner-
ari se cura-
Rom. Semi-
narij.

33
Sed non im-
petrat.

34
Collegij Ma-
ronitarum
procuratio-
nem Socie-
tas suscepit.

35
Sixti Ponti-
ficis in id Colle-
gium libera-
litas.

subinde Nuncium ad Cæsarem misit, postea Innocentius Nonus Cardinalem creauit, & Iulium Otinellum Episcopum Castriciensem. Hi singulis in Collegijs templo, domoque omni, & rationum tabulis, opera peritorum adhibita, diligenter inspectis, omnesque viritum Alumnos alloquuti, adeo cuncta probarunt, adeo calumnias, & nominatim libelli contra Anglicanum oblato capita refutarunt euidenter, adeo de Societatis integritate prudentique honorifice retulerunt, ut emenda illi fuisse ea occasio videretur. Testatur, & Oeconomicas rationes, & formam catus eos recte administrandi tum primum se didicisse, & aliquot regularum exemplar suos ad vsus excerpere. Ceterum per hanc opportunitatem Claudius vehementer instiuit, quod aliter frustra tentatum erat, ut liceret Conuictorum procuracionem deponere. Cum studiorum iactura, & valetudinis, multos ibi occupari Sociorum, vel ex longinquo Romam à Prouincijs missos, ut pietatis, & literarum praefidijs ad magnas res instruerentur. Cumque Pontifex id si faceret, maleuolorum sermones confirmaturum dixisset, adiecit Generalis: quoniam tum aliud Domicilium quærendum conuictoribus erat, posse aedes conducere haud multum capaces, perque earum angustias multos dimittere, ac paulatim deinceps omnes. Quod cum Pontifex quamuis ægre tamen permitteret, multi Cardinalium reclamant, grauius conuerentes nationem Italiam posthaberi cæteris: nec inuicem hanc plane incultam, studijs adeo in externorum culturam intentis. Ita ea quoque procuratio, quamquam propter domicilij angustias valde tum imminutus est adolescentium numerus, retenta est, haud poenitendo cum fructu. Et Clemens postea Octauus plane vetuit deponi.

Collegij Maronitici suscepta nuper administratio erat, Instituerat Collegium anno superiore Gregorius, nouo ad eam rem edificio inchoato, magnam in spem publici emolumenti, tum ad excolendam ipsam Maronitarum gentem optime erga Romanam sedem affectam, sed grauius ab infamia laborantem, tum ad alias per Orientem nationes adiuuandas. Quippe cum linguas Maronitarum passim calleant Arabicam, & Chaldaeam toti Orientis communes, plerique etiam graecam: si solida imbuerentur religionis doctrina, magno vsui sperabantur futuri, & per se se, & interpretum opera ad obediens legationes, & Apostolicas peregrinationes Pontificis nomine, & ad Schismaticorum, & Hæreticorum sectas redarguendas. Præterea ipsi Romæ Vrbi, & Apostolicæ Sedi prompta linguarum talium copia decus attulerat, & commodum. Quas causas cum Gregorio Cardinalis Carafa proposuisset, summo studio Beatissimus Pater instituendum Collegium suscepit: & quarto idus Martij, superiore anno inchoatum est, administratio tum hæcenus ab Societate recepta, ut per externos id procuraret. Sed cum Maronitarum adolescentes grauius ferrent ab alijs, quam ab Societatis hominibus, quos se vnos Patres agnoscere dicebant, regi, multum ijs apud Cæsarem Cardinalem instantibus, eoque tum apud Pontificem contentente, ita demandaret, tum apud Claudium ne diutius declinaret id onus: neque tam benemerito de Societate Cardinali, neque optimorum adolescentium voluntati, minimeque omnium Gregorij mandatis fas fuit obistere. Itaque susceptus omnino labor, Ioannique Bruno, qui apud Maronitas fuerat, demandatus. Visitatores Pontificios cum cætera noni huius Collegij delectantissimum adolescens Cyprius genere Marcus Moronius nomine, qui paucis post annis nondum domum receptus, sed tamen Societatis obstrictus votis decessit, honoratusque est suffragijs tanquam vnus ex ea. Huic cum Actus Apostolorum, graece conscripti traditi essent explicandi, Chaldaice eos, & Arabicis & vernacula hoc tempore Graecorum lingua, adhuc latina, atque Italica commentis explicauit. Nec sublato Gregorio Sixtus præclarum coeprum omisit. Nam præter dissolutum æs alienum, quod erat contractum, & iustam summam pecunie ad alios vsus donatam, sua sponte Abbatiam illi millenum ferme nummum annui vectigalis addixit, cum antea certo vectigali careret.

Illyricorum quoque Alumnorum turbulenti quidam Laureto fuga elapsi, Romam usque querelas delaturi contenderunt. Sed ita contra se omnia reperere Romae, ut in maximo beneficio posuerint, venia suppliciter petita, poenaeque suscepta, rursus in Collegium recipi. Verum Rectorem huius Collegij Lauretano Societatis Rectori Generalis posthac subesse iussit. Idem Seminariorum per septentrionem conditorum, in qua potestatem Gregorius Possuino commiserat, curam omnem ad Prouinciales in sua quemque Prouincia transtulit. Ita enim cum tantis essent intervallis dissita, à pluribus, iisque potestatem habentibus, commodius quam ab vno quopiam, eoque priuato homine, regi poterant.

Transmarinae ad Orientem expeditiones finitae eo maxime, quod diuersam ab Gregorio Sixtus viam ingressus, pecuniam in alia destinabat opera. Redijt igitur ex Aegypto Ioannes Baptista Elianus, cuius ad Cophitos profectio, quamquam non plane votis respondit, plurimum tamen valuit ad multa gentis vitia emendanda, quae nouus Patriarcha ex eius ante congressu cognita, omni ope institit abolere. Ragusa quoque Philippus de Philippis, deinde Horatius Passardus, qui praclare per quadragenarium ieiunium rem ibi gesserat, & Ioannes Ambrosius Castanea desiderio sui magno relicto, rediere. Horum reuocandorum etiam Gregorius Claudio potestatem fecerat, cum Stationum proprium sit non esse perpetuas.

Ceterum Constantinopolitana Sedes hoc etiam anno stetit. Huc anni superioris exitu in supplementum missi Ludouicus Chizzola, & Petrus Antonius Casatus Sacerdotes, tempestate in Cretam expulsi, totum ieiunij magni tractum, dum nauigij copiam opperiantur, exegere Insularis instituendis: in ipsa vrbe Candia Latinus Vrsinus apud se perpetuo habuit. Alternis ante, postque meridiem verba faciebant. Vtilitas publica consecuta est maxima, ut Ciuēs Diuinæ prouidentiae gratularentur, quod id sibi extraordinariae opis adeo in tempore, nec opinantibus misisset. Decorauit Patrum labores praemiorum abstinentia. Nam cum supra consuetum concionatoris stipendium pecuniae Ciuēs bonam summam, quam eis traderent, corrogassent: denique quia, & haec, & stipendium rejiciebantur, alia beneuolentiae nomine obtruderent, omnia Patres Societatis more constantissime recusarunt. Adulto iam vere prosequuti iter tandem Constantinopolim sospites tenere. Hic vero ingens domi, & inter fideles gratulatio facta est, quae parem exitum non habuit. Nam ut demum homines omnes sumus, visus est Chizzolae Iulius Mancinellus, qui praerat, nimia seueritate uti in domesticis continendis: quod cum paulo liberius eidem significasset, Iulius eam opinionem ingressus, parum se regendis illis idoneum esse, ne Seruis Dei, quos, ut quidem ipse opinabatur, nesciebat ferre, grauis foret, statuit ab ea statione se se subducere, & nactus idoneum ductorem, via Poloniam versus suscepta, Leopolim in Prussiam Octobri mense peruenit. Nullo modo Claudio Generali ea profectio probata est. Nam ipsum praesidem ita repentino motu discedere, & stationem tanti momenti relinquere, & adeo periculosum iter de sua senrentia ingredi, non poterat videri nisi ex spiritu minus recto, vehementique aegritudine animi, sub pacis, & quietis obtentu. Adeo vel Sanctissimis viris conatur Satan imponere: Et his maxime constanter regia obedientiae tenenda via est. Tamen simplicem Iulij mentem respexisse vilis est Deus, qui haud sine aliquo comitum, & obuicorum fructu sospitem in Polonia Prouinciam tandem illum perduxit. Chizzola, & Casatus Constantinopoli relictī in omnem sui muneris partem curam intentam, cum aliquot adolescentes etiam literas edocere Casatus (namque erat ipse natione Graecus) instituisset, minorem tamen spe, & labore fructum retulere. Redijt inde Romam & Marinus Tempaviza ob assiduum languorem in ea sede inutilis, quem ut Episcopum sibi impetrarent Poslegani datis Romam literis, contenderunt: sed edocti quam ab Societate abhorrent id genus honores aliò vertere consilia.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

G G 2

Hæc

36

Illyrici apud Lauretum Collegij turbae compositae.

37

Seminaria septentrionalia Prouincialibus subiecta.

38

Missiones transmarinae non continuatae.

39

Missio Constantinopolitana tamen durat.

40

Iulius Mancinellus in Poloniam Constantinopoli proficiscitur.

41

Marinus Tempaviza in Episcopum petitus.

42
Paschalis Ro-
mualdi Mis-
sio per la-
tium frugife-
ra.

43
Aliz per
Samnium si-
militer vti-
les.

44
Collegij
Montis San-
cti ædifica-
tio.

45
B. Ludou-
cus Gonza-
ga ingredi-
tur Societa-
tem.

46
Et Io: Ba-
ptista Lam-
bertinus.

47
P. Salmeron
moritur.

48
Ultima eius
verba.

Hoc longinquarum missionum cursu multæ per Italiam obitæ inprimis salubres. Magnam Latij partem, Albanam Diocesim, & circumiectos populos peragrauit Paschasius Romualdus, homo ad rudes formandos tanquam diuinitus factus. Is quocumque adiit Catechesim ita vulgarem fecit, vt non teneræ modo paruulorum ætates, sed grandium quoque natu in incertis obdurate, nihil haberent promptius, quam legis diuinæ carmina. Introducæ adhuc sacrorum mysteriorum veneratio, & vltus: pietas excitata erga Dei pariter, succursum pupillis, alijsque calamitosi. Similia his par Sacerdotum filius Fidus, & Hieronymus Lauia in oppido Amatrice gesserunt. Est id nobile Samnitum Oppidum ad elegantie formam recentis extructum in Insula, quam Truentum annis protinus à fonte modico diuortio labens, paulo post confluens efficit. Asculano subest Episcopo, cuius postulat, & summo ipsorum Amatricensium studio missi Patres. Operæ pretium multifariam constitit, præsertim in sedandis odijs, grauibque inimicijs extinguendis. Illud vniuersus populus singulari Dei indulgentiæ tribuit, quod cum sub Patrum aduentum (extremo Maio venere) segetes pusillæ, & graciles annonam infaultam minarentur, quadraginta horarum, autoribus ijs, supplicatione habita, ita repente grandescere, pinguescereque cœperunt, multis vt ante annis yberiorum messim nunquam habuerint. Neque certandum leuiter fuit Oppidanis, vt eos tandem autumnio extremo dimitterent: neque anno insequenti aliud Sacerdotum par potuit denegari, Petrus Braccinus, & Petrus Paulus Montius, qui oppidanorum adeo inflammant animos, vt perpetuam Societatis Sedem apud se se vehementer obtulerint, quæ tamen recepta non est.

Hoc anno decimo tertio Kalendas Iunias cœpta Collegij Montis Sancti ædificatio, summè lato populo, summeque studente. Iam inde ab initio Lauretani Collegij cognita summo suo cum fructu Societate is populus (ab eo enim Laureto non plus quinque millia, in colle peramoeno, inprimisque sub bri degens,) amore eius apud se Domicilij statuendi exarsit. Oblata denique est facultas rei vrgendæ anno 1574. cum Antonius Casagrandis indidem Cœnis vita decedens suas id ipsum in opus facultates legauit. Tum insistere Oppidani publico consilio collaturos se quoque polliciti, vt hæreditas cerneretur. Iuuit eorum preces, & Felix Perettus hac tempestate Pontifex, illi Firmanus Antistes, cuius in Diœcesi Mons Sanctus est. Itaque adita hæreditas receptumque Collegium: & hoc interiecto tempore fructibus hæreditatis cumulandis dato, cum iam ægre ferrent longiores Oppidani moras, & ad ædificationem quingentos florenos in annos quinque conferrent, posita demum rice sunt fundamenta.

Die S. Catharinæ Virgini sacro post longa certamina, multiplicesque pias B. Ludouicus Gonzaga, expresso ab suis consensu abdicato Marchionatu Romæ Tyronum in numerum adscriptus est: de quo fufius referetur eo anno, quo emigravit in Cœlum. Egregium quoque præbuit exemplum magni animi, supraque mortales opes, & honores elati Ioannes Baptista Lambertinus Bononiensis; qui cum esset in Romana Curia Referendarius Apostolicus, conuicta quieto Christi Domini obsequio, sanctæque humilitati posthabuit, Societatem ingressus, in qua recto cum exemplo etiam vitam agit. Amicitia Neapolis, & Cuncta Societas Alfonso Salmeronem, alterum e duobus qui ad hanc diem superstitibus erant e primis decem. Iam dudum compolis libris tanquam breui venturam præfagiens, ad suprenam se se comparauit diem. Sub extrema rogatus, vt Socijs benediceret, cum aliquandiu recitasset, rursus instantibus post susceptam Diuinissimam Eucharistiam suam erga omnes charitatem ante professus, Precor, inquit, (nam hæc ipsa verba de ne fecit) Dominum Nostrium IESVM Christum, vt dignetur vos protegere, manutene, & benedicere, vt possitis respondere huic beneficio vocæ Vocationis, & peruenire ad Regna Cœlorum, in nomine Patris, & Filij, & Spi-

Spiritus Sancti Amen. Inde dum sacra Vnctio affertur, quia Pater præcipuo cultu Sanctam Agatham venerabatur, quidam astantium, memineris, inquit, supremum sacrum te die festo Sanctæ Agathæ fecisse. Et Salmeron, quam mox erit dies octauus? cumque responsum esset, postriedie futurum, proinde, inquit, crastinus dies est terminus: neque aliter cecidit. Nam hora decima noctis, quæ sequuta Idus Februarias est, expirauit. Cum eam noctem dulcibus cum Deo colloquijs, Beataque Virgine, & Coelitibus exegisset, animo tranquillissimo, & ad beatam illam lucem auidè aspirante. Nam cum sæpius aliquando diceret, lætatur anima mea, lætatur: quærenti cur lætaretur, quia, inquit, incipit Deus misericordiæ suæ mihi vias ostendere: ac subinde ingeminauit, ad vitam æternam. Multa nobilitas honorandis eius iustis interfuit, & ipse cum Clero Archiepiscopus. Nec sane immerito. Nam post obitos Catholicæ rei causa multos, arduosque discursus, Neapoli demum confedit, quam & principio à serpente furim hæretica peste seruauit, ac deinceps Diuini verbi pabulo, doctæ insuper, ac frugiferæ prædicationis forma inducta, multos annos aluit. Adhæc cum valeret multum autoritate apud Dynastas, atque Proreges, gratiam omnem ad calamitosorum leuamentum conferebat. Nec semel magni fuit vsus ad concordiam sacræ inter profanæque ditionis administratos. Sed angustum theatrum laudi, ac famæ Alfonsi Salmeronis vna quamuis ampla ciuitas videri potuit. Viri vtique suo sæculo celeberrimi, qui ferme omnia Europæ Regna meritis impleuit. Hispaniæ cui ortum debuit, Toletus natus, decus vicissim immortale ingenio, & eruditione reddidit. Galliam inde Belgium, Hiberniam, Germaniam, Italiam laboribus Apostolicis excoluit. In Poloniam primus Societatis nomen notitiamque intulit; eiusque morum, doctriinæ, ac vitæ rationis tam amabile illic, ac vulgò probatum informauit specimen, vt quæ multa deinde ac magna in ijs regionibus ad Dei gloriam salutemque mortalium Socij gessere, haud modicâ ex parte istis initiorum exemplis; ac quasi cuidam felicitati auspiciorum imputanda videantur. Mirus in hoc viro concursus ægrè ac rarò coeuntium rerum; Lucubrationum, cum Peregrinationibus, lectionis immensæ cum infinitâ scriptione, subtilitatis scholasticæ, & eruditionis (vt sic loquar) acroamaticæ, (cuius experimenta illustria edidit Parisijs, Romæ in Gymnasio sapientiæ, & in Academia Ingolstadiensi) cum eloquentiâ populari; præsertim vbi ei necesse foret adhibere linguas à suâ naturali dissidentes; puta Gallicam aut Italicam. Et hanc quidem, licet non nisi iam grandis natu cognoscere cepisset, quam feliciter arripuerit, testes sunt assidui concionum plausus ei de sacro pulpito agenti dati, Romæ, Neapoli, Senis, Bononiæ, Mutinæ, Veronæ, Patavij alijsque in præcipuis Italiæ Urbibus. Quas inter cum nemo nesciat vnam è politissimis, & optimè de eloquentiâ iudicare solitis esse inclytam Venerorum Ciuitatem, in eâ Salmeron tantum dicendo apud omnes æquè ordines potuit, vt præterquam quod per urbem incedens ab omni passim conditione atque ætate (quod paucissimis euenit) monstrabatur digito, & aui sui disertissimus prædicabatur; etiam cum semel questus inter perorandum esset, quod Hæretici quidam illic impune nundinarentur; statim ab illo sapientissimo Senatu perlatum decretum fuerit, quo illa est licentia repressa. rursus cum fuisset inuectus in morem ibi tunc vigentem Feminarum prodeundi sinu aperto, & obutibus occurrentium parum pudenter exposito, ipso die decem è primarijs Matronis Societate initâ modestiæ, vela ex composito sumpserint, salubrèque id exemplum mox sensim in ceteras propagarint; cuius rei vestigium hodieque supersesse aiunt in vocabulo, quo id velum designatur. Non facile alium ampliora honestarunt summorum iudicia Pontificum. A Paulo III. in Hiberniam primum deinde in Scotiam Nuncius Apostolicus. Tridentum ad Concilium Theologus Pontificius, in Bavariam denique grauium negotiorum procurator missus est. Iulius III. & Pius IV. eundem iterum, & tertio Theologi

49
Præclara
eius Acta
Neapoli.

50
Celebritas
eius per orbem.

51
Concursus
in eo doctorum
penè contrarium
rarus.

52
Successus
Concionum
Salmeronis
Venetijs.

53
Honoratus
à Summis
Pontificibus

54
Optimè gu-
bernat So-
cietatem.

55
Seneſcitatem
ſtudijs dicat

56
Modestia
eius in ſube-
da cenſura.

57
Virtutes
eiusdem.

58
Neapoli tur-
bz contra-
ſtaracem.

59
Generoſum
Caroli Ma-
ſtril iſacinas
ad eas ſedan-
das.

logi Pontificij partes Tridentinâ in Synodo obire iuſſerunt: quod cum vicinò fieret S. Carolus Borromæus literas adiecit, quibus eum impensè commen- dabat. A Paulo IV. comes assignatus est Aloyſio Lipomano in Poloniam le- gato, vti & Cardinalibus de Motulâ primùm, inde Carolo Caraffæ miſſus in Belgium. A Pio IV. idem coram eloquentiam & doctrinam gratulante la- datus, & proficiſcens Neapolim Nuncio illic Apoſtolico per literas ſtudioſi- ſimè commendatus eſt. Pius denique Quintus eum Neapoli ad hoc ipſum euocatum Aula Pontificiæ concionatorem eſſe iuſſit. Domestica etiam So- cietatis gubernationem attigit non minori ſapientiæ laude, Reſtor, Prouincia- lis, Vicarius Generalis ſemper felix, & omnibus probatus. His tot, ac tan- tis Domi foriſque exantlatis fractus laboribus, quò non concedente potuit, extremam ætatem in quiete honoratâ bene feriatus agere? Ille tamen de- bilitatem exhausti ſenio corpusculi in occaſionem vtiliſſimæ meditationis ve- tit; nam tale ſtudio ſpatium naſtus ſedecim illos Tomos eruditiffimarum in Euangelia, Acta, & Epistoſas Apoſtolicas commentationum elucubrauit, quæ ſapius reſuſa doctorum manibus teruntur. Hi Tomi cum ad editionem pa- rarentur Electus à Præpoſito Generali ijs recognoscendis Cenſor, Româ Ne- polim vbi erat Salmeron, mittitur Robertus Bellarminus. Is libello, quem habemus manu ipſius ſcriptum, teſtatur; Se quinque totis menſibus ei labori inſudantem annotare ſolitum quotidie Patri Salmeroni quæ ſibi in eius operis parte, quam eo die legerat, minus probarentur: eaque illum omnia poſſibile emendata exhibuiſſe, eſſi non rarò rationes ijs tuendis idoneas habere ſibi videretur. Quod ni fallor in tantæ autoritatis Patre erga tantò iuniorem mi- gnis demiffionis memorabile in paucis exemplum eſt. Vnde patet quam altè quamque in ſolido poſitum Alſonſus habuerit perfectionis fundamentum, quod eſſe humilitatem Sancti agnoſcunt. Huic porro baſi virtutes cætera o- nes inædificatæ ſurgebant, Obedientia, Patientia, deuotio, zelus animarum Orationis aſſiduitas, & Chriſti præſertim Paſſionis continua, & affectibus mi- xta conſideratio. Religio tum eminebat maximè cum de Chriſto Domino, de Beatiffimâ eius parente, de cœleſti denique Beatitudine loquebatur. De bo- rum trium aliquo vbi ſermo incideret, extra ſe ſe rapi diceret; adeò afflicto- tur, & verba ex pleno redundantique fundebat pectore. Magnitudo eius ani- mi, ſimulque otij odium apparuit in eo, quod cum Septuagenarius opus ingens de quo diximus in nouum Teſtamentum peregiſſet, aliud maius in vetus in- choare non dubitauerit, quâ in molitione ſtrenuè ſatagentem, & fortiffimè alacrem, vires cum vitâ defecerunt, decem tantum Libri Geneſeos Capitu- bus vberi Comentario pertractatis. Vir fuit iuſta corporis Staturæ, virum- firmarum, laboris, omnis, præſertim literarij, patientiffimus: Operarius o- nne domini planè ſedulus, & frugifer, cuius ſimiles vtiſſimè Eccleſia nu- meret plurimos.

Grauis admodum hoc anno fuit Neapoli caritas rei frumentariæ, atque inopia, vnde incitatus ad tumultum populus, cum diris modis in Ioannem Vincentium Staracem Tribunal Plebis deſcendiſſet, periculum erat, ne tota Ciuitas immane vulnus acciperet: nec erat qui concitata, & impune deba- chanti multitudini ſe ſe auderet opponere. Dynaſta aliquot domum Proſe- forum trepide aduolant, admonentque Patres periclitanti Ciuitati ſi quid opis poſſint, ne cunctentur afferre. continuo Antonius Liſius Domus Præpoſiti & Carolus Maſtrillus ad Collegium, vbi Prouincialis Maſſellus erat, deſcendunt Cogitur ingens numerus Sacerdotum, quidque agendum ſit raptim delibe- ratur. Erant qui cenſerent in æſtu illo tumultus haud quicquam mouendum, ne ipſo remedio cruda plaga fieret aſperior, perſonæque etiam ſacræ violaren- tur: præſertim quod verendum eſſet, ne dum multitudo in rei publicæ ad- miniſtros furit, inuidia Societatem quoque opprimeret, cui ſumme ſtude- re Proregem vulgo erat notiſſimum. Alij contra, quandonam tempus fore ostendendi curæ eſſe Societati ſalutem publicam, tamque gratæ Ciuitati in- ſignem

signem nauandi operam, si tempore illo cessarent? Maximis malis periculosa etiam tentanda remedia. Tum Carolus Mastrillus, ita mihi, inquit, temperanda videtur res: præibo ego solus; si mañter damnum haud fiet in me, sin autem, ut spero, quod plerisque è populo, & notus sum, & videor non ingratus, locus aperietur remedij, vos pariter succurretis. Probato ab eis, Numinique commendato consilio, Carolus conscientiae labes confessione cursim repurgat, festinat in templum, Sanctissimum Christi Corpus salutat, pacem sibi, populoque exposcens, ac suum pro salute publica caput deuouens, tum crassum funem in laquei modum collo circumdat, & arcæ pileolum vertici adprimit. Inde sine alio tegmento capitis, sine pallio, sacrum Crucifixi signum manu gestans, in paucorum nobilium comitatu procedit in publicum. Plenus ibat animi, diuinæque fiduciæ. Vbi prope tumultuantes venit, admonitis nobilibus, ut prout se se viderent accipi, Patribus renunciarent, venirent, vel se domi continerent; repente progressus, Crucifixi sublato signo, Quid hoc rei, Fratres, est, insonat, Viuat IESVS, viuat IESVS, quid rei est hoc? Ut agnitus est, & eo conspectus in habitu, tanquam angelus Dei excipitur: tanquam ad parentem proximi quique vertuntur querubundi, hi manus, hi pedes exosculantur. Quos ille consolans, ac bene iubens sperare, ingeminansque easdem voces, Viuat IESVS, & veneramini Crucifixum. In confertissimam tumultuantium turbam, inter fulgentes gladios, & infesta tela penetrauit. Multa erant furentium millia, plena omnia omni armorum genere, omnia inconditis vocibus, probrosisque, & minacibus perstrepebant clamoribus. Stabat eodem forte loco fragmen columnæ, in quod ut Carolus conscendit, cumque illo ad collum fune Crucifixum prætendens conspectus est, audientiam plerique fecere. Quare edito signo Nobilibus, ut ceteros Patres aduocarent, interrumpens crebris vocem, gemitibus, plusque lacrymarum quam verborum fundens, miserabiliter incæpit admonere; Quò ruerent, quò se Satanæ instinctu rapi sinerent? Fiduciam, in Deum erigerent, qui vel mutas bestias pascit: eam esse viam vitæ tuendæ, non vim, & arma. Meminissent Neapolitanæ nobilitatis, meminissent fidei quam Deo semper, quam Principibus suis præstitissent. Considerarent, quò demum euasura seditio esset. Hæc atque talia dum summo ardore animi peragit, ecce longum agmen Patrum (longè plus centum erant) ex Professorum Domo, & Collegio congregati, spectaculo omnino lugubri, atque terrifico, bini incedebant lacrymabili ore, plerisque pendebant funes impliciti collo: his Christi effigies in varijs cruciatuum argumentis gestamen erat: illis Beata Virginis: alij mortuorum caluarie, alia alij ad terrorem, ac poenitentiam apta præferebant, & solenne litaniarum carmen mœsto murmure succinebant. Elanguit ad hanc speciem plebis furor: ac Patres statim intermissi turbæ, solando, demulcendo, hortando trifariam diuiduntur. Alij ingens agmen, in Episcopale templum auertunt: alij parem cateruam in sacram ædem Annunciationis Deiparæ trahunt, paratis utrobique sacris concionatoribus, qui è suggestu apta oratione mitigarent feroces animos, & ad obedientiam, spemque bonam à perniciacia, ac desperatione traducere. Ita dissipata præcipua tumultuantium acie, seditio, quæ numero valet, eneruata est. Pars Patrum tertia, quæ cum Carolo mansit, ad ipsas Staracis ædes se se conuertit. In eas improbissimus quisque rapacissimusque impetum fecerant: clausoque intus ostio, ut soli præda potirentur, tanquam in summo otio arcas, & abacos, ac receptacula omnia, cellasque olearias, ac vinarias, ac demum totam domum vacuum faciebant. Alij dein atque alij superuenerant, qui tentantes ingressus peruasisset, nec quisquam aditum panderet, per foramen, quod præda-tores vi fecerant, brachium, & Crucifixum audacter immisit, ut Christo aperirent, inelamans: ac repente nescio vnde (diuinitus existimari par est) pat efacta Ianua est. Ingreditur ipse cum manu sociorum, & in prædantium glo-

60

Oratio Caroli Mastrilli ad Concionem seditionum armatarum.

61

Mira novæ supplicationis pompa. Cuius spectaculo flagrans seditio restinguitur.

62

Domus Staracis ab vltimo exitio, matrem à morte PP. Societatis feruant.

globum occurrit inter se de Damasceno Conopæo digladiantem, quocum pacasset, dari sibi Conopæum iussos, paulum progressus conspicit infelicem Anum, Staracis parentem, horrificum spectum, timore ac stupore attonitam, abiectam in angulo, nudam, ita cum partim senio, partim valitudine decumbentem reperissent, direpto lecto latrones abiecerant. Injicit in eam stragulum Carolus: tum iuuantibus Socijs tabulæ impositam, vicinam in domum nobilis Matronæ Briatici Comitis deferret. Nec solum id officium præstitum Anui, sed etiam conseruata supellex multa, ac pretiosa. Prudenter dicitur fecisse Prorex, qui præfidiarios milites inter seditionem continuit. Nam si vim vi inhibere tentasset, sanguisque fieri cepisset, haud dubie ille funesta impendebat. Licet hic ex fine Salmeronis, & Staracis, ponderare, quam sit beata sors famulorum Dei: licet insuper in eo Tribuno plerumque notare quam incerta, & commutabilis sit humanorum honorum conditio, quam seculum fallax. Nam cum in Foro (quod ab Ephippiariorum officio Sellarium vocant) diem Sancto Ianuario eius Ciuitatis tutelari sacrum omni præcipuo honore, excitato etiam fornice in arcum triumphalem morem, celeberrimam tanquam ipse triumphans peregrisset, paucis post diebus in idem forum ab templo Sancti Augustini, ubi populus suos habet coetus, raptus, miserisque excruciatum modis, alliso ad fontis marginem capite plebis furoris impetu mactatus est. Intestina dein mortuo extracta, & cuspidi hastæ infixum cor, velut insigne gestatum, & cadauer per summam ignominiam tota urbe raptatum. Hoc eodem anno Neapoli gemina ad Professorum Domum Sodalitas, quæ incrementum, & successum optatissimum acceperat, altera Nobilium, altera Opificum, instituta. Addita & Nolano Collegio Sodalitas Sacerdotum Aletinæ similis; quam ipsimet Sacerdotes non minore laude facili instituendam curarunt, quam populi deinde vtilitate coluere. Qui superius anno Beneuentum, Collegij inchoandi causa missi fuerant, quanquam multis enixe retinentibus, & ad id impetrandum à Deo complures pie foeminae & aqua sæpius ieiunarint, tamen reuocati sunt, quia litigiosum erat templum, quo utebantur, nec ad perpetuam commorationem domicilium aliud erat in promptu.

63
Mors Staracis funesta.

64
Duo Sodalitas in domo Prof. Neap. noua instituta.

65
Collegij Mamertini calamitas ab igne.
Subleuatur benignitate Amicorum.

66
Mira reconciliatio duorum Inimicorum.

67
Peccatoris conuersio ex flammæ conspectu nata.

In Sicilia calamitas Mamertini Collegij pietatem erga illud Ciuitatis egregie illustrauit. Nam cum decimo Kalendas Aprilis per incuriam fabri lignarij, in templo veteri, ubi sedilia consiciebantur, maioris in usum sodalitatis ex neglecta scintilla in multam vim materiæ incendium exarsisset sub horam quintam noctis, Magistratus, & nobilissimi quique eadem hora accurrerunt, & ex populo facile tria millia. Non potuit tamen prohiberi, quin bona Collegij partem magno damno flamma, quæ inualuerat, absumeret. Ipsi religiosi Dominicani, Carmelitæ, Augustiniani, Capuccini, si eorum deligrarent cænobia, non plus curæ, laborisue sumpserunt. Nec deinde recircire iacturam Ciuium benignitas liberali stipe destitit. Per hanc calamitatem, vicini inter se domo nobiles è primis duo, qui ex graui dissidio nulli grauius hominum pacificatione abduci poterant, cum repentino indolis Collegij tumultu percussimutuo se se appellassent, vt scalas, & alia necessaria curarent, ac pariter opitulaturi accurrissent, finito ea re dissidio, donec inceptis coniunctissimi perstitere. Alium quandam, annum iam tertium vltro ni imminentem, conspecta flammæ immanitas, obiectaque inde tartareorum imago ignium vsque eo permouit, vt remissa vltro inimicis iniuria, expiatisque vitæ totius noxis, accuratius post hæc consulere sibi in æternum statuerent. Adeo per omnes occasiones trahendis ad se mortalibus benignum Numen insistit: salutique animorum Collegium Mamertinum, vel consagrandum sequeuiuit. Delectauit Ciuitatem, quod ubi illuxit (erat dies Dominicus) in templo sacra facta, auditi consistentes, concio ante, postque meridiem habitata, & cætera administrata perinde, ac si nihil molestiæ præcessisset. Haud multo post rependendi beneficii oblata occasio est. Nam cum vrbis domos quasi-

Soc. 46.

quasdam ignis comprehendisset, eò cum duodecim Socijs Angelus Sibilla Re-
cor accurrit, egregiamque operam, nec labori, nec periculis parcens, nauauit.
Panormum ad Professorum domum haud dubia Dei voluntate Cranium vnus
è Sanctis Innocentibus deportatum est. Id & alia quædam religiosa munu-
scula ad eam domum ferenda Iulius Fatus Mercatoribus, quos fideles fore
opinabatur, biennio ante tradiderat. Illi fidem in ea re fallere pietatem ra-
ti, inter se tradita diuifere. Cranium Nauclero obtrigit, qui vbi peruenit in
Siciliam, exposuitque merces, aliò cursum intendit: ac primum nulla omnino
apparente causa morbo corripitur; dein longo errore per maria iactatus, nec
vsquam terra potitus, magna tandem coorta tempestate, in Siciliæ portum,
quem Milacium vocant, eijcitur. Hic omnes in terram egressi vectores, Deo
grates acturi. Nauclerus etiamnam ager; & ipse descendit, diuinamque
iram ob interuersas sacras reliquias aduersum se concitatam intelligens, de
peccatis Cœnobitæ Sacerdoti confitetur, eidemque cranium vna cum literis,
quæ de eo fidem faciebant, tradit, vti primo quoque tempore Panormum ad
Patres mittat: ac subinde vt causam mali manifestius comperiret, liberata
conscientia Nauclerus conualescit. Confessarium contra noxa, & poena
corripuit. Cum enim circiter sesquiannum sacrum depositum differret red-
dere, eò tempore valetudinarius perpetuo, decolor, & exanguis fuit.
Itaque reputans, conferensque quod gubernatori illi euenerat, quodque
ipse patiebatur, statuit ipsemet Panormum religiose reliquias deportare,
quod fecit.

In Prouincia Veneta obiit Franciscus Palmius Benedicti frater, probita-
tis, industriaque memorandæ Sacerdos, qui Bononiense Collegium inde vs-
que ab ortu primo rexit, certa in sede constituit, certo vectigali firmavit:
multum non de vrbe solum Bononiensi, sed vniuersa etiam diœcesi meritis.
quam sæpius Paleotti Archiepiscopi eiusdemque Cardinalis iussu recognouit,
& ordinauit. Neque enim habebat magnus ille sapientia, ac religione Anti-
stes, cuius consilio operæ libentius, quam Francisci Palmij vteretur. Eius-
dem eximia caritas vel maximè erga Socios hospites patuit sub initia Collegij
cum res domi angustissima esset, & hospites non solum plurimi, quia tota sæ-
pe Collegia nouas in Colonias pariter mittebantur, & ex omnibus Romæ,
Prouincijs plerique accersebantur, sed etiam propter egestatem pessime ad
faciendum iter instructi; tum Palmius, & tanquam filios alacritate summa,
dilectissimaque excipiebat, habebatque, & vestibus calceis, & qua re alia opus
foret, etiam quo posset viatico muniebat, ex Apostoli voce multos locupletans
cum nihil haberet. Respiciebat quippe Pater cœlestis fiduciam eius, & ca-
ritatem, & Ciuium aperiēbat corda, vt quoniam ille in benedictionibus semi-
nabat, de benedictionibus & meteret. Si quidem danti datur, riuusque ca-
ritatis auctior eò vnde fuit recurrit. Francisco sublato, Collegij administratio-
ni Bernardinus Consalonarius præfectus est. Et in hac Prouincia peregre mul-
torum mores populorum exculti cum fructu. Sed Rauennæ in primis acer,
exemplique rectissimi Concionator, extremo superiore, & hoc incunte anno
desudauit Marius Fabritius: vbi tum rem Catechisticam valde promouit, tum
pia instituta complura, quæ pene obsoleuerant, reuocauit: quæ deinde Iaco-
bus Leuantus extremo anno prouexit.

In Vallibus pedemontanis salubres continuati labores. Nouariensis præte-
rea Diœcesis tota oppidatim, pagatimque à Sacerdotibus quatuor, postulante,
& grates agente Episcopo, lustrata.

Sed plus rerum cum cura dicendarum Polonica offert Prouincia. Initio
anni Iacobus Vviechus Vangrouicensis, ex Congregatione Procuratorum ab
Vrbe in Poloniam rediens, septem inde in supplementum, auxiliumque de-
duxit, quos inter Fabritium Pallauicinum, qui statim Posnaniæ philosophiæ
docendæ initium fecit. Gratum fuit id subsidium non Prouinciali solum,
Campano, sed etiam Stephano Regi, cuius noua in nos officia in dies exten-
bant.

68

Cranium
vnus è SS.
Innocenti-
bus Panor-
mum defer-
tur.

69

Depositi fi-
des læsa mor-
bo alijsque
poenis vindi-
catur.

70

P. Franciscus
Palmius mo-
ritur.

71

Marius Fa-
britius con-
cionator Ra-
uennæ.

72

Stephani Re-
gis Poloniæ
studium in res
Societatis.

bant. Habebatur eo tempore Varavia Regni conuentus. In eo Rex cum de confirmandis Polocensis Collegij fundis referret, ita sermonem instituit, vt post laudes Societatis non vulgares, diceret vitam sibi creptam malles, quam eius voti compotem non fieri. Itaque tum confirmata est ea dos, tum Academia Vilnensis priuilegia recepta, ne externo Cancellario subiaceret, eiusdemque bona à collatione in bellum, & quæcumque alia indiceretur, excepta. Quæ omnia cessante omnino Societate gesta sunt. Quodque plus habet inopinati, hæreticorum plerisque ita fauentibus, vt non plus facturi fuerint, si in eam rem fuissent mercede conducti. Nimirum suam humanarum arbitri voluntatum causam Deus administrabat; qui indita Regi illa propositione, dum ad eam accommodant se se procerum studia, æterni consilij viam per mollissimas vias rationem exequabatur. Egregiam ijs Comitij in causa religionis tuenda operam Posseninus, ex Gregorij Pontificis, & Stephanus Regis sententia nauauit. Is annos iam aliquot septentrionem percurabat, maxime controuersijs inter Polonum Regem, & Casarem tollendis desudans, de quo hæc plane comperio. Sane præclara ab eo gesta toto hoc tempore, tum in Germania, tum in Polonia, & alijs, quas peragrauit, Prouincijs. Verum offendisse non neminem, quod agere videretur imperiosius: alios vero qui in eisdem causis maiore cum specie, ac spe versabantur, ægre tulisse per priuatum hominem Dei seruum, quod ipsis non succederet, ad effectum perducere. Hique maxime, & alij rerum ignari, ex leuissima coniectura studij in nos Stephanus Regis, dissipabant; non paribus in ea re Posseninum vti lancibus, sed conuicia ad Polonum trahere. Qui sermones cum Societati ad animarum curam parum commodi forent, rogatu Claudij Generalis Gregorius illa eum gratia exoluit: deinde etiam Seminariorum, vti supra dictum est, procurator ne expeditus est, eoque postmodum liberius Prouinciali vacauit, maiorique ad curam domesticam vlui fuit. Res per hanc tempestatem ita successere optatis Cracouia, vt messis affluentia annorum superiorum tristitiam abunde compensaret. Constituta ibi Sodalitas sub magnæ Matris tutela inter scholasticos Academia publica: alteram item Searga conflauit (cui nomen à misericordia fecit) separatim è viris, ac feminis. Per hosce Sodales, & agrotis, & carcere inclusis, & pupillis, & male domi constitutis, præsertim pudore super incumbente, & id genus calamitosos delinquentes, & remedia curabantur. Ibidem ad domicilium Tyronum condendum grauis femina Vidua Anna de Lipuik Cormanica, Castellana Czechouienfis, fundum attulit. Dudum id moliebatur, sed expedire nesciebat moras: nec decem eertorum hominum, per quos à proposito auocabatur, sermones. Verum cum Cracouiam hoc anno venisset, templum Societatis ad Sanctæ Barbare ingressa, munditiaque, & ornatu delectata, & Sacrorum celebritate, & populi concursu, & ardore, statuit illico rem effectam dare, postmodum transiit. Paratæ Tyronum domui contiguum adiunctum est S. Matthei Sacellum, vt esset ei, loco Adis sacræ: venia quorum intererat ad id impetrata. In eo coeptæ germanice haberi conciones. Fauit his quoque coeptis suo more Stephanus Rex: per quam occasionem, quia & de Professorum domicilio agebatur, cupienti cognoscere, quid hæc familiarum in Societate distinctio sibi vellet, ita Prouincialis Campanus rem omnem exposuit. Quos Sancti Patres ad virtutem perfectam tendentium gradus statuunt tres, inchoantium, proficientium, perfectorum, hos hac domiciliorum varietate cerni. Quippe esse in Societate eos, qui purgantur à vitijs, moribusque profanis, & solida virtutis iaciunt fundamenta, Hos esse Nouitios, & horum domicilia Cracouia ad Sanctum Stephanum fore. Esse deinde alios, qui post rudimentorum sanctitatis, ad proximorum commoda ingenij ornamenta, & literarum luminâ addunt, Hos in Collegijs haberi. Verum quia multa habet Cracouia Philosophorum, Medicorum, & Iurisperitum Collegia, idcirco non

73
Posseninus
in Comitij
Varauiensis
bus præcla-
ram operam
Religioni
nauat.

74
Inuidiosæ su-
spiciones in
Posseninum.

75
Res Craco-
uiz feliciter
gesta.

76
Domus Pro-
bationis Cra-
couiz initiu.

77
Stephanus
Polonie Rex
de causis di-
stinctionis
domicilij So-
cietatis edo-
cet.

fieri de Collegio ibi Societatis excitando mentionem. Supremos esse, qui multum progressi, iamque illustrati ipsi, atque in religiosa disciplina tanquam perfecti, iuuantis alijs, purgandis, illuminandis, cumque Deo iungendis per Divinum verbum, & Sacramenta Insistunt, & hos in Societate esse Professos, certoque in gradu cooptatos, quorum familiam ad Sanctam Barbaram fore. Qua oratione magnopere delectatus est Rex, & sua esse cuique ut vitæ religiosæ incrementa, ita recta distincta, oppidò probavit. Sub idem tempus Leopolitana Sedes, Antistite flagitante cœpta. Missus primo, ut ab Vrbe redijt, Iacobus Vviechus vna cum Gaspare Nahaio Tartaro. Is enim puer ex Tartaris Nahaiensibus à Polonis militibus captus, & in Russia, Poloniaque educatus egregio cum profectu in literis, (demum Societati nomen dederat.) Succesit deinde Vviecho Benedictus Erbestus: per cuius Sanctam industriam latissima fuere initia. Archiepiscopus, Canonici, alique Sacerdotes Exercitijs Spiritus expoliti, & generalibus expiati confessionibus: rationes officij publice explicatæ, Catechesis vulgo introducta: carcere vinctis, alijsque calamitosiis consultum: domus hospitales legibus, & moribus ad formam mansuræ pietatis redactæ, expiatis viritim hospitibus, testisque purgatis. Non pauci, vel à Rhuteno Schismate, vel alijs erroribus abducti. Catechesis etiam in pagis adiacentibus introducta. Domicilium initio apud Archiepiscopum fuit: qui deinde Patribus rogantibus domum parvam attribuit, idem ad impensam suppeditans. Missus, & Gedanum Gaspar Saucius est, in locum eius Rectore Calisiensis Collegij Ioanne Leopolitano suffecto. Sed Gedanum nihil initio, ut inter omnia fere hæretica, magnopere promotum. Sub hæc Campanus in Transylvaniam abiturus, substituto sibi in Polonia vicario Iacobo Vviecho, quem ad id Leopoli reuocavit, Possseuinum in Lithuania misit, cum potestate Collegia Polocense, Derpatense, ac Rigense visitandi. Tam enim vastæ Prouinciæ vnus Præpositi par esse nequibat cura: præsertim quod, ut inter hæreticos, repentinæ existerant procellæ. Et Rigæ quidem sub anni superioris occasum, & huius exortum, grauis tum Ciuitatem, tum Collegium tumultus concussit. Ferre non poterant ministri tenebrarum sensim redeuntem Euangelicæ lucis splendorem: nullum oblatrandi finem faciebant, & maledicta congerendi: cum tamen prouocati ad res religionis disputatione examinandas, certamen omne defugerent. Habuit ferat, Lemchenius Lutheranus rabula conciones aliquot non modo mendaces, sed etiam seditiosas, ac turbulentas, quibus Collegij Rector Leonardus Rubenus cum animaduerneret semina pietatis planè obrui, exiguum bonorum gregem in periculum, vera sacra in inuidiam, & contemptum vocari, Senatum admonuit, ut autoritate publica Ministrorum inhiheret audaciam: Senatus impense operam suam detulit: conuocatisque ministris seuerè modestiam commendauit. Verum eò profecit commonitio, ut furentium rabies magis efferaretur. Biduo post, quo die peruigilium erat Natalis Domini, Lemchenius ad concionem progressus, cum Romanum Pontificem Hæresiarcham Antichristi vociferaretur, & quam carum haberent Christum, tantum Papistas odisse intestinos ipsa intra mœnia animarum hostes, à quibus esset eò cauendum, acutius, quod hi Diabolum pro magistro haberent, omnium artificiorum peritissimum. His, & talibus maledictis multorum è plebecula infima iam ante satis exasperatas mentes tanquam oestro perculit. Adiunctum est tempus S. Iacobi Cœmeterium, quod cum adhuc fuisset peruium, nouas ad id, cum oporteret, claudendum valuas Rubenus ædificarat: in his affixus pendicem turba furens conspurcat, laceratque, & pro eo famosos affigit libellos, & valuas item ipsas foedissimis contaminat sordibus. Nocte, quæ infecuta est, cum in templum Catholici ad solennia Christi nascentis conuenirent,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

Н и 2

nirent,

78

Leopolitane
Sedis initia.

79

Gedanensis
missio.

80

Possseuinus
in Lithuania
mittitur.

81

Turba Ri-
genes.

82

Concio sedi-
tiosa Mini-
strj Luthera-
ni.

83
Hæreticorū
irruptio in-
domum, &
templum.
Collegij Ri-
gensis.

84
Editus tē-
pli nostri ab
Hæreticis
pullatus.

85
Senatus Ri-
gensis non
probat Acta
seditiosorum

86
Ficta seditio
nis causa
reiecta, verū
indicat.

nirent, ingressi & Lutherani quosdam è Scholasticis adolescentes alapis mul-
accipiunt, & vnum de Societate: mox in Odeum incipit fieri lapidatio, &
adolescens Lithuanus feritur. Tum alia ausi, deijciunt vas aquæ lustralis, &
velut ad respirandum in Cœmeterium se recipiunt: quod Patres naſti lu-
mentum, templi fores occludunt. Increbescit inde tumultus, iamque totam
ante templum aream multiplex hominum turba complebat fulgentibus fer-
gladijs, & sclopetis intentis. Minitari, insultare, omnibus modis stimulare
Catholicorum, ac tentare patientiam. Auebant enim sanguinem facere, sed
volebant videri ab Catholicis ceptam vim. Sed vbi (Deo haud dubie co-
bente suorum manus) deest optata furori materia, in templi fenestras, & ostia
Cœmeterij debacchantur. Alij nostrorum hominum, alij Cardinalium mi-
rantes contemptim habitum, etiam sacras Cæremonias eludebant: & nomi-
tim Rubeno necem minitabantur, cum superueniens ad sedandas turbas
è Magistris, vt vocant, Violentiarum, & ipse malè accipitur. Denique
quanquam intermissa erant sacra, non tamen ante seditiosorum quieuit in-
finita, quam templi Campana magna editum signum tumultus est. Eo latrones
sacilegi dissipati, & ad custodiam publica cohors aduolauit. Postridie cum
Præfectus vrbs iussis occludi portis, & autoribus seditionis conquiri, quæ-
fore omnia esset pollicitus, Patres ne tam celebri die Catholici sacrificijs ca-
rerent, Michaëlem Morianum æditum iubent templo patefacto necessarios
preparare. Accurrunt illico facinorosi, pugnis, & colaphis Morianum co-
tundunt, in terram prouoluunt, conculcant pedibus: Vas aquæ lustralis
te deiectum confringunt, aliaque ausi proripiunt se in Cœmeterium, omni-
sibi Iesuitarum vnumquempiam enecandum esse clamitantes. Venit Colu-
Arcis cum aliquot è suis: insultant & illi, palam iactantes, haud quaquā-
satis per noctem se se bacchatos, velle tragoediam luce palam peragere. Sed
cum Vrbis Præfectus maius misisset præsidium, & ipsemet Aduocatus Ci-
tatis aduenisset, se & Senatum curaturum recipiens, ne quid negotij facere-
tur, sacrum vnum peractum est. Inde adhibitis à Senatu custodibus dies al-
quot pax Collegio fuit. Quo tempore duos item primores ad Rubenum Se-
natus misit, qui denunciarent: Senatum vehementer dolere de vi, & iniuria
Patribus, & Catholicis illata: omnino nihil à se prætermisum ad eorum
tutelam; templi etiam fenestras suis sumptibus reſecturum: postremo ne
grauiter ferret audire, quæ viderentur seditiosis tumultus animam dedisse.
Primum nouam visam rem, quod publice affixisset scholarum Elenchum:
deinde quod ostia Cœmeterij interdiu clausisset. Addidere cupere Senatum
ne posthac signum tumultus magna Campana daretur. Ad hæc Rubenus
gratijs de bona erga Catholicos voluntate actis, præfatusque iam Cardinalem
se declarasse, suo muneri Senatum nulla ex parte defuisse, Elenchum à
Regis mandato bona fide propositum, nulla suspicione tumultus, respondit:
quod si cui res minime probaretur, potuisse Senatum admoneri, leque non
difficile fuisse cessurum: non autem debuisse homines turbulentos mandatum
regio ita illudere: Cœmeterio valuas solum biduo ante fuisse appositas, &
to biduo patuisse: signum campana Polonum quandam Catholicum vltro co-
disse, nemine consulto, sed fortasse inspiratum diuinitus, ne impetum sui
illa hominum, corroboratâ sensim audacia, in templum faceret. Itaque idem
se in posterum daturum signum, si forte magna manus irruat, vt mandatum
Ciuitas possit succurrere: in ea enim esse Patrum, & Catholicorum (præter-
tim Cardinali absente) fiduciam sitam. Cæterum causas non Cœmeterij se-
res, non indicem scholarum fuisse, verum Ministros, & nominatim Lem-
nium, qui nec pati posset Catholicorum pacem, nec Kalendarium nouum
à Senatu receptum. Quæ Senatus vehementer omnia (neque enim obicere
erant) probauit: atque ita cum Ciuibus rem compositam renunciauit, vt Ca-
tholicos omnino iuberet esse securos. Eodem tempore Arcis Dunemundæ-
sis Præfectus Rigam cum venisset, quamuis ipse hæreticus, obtulit Colle-
gio

gio quinquaginta ad praesidium milites : sed remissum praesidium accepta benignitas . His anni extremo gestis , noui statim exordio vera seditionum causa patuit . Quarto nonas Ianuarij Lutheranae scholae Rector Mollerus , cum iam Senatus omnia ex castigato Calendario gereret , coepit se ipse intrudens ad populum concionari : eodem die infima plebecula quaedam , tanquam dies Natalis Domini ex veteribus factis esset , gessit : & mox Circumcisionem ad 4. Idus Ianuarias celebravit . Venit tum Grodna Rigam Nicolaus Ecchius Ciuitatis Burgrauus , cum Syndico Gottardo Vvellingo , qui Mollerum ad se accitum in Curiam , ventant discedere . Is postridie cum e fenestra Curiae ad inambulantes in foro Ciues inclamans poculum ad leuandam sitim precaretur , collega eius interuenit , ipsoque in foro concionabundus quiritari , & implorare auxilium Ciuium incipit : promissa fidei admonens , per quam receperant se vitam , & sanguinem pro salute vtriusque profusuros : confestim , vt erat habilis flammæ concipiendae materia , exarsit incendium . Coacta fax Ciuitatis praetorium frangit , Mollerum eripit , tum ad Neunerum praedicantium summum aduolans , quia is cum Mollero iudicio ante contenderat , & in Kalendarium consenserat , multis ei plagis impositis , domum totam diripiunt . Ac protinus ad Burgrauum , ac Syndicum , a quibus Neunerus adactum se in nouum Kalendarium proclamabat , accurritur . Illi aegre fuga euaserunt : domus praedae fuerunt . Interim amici quidam ex ipsis Lutheranis Rubenum monent , rogantque , vt mature consulat sibi , antequam in Collegium tempestas ingruat . Ille nequaquam delitescendi tempus esse ratus , ne pauci eius vrbis Catholici supremo tempore desererentur , dedit operam , vt omnes conuenirent in templum , Deique patrocinium innocentes ad vitam pro religione fundendam , se se componerent . Praestolabantur in singula momenta irruptionem , & necem , statuerantque irruentibus obuiam ire Cruce praelata , quo coronam religiosius susciperent , cum ecce ingens ingenti cum strepitu globus aduolat . Plus mille capitum fuisse dicuntur , qui impetum in maiorem Cameterij ianuam faciunt . Illico accurrere quatuor honesti Ciues , qui eos ab incepto auertere , neminem domi esse affirmantes , omnes concessisse in arcem . Iam cedebant hi , cum superueniunt totidem ferme alij , & impetum instaurant : ne tum quidem nobiliorum ciuium patrocinium defuit : qui immixti furentibus , admonent esse tenebras , & ipsos praebrietate (in direptis enim domibus perporarant) vix posse consistere , respirent parumper , & vinum edormiscant , postero die auxilio se quoque ipsos futuros : ita praesentem rabiem mitigarunt . Subinde quatuor vexilla Ciuium in foro apparent , quorum vnum cum ad Collegium custodientibus , inter ciues , ac Senatum disceptatio exoritur . Et ciues missis ad Rubentum primoribus quatuor e suo corpore , rogant ne aegre ferat tumultum , nihil sibi contra Societatem , sed tantum cum Senatu negotium esse : velle vitam Patrum & aedes suo tueri sanguine , & ad arcendam vim adhibere custodiam , quod cum fide , curaque fecerunt . Ab idibus Ianuarij ad Kalendas prope Februarias clausae fuere portae vrbis . Vbi patuere , existimauit Rubenus , dum tumultus omnino consideret , subtrahendam periculo Sociorum partem , quos ad excolendos interim paganos dimittit , ceteris , qui in Collegio manserant , ita prouidit , vt , si forte rursus turbae coorirentur , se se in arcem reciperent . Ipse accitu Radiuilli Cardinalis Vvendam concessit haud sane volens : Nam nec formidandum sibi quenquam , cum inimicitias nullas haberet ; sique fundendus Rigae foret sanguis , id vero maxime esse in optatis . Liunioniam nondum habere Martyres : qui eam suo irrigasset sanguine , visurum semen Longaeum . Has ob causas aegre , Cardinalis tamen hortatibus paruit , vt inuidiae se tantisper subduceret : non tamen , multum licet rogaretur , hospitio vti voluit Cardinalis : apud Parochum habitauit : sacratoribusque diebus operam Vvendenfibus expiandis , excolendisque nauans ; ad sparsos per agrum Socios diebus reliquis excur-

87

Conantur
Lutherani
restituere
Rigæ vsum
veteris Ka-
lendarij.

88

Rigenfes
Haeretici cu-
stodias publi-
cas effringunt
vi, & incen-
dijs grassan-
tur.

89

Periculum
ingens no-
strorum Ri-
genfium.

90

Patres Colle-
gij Rigenfis
tantisper
ex vrbe ce-
dunt.

Et excursio-
nes salutares
obeunt.

91
Decreta Se-
natus con-
tra Religio-
nem vi ex-
torra Rex
abrogat.

92
Posseuinus
honorificè
excipitur à
Rigenfibus.

Eisque salu-
tare consiliū
dat.

93
Seminarij
Derpatensis
Ortus auto-
re Posseuino

94
Collegium
Derpatense
constituitur.

excurrerebat. Tum vero ad ipsum vndique Sacerdotes, non modo qui Vende-
dæ, sed etiam qui Pornaniæ erant, & Volmaria, & Romburgi, & in Rubina,
ac cæteri magno studio tanquam ad pastorem Parentemque suum confugebant.
Quippe erant eximij moribus, & è Societatis disciplina profecti, & cupidissi-
mi populorum salutis, cui tam sincera voluntate inferuebant, vt quan-
quam vix tolerandis honorarentur stipendijs, tamen ab salutari ea cura ne
opimis quidem Canonicatibus, qui alibi offerebantur, possent abduci. Ex
qua caritate, consensioneque cum Patribus, ea quæ par est publicæ pie-
tatis vbertas efflorescebat. Itaque eius peregrinationis Rubeno, ac Socie-
tati egregie pretium constitit. Multi etiam nobiles ad Ecclesiæ Sanctæ unitatem
reducti. Interim multa Ciues Rigenfes proposuere Senatui, quæ concedi illi
volebant. Tria ad Societatem pertinebant capita. Primum, vt Collegium in
ea vrbe vtiq; ad iuuentutis disciplinam non esset: Deinde vt Iesuitarum
numerus finiretur: Postremo ne Sanctissimum Sacramentum per compita pa-
lam gestarent: Addiderant, vt Cœmeterium Sancti Iacobi noctu iuxta, & in-
terdiu pateret ad transitum. Quæ in capita cum Senatores per vim adacti
consensissent, Rex multa haud sine minis conquestus, quod in regium in-
populus Rigenfis inuaderet, omnia tanquam perniciofa, ac seditiosa dama-
ri iussit, quod pridie Nonas Iunii publico iudicio Cardinalis Radiuillus facie-
iamque sibi plerosque Ciuium timentes, fatigatosque contentionibus, tran-
quillitatis & otij desiderium caperat. Itaque cum per Autumnum Rigen-
Posseuinus venisset, non exceptus modo perhonorifice est, salutarique
ab Senatu, & publico nomine ab Secretario Ciuitatis, sed vehementer
etiam institere vterque ordo, vt causam apud Regem eorum susciperet. In
Deo moderante res, vt per Societatem, quam plerique religionis odio per-
ditam volebant, rebus suis remedium quærent. Posseuinus nullam potuit
aliam opem afferre, quam salutare consilium, neque necessariam dixit. Eni-
nim ipsorum in manu remedium esse. Considerarent virtutem, opes, fa-
cilitatem, res gestas Stephani Regis, quem nullo modo expediret lacessere.
Cæterum non tanquam ad iudicem disceptaturi, sed tanquam ad parentem
filij obsequiosi confugerent, clementiam haud dubie experturos. Interim
bus rursus, vt plebem cum Senatu conciliandam susciperet, negauit id fe-
ri posse antequam satisfacerent Regi. Idem tamen inter Vvendsensem Episco-
pum recens creatum, atque Præpositum eiusdem Vrbis, arduum, implici-
tumque negotium expediuit, inducō Præposito, vt Arcem Volmarientem,
quod pertinaciter abnuebat, Episcopo cederet. Derpatum posthæc abiit, ubi
sub extremum Nouembris Seminarium condidit, traductis eo è Seminario
Bransbergenfi aliquot cultioribus ad aliorum formam alumni: iamque tri-
ginta censebantur. Inter quos erant, qui simul præter latinam linguam, etiam
Lothauicam, Estonicam, & Ruthenicam nossent; quique Lithuanam, Ger-
manam, Sueticam, & Polonicam: Omnes enim hæ linguæ in eos fines ob-
circumiacentes nationes confluebant: eoque latius fundi labor euangelica-
rum poterat operarum, quò paratiores à linguarum notitia forent. Hoc eodem
tempore nouis à regia benignitate ornamentis, & satis luculento vectigali at-
tributo, decretum est, vt quod adhuc statio censebatur, posthæc Societatis
Collegium Derpati esset. Destinatum in eam rem Deiparæ Templum cum
area, & alijs ad degendum idoneis rectoris, & die Conceptæ Virginis posses-
sio inita. Non hic turbæ, quæ Rigam quatiebant, non magnæ altercacio-
nes cum hæreticis erant. Latissima succrescebat pietatis seges. Dux iam
classes patebant in iuuentutis eruditionem: nec numerus exiguus videbatur
auditorum, cum prope centum numerarentur. Verum Estonas ad bonita-
tem, ardoremque, quem supra descripsimus, in dies addebant: ad quos supra
septuagies per agrum hoc anno à Patribus per vices excursum. Illi maxime
triumpharunt lætitia ex agrestibus, qui fundum incolebant Collegio attributum.
Statim campanam, quam ante annos triginta hæreticorum, & Moscorum motu
alio.

Soc. 46.

altissime in terram defoderant, cruerunt, ut ædi Deiparæ, quæ in ipso fundo est, vñi esset.

Iam Prouincialis Campanus adducto Sociorum duodecim auxilio res Societatis in Transyluania componebat. Reperit Petrum Saxonem quem exterminandum proximo anno curauerat, non modo Claudiopoli inhaerentem, sed etiam Arianæ scholæ præfectum. Ei se Saxo alter Christianus Franchenadiunxerat, nouus Arianarum blasphemiarum satelles: sed is turbidæ conscientia laniatu percitus, cum primum Prouincialis apparuit, fuga arrepta, Cracouiam se recepit, non procul, ut mox dicam, à regno Dei. Petrum vehementer Campanus dolens eo loco pestilentia suggestum habere, rursus magno conatu, regiarum communis literarum iussis, tetendit, ut publico consilio extirbaretur: quod cum tenuisset, Apostata licetorum manus, latebras sectando, elusit: Si quando tamen alteruter appareret, tum Senatus, tum Regni Gubernator receperunt lege acturos. Cætera satis commode procedebant. In Siculia, & Varadini, admirabiles sane religioni utilitates peperit Valentinus Ladus, de quo superiore libro narraui, vir simplex, & in Societatis militia prope tyro, sed virtute animi, studioque publici boni, robustus, ac veteranus. Talia enim adminicula amat diuina manus, quæ magis ei per solidam pietatem tractabilia sint, quam per ingenij, & eloquentiæ speciosam ostentationem spectabilia populo. Itaque cum complures in Siculia, pagos in recta fide excoluisset, confirmassetque Valentinus, Varadinensi in agro plus octoginta instituit, tanto populorum gaudio, tanto obsequio, ut nihil eximia iuducenda sanctitati præter copiam cultorum deesset. Vtrobique restituit sacras aedes, satores impietatis expulit, plurimorum confessiones excepit, salutari lauacro consignauit infantes, ad Sanctæ Ecclesiæ gremium permultos renouauit: cum & agris diuina præberet mysteria, & vitæ, functis post suprema officia, terram iniiceret. Multi eorum pagorum erant sub ditione Turcarum: & alij sub eadem tyrannide longius positi tendebant supplices manus: & Turcarum præses non tuta solum omnia, sed etiam benignitatem, & patrocinium spondebat: & tamen adeo albæ regioni ad messem operarij defuere. Missi sunt aliqui Claudiopoli è Seminarijs, quibus septenti, octoniue pagi attributi sustentandi: ad quos in orbem Valentinus excurrebat; cum exorta pestilentia, & labores, & pericula, & scilicet animos fidelibus Dei seruis multiplicauit. Stephanus Arator rem ipsa in Vrbe Varadino gerebat impigre, sed & ipse cum solus esset, multiplici necessitati facere satis nequibat. Tota igitur spes ferme erat in Seminarijs Claudiopolitanis, quæ iam florebat. Id, quod ex pauperibus Prouincialis inchoarat, Ferdinandus Capecius Rector, facto ei à Sanctissima Trinitate, cuius Cœnobij ædes incolebat, nomine, impensa prope vna Collegij ita promorat, ut octoginta numeraret contubernales. Hi funera publice deducebant, inter fremitum, & ludibria, & aliquando lapides Hæreticorum. Hi sparsi per pagos mentes excolebant agrestium. iidem vario genere ministerij diuinæ rei interferebant, & multis in rebus Parochorum locum implebant, constantes, nani, testimonium Christi non erubescences. Talis quoque spes è Seminario Pontificio, & regio, talis effulgebat indoles: talis ex cæterorum grege discen-tium: quibus illud antiquissimum erat, vbi primum ad Gymnasium hæreticus auditor accederet, cum omni conatu ab errore deducere. In ijs quoque adolescentibus, qui cum Sigismundo Principe educabantur, ut regni primoribus pars subsidij magna reponebatur. Cœpta hoc anno Claudiopoli philosophia tradi, & aliquid theologiæ, cum ante hanc diem auditores idonei defuissent.

His rebus in Transyluania ordinandis senescente anno dum Campanus insistit, Craeouia Petrus Scarga magnos pisces in Christi sagenam inelussit. Adamus Copichus ætate Sexagenarius, cuius dimidium in Caluiniano tripode federat, Deo tandem ad se vocante, quam occultissimos cum Scarga cœpit

95

Ariani è
Transyluania
eieci.

96

Valentini
Ladi utilis
opera in
Siculia.

97

Seminario-
rum Claudi-
opoli erecto-
rum utilitas.

98

Conuersio
insignis Cal-
uinistæ Cra-
eouia.

99
Christianus
Franchen
resipiscit.

100
Redit ad vo-
mitum.

101
Intemperijs
regitur.

102
Errores pu-
blice recan-
tat.

103
Discipulo
Magistrum
mitante.

coepit habere congressus. Is sensim progrediens, errores conuincens, mi-
scens rationibus opportunas cohortationes, diuino iuuante spiritu, homi-
nem Ecclesiæ totum restituit. Eius itaque consilio Copichus vltimâ Octobris
Dominica, in Caluini Synagoga (nam è primis erat ministris) contra ho-
res eorum concionatus, Dominica, quæ sequuta proxime est, tertio nonas
Nouembris in templo Principe palinodiam cecinit, totius Ciuitatis, & vi-
cinæ nobilitatis concursu. Quo etiam tempore de hæresum fontibus, & re-
medijs Scarga egregie de superiore loco verba fecit. Grauius paulo post
Hæreticis vulnus Christianus Franchen inflixit. Is & Societatis, & Catho-
licæ religionis apostata, post longum errorem quarto ante anno illucescente
Deo ad lucem veritatis emerferat. Ceterum, vt erat ingenij mutabilis, in-
terius sese haud post multo præcipitauit baratrum, edito etiam contra di-
uinissimum Trinitatis mysterium libro; quem quidem à se non asserendi causâ
compositum, sed disputandi aiebat, & à quodam amico iniussu suo vulga-
tum. tamen, ad sui erroris consortes homines ex Germania in Poloniam, de-
inde in Transyluaniam haud sine modico pietatis damno (vt facile mala con-
tagia vulgantur) penetrarar; vbi (quod ipsemet falsus est) iactare angu-
nium, constare pecuniam, & famam posset. Hi nimirum sunt hæresum do-
ctores. Nam peruersis ingenijs nihil pensi est mala fama, modo sit magna. Ve-
rum cum intestinis conscientia moribus in dies peius laceraretur, datus ad
Socios Viennenses literis, quibus animæ suæ auxilium postulabat, eadem
tractare cum Capcio Rectore Claudiopolitano coepit, cum repente ad Prouin-
cialis aduentum Cracouiam, vti supradixi, recessit. Hic in consuetudinem Scar-
gæ se dedit. Scarga non ignarus, quæ mandata in Transyluania de eo capcio
dedisset Rex, leuitatem primo suspectam habebat, ne temporis causa Religio-
nem rursus eluderet. contra ille testificari ante cognita Regis mandata, quod
res erat, cum Rectore Claudiopolitano de sua egisse poenitentia, & literas
ad Viennenses dedisse, Præterea adeo abiecto cernebatur animo, ac despe-
rante, vt furijs exagitari satis appareret: & passim propalam confirmaret,
aut in Catholica religione quietem se mentis inuenturum, aut necesse esse,
vt de se ipse pessime consuleret, & infelicem animam suis manibus abstrahere
à corpore diabolis traderet. Tantum se peragrasse terrarum, tot insperato-
rentasseque sectas, nihil vsquam stabile, & coherens, nisi in Catholica reli-
gione consistere satis experiendo didicisse. Hæc Scarga cum cerneret, ma-
ximam in eo difficultatem inueniebat, quod cum talem hominem, si resipis-
ceret, necesse esset Ecclesiæ publico exemplo satisfacere; contumaces ho-
res omnem in hoc genere mentionem respuebant: non tamen ab tentandi
curatione cessandum Scarga existimauit. Recipit hominem domum, mi-
liter ægrum animum manu tractat, ac mulcet, officijs, dexterritate, precibus
ad Deum: eo rem demum deduxit, vt qui primo à satisfactione publica tantum
abhorrebat, die Sanctæ Barbaræ in omnium Academicorum corona, Præfatum
& populi, quantam templum Archiepiscopale capere potuit, frequentia, infam
sua recantaret commenta, omnesque hæreses ad altare execraretur, & facti
solenni fidei professione, & anathematibus rite pronuntiatis, in sacro ipso altari
Vicario Archiepiscopi excipiente, sua ad extremum manu actis hisce subscripsit.
Quo die quidam etiam iuuenis Lublinensis eiusdem in Arianismo discipulus
ad sanam mentem reuersus, vitali lauacro, quo adhuc anabaptistarum pe-
rentum vitio carebat, renatus est. Verba fecit in ea celebritate de vanitate
hæresum Scarga: vnde ad cæterum fructum Vir gente nobilis coepit cum eo
de sua secta priuatim disserere, quod initium salutis est. Facile enim ser-
tanti error deprehenditur, & aditum pendenti diuinus radius illucet.
Idem postea Christianum Franchen generali expiati confessione, multisque
monitis ad constantiam præmunitum, ne propter tuendam vitæ difficultatem
ad noua deliramenta reuolueretur, Nicolao Zebijdonio tradidit, qui non multo
to ante summus Cracouienfis Vbis, & agri creatus erat Præfectus (illi Ge-
nera-

neralem Capitaneum vocant) ceterum Scarga, & peregre nobilem piscatum fecit. Aduocatus enim Varšauiam, Thesaurarium totius Regni iam ad vera sacra propensum, ita incitauit, & docuit, vt Dominica Palmarum magna omnium bonorum gratulatione Catholico ritu diuinæ mensæ accumberet. Adiunctus est illi alius Prutenicæ terræ columen, & gloria bellica, Ernestus Vvoierius, & ipse ab adolescentia in Lutherico educatus veneno, quod demum Senex euomuit, maximè Cancellarij permotus exemplo. Addenda est nobilibus hisce Ecclesiæ lucris, & nobilissimæ foeminæ Lithuanæ conuersio. Hæc recens cum ducta esset in matrimonium ab Radiuillo Duce Niesuiciensis Collegij fundatore, nunquam bonus Dux quieuit, quoad eam cum vera religione coniunxit. Eius rei gratia Niesuiciensem Rectorem Albertum Mroscouium Sandomiriam, vbi illa agebat, duxit, pijsque viri studijs, & Sacerdotis conatibus numen propitium adfuit. Porro ipsos Societatis homines ad religiosæ vocationis constantiam, quædam illustria diuinæ seueritatis exempla incitarunt. Stanislaus Niesuiciastoui cum Andream Bathorem in literis puerum erudisset, aulæ irretitus illecebris Societatem deseruit. Sed hominem spes fefellit. Vtuit enim Stephanus Rex profugum hominem in regijs haberi, ne prostarer exemplum indignum ad sollicitandum aliorum simplicitatem, si talia perfidiæ præmia parata essent. At vbi Andreas factus est Cardinalis, tum vero gestire latitia Niesuiciastoui, spemque late porrigere: amabatur enim ab eo: & quia redeuntem in Poloniam acceperat, totus inde pendere. Sed egregie Mundus sui captatorem elusit. Appropinquante iam ad Poloniam Cardinali, Niesuiciastoui morbo correptus cogitur in vitam alteram, emigrare, euocatus ad reddendam rationem, quod aulæ Christi aulam hominum prætulisset. Verum atrocius est, quod Andream Gomolisko euenit. Hunc magnis natura donis ornat: sed erat ingenio vehementi, & indomito: quare sub iugo Christi continere ceruicem diu non valuit. Post cuncta admota remedia, cum venia bona dimissus in Secretarium Regis cooptatur Varšauæ. Paulo post ita nocturni fures hominem nudant, vt ne vestes quidem quis tegetetur, relinquerent. Haud longo post intervallo equi calce percussus, grauius ex crure decubuit: quo ex malo nec dum refectus, dum claudicans domi se tenet, cuiusdam Senatoris famuli famulos eius infectantur in ipsam vsque domum. Quod ille conspiciens, iniuriamque suam interpretatus, arrepto ferro impetum in eos facit, & duos occidit, sed non impune: ipse pariter multis confossus vulneribus, amputata dextera, capite intercisso occubuit. Ita qui pacem in Domo Dei nescit tenere, perniciem in seculo reperit.

In Suetia cum Catharinæ Reginæ optimæ mors Catholicas reliquias omni præsidio, tutelaque orbasset, Ministrique, & Regni proceres fatigarent Regem, vt Iesuitas continuo omnes eijceret, ita Rex temperauit rem, vt Simonem Nikouium Sigismundo filio concederet, ceteris abire iussis. Mansit tamen etiam Vbertus Vandeleeñius, qui Stokolmiæ ad tuendam, & si posset amplificandam rem Catholicam hæsit. Pretium fuit moræ, atque periculi. Inter ceteros Stokolmiensem Parochum non solum ad sanam Doctrinam, sed etiam ad eam duxit constantiam, vt audacter inter suos, & loqueretur Catholice, & doceret. Porro ad hiemem extremam notuas Rex cum celebraret nuptias, ad easque ex toto regno accederetur, inter epulas multa vltro citroque de Iesuitis iactata sunt: cessatum est tamen ab aperta vi, & tumultu, quoad ieiunium magnum interuenit. Eo tempore cum Sigismundus Princeps communi conuictu se se subduceret, sacrificioque, & concioni crebrius interesset, homines temulentos vehementer tale exemplum pupugit, ita tamen vt in Sacerdotes Catholicos eorum impetus omnis recideret. Nouam Reginam amper modestas ingressa blanditias, quasi dotale munus, ac pignus indulgentiæ postulat, Declamatores Papæ, Aulæ, Regni que perturbatores coëreant, se-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

I I

mel-

104
Conuersio-
nes alie in-
signes.

105
Niesuiciasto-
uius deser-
tor Societa-
tis præmatu-
ra morte pe-
rit.

106
Andreas Go-
moliskus è
Societate,
culpa sua di-
missus mite-
re trucidat-
ur.

107
Patres So-
cietatis vni-
& altero ex
cepto Sue-
cia expellun-
tur.

108
Sigismundi
Princ.
Suec.
Reg.
Pr.
Cath.

109
Stokolmien-
sis Parochus
Religionis
causa grauius
perfert.

110
Persecutio
Catholicorum
in Suecia
mitigatur.

111
Crumlouien-
se Collegiū
receptum.

melque de illis statuat, quod ad Regni incolumitatem, tranquillitatemque magnopere pertineret, ut e Ciuitate, ac Regno facessant. Rex artibus hereticorum intellectis, summissis vultu, ut offensum appareret, sponfam iubet secedere: atque ex conspirationis autoribus insistit perquirere, quid tandem tanto cum apparatu postularent. Hi tanquam proditæ fidei accusare Patres, & nominatim Stokolmiensem citare Parochum, adeo tumultuose, ut ad suum delinimentum voluntati eorum Rex hominem permittendum censuerit. Optimum itaque euocatum diris modis certatim Procures, Plebs, Sacrificum, Ministrique exagitant, usque ad aras pertractum vrgent, ut in verba eorum iuret, Catholicisque, & Romano Pontifici, male precetur. Quæ cum constans Christi Confessor non modo recusaret, sed etiam sacra eorum, & sanctas libera voce detestaretur, crebris ictibus pulsatum, sacrificales vestes compellunt induere, moxque singillatim ipsdem expoliatum Antistes baculo cadit, ac demum quasi exauguratum duci in custodiam iubet. Ad eam dum rapitur, ab irruente cateruatim plebe tantum obrutus non est. Inde in alios sauitum Catholicos, & qui eis studerent. Nikouius erat quidem sub vmbra Sigismundi tutus, maxime tamen angebatur animo, quod assidue Christi plebi, ad ipsumque confugienti, quid opitulari posset non inueniret: vixit enim forum nullum, nullum esset iudicium: Rex nuptiarum operatus solenniter, ad quem aditus ne Sigismundo quidem pateret. Itaque profanus Archiepiscopus ingressus spem religionis funditus extinguenda, ita concione immauit plebem, ut iam cum dolabris, & contis, & id genus armis ad euerenda, & diripienda Nikouij ipsius sacella ferretur: & exitus consequens funestus esset, nisi quidam consilij maturioris ciues intercurrentes instanti impetum retardassent. Hoc ubi deflagrauit incendium, Dynastæque ac populi suas in oras ab nuptijs digressi sunt, Rex qui Sigismundum in perpetuum gemitu, & squallore videbat, & nunquam diram illam vexationem probabat, durissime Archiepiscopum increpauit, turbatoribusque coercens, & Patribus, & Catholicis iussis esse securis, non alios modo, in quos maxime erat animaduersum, sed & Stokolmiensem Parochum in suum locum restituit. Dicuntur seditiosi illi, & turbatores breui post prope ad vnum immensis diuinitus poenis alij aliter male periisse. Sigismundus autem magis in dei religionis studium agebat. Sub autumnum, ut ab tot respiraret solatidinibus in Poloniam reuocato Nikouio, eius loco successit Bernardus Golinus vir egregie pius, & Christi nominis, vel inter Seythas, & Turcas propagandi percupidus.

In superiorem Germaniam Seminarium Pontificium, quod Dilingæ nunc nullum ante, Gregorij XIII. voluntate, exordium habuerat, attributis à Summo Quinto perpetuis vestigalibus constitutum est. Ingolstadij attributa etiam Societati schola Dialecticæ iussu Bayari Ducis, & facultatis philosophicæ totum ad Patres redactum consilium, per eam occasionem, quod homo non idonea doctrinæ, & morum plane probroforum, suffragijs eblanditis Doctorum secularium, lauream Doctoris acceperat.

In Austria Prouincia nouum Crumlouia Collegium receptum, & binis Sacerdotibus, laicisque missis, Præsidente Venceslao Sturmio, inchoatum. Id summo studio Prorex Boemæ Vvillhelmus Vrsinus Rosensis, quod longe ante ponendum Trebonæ petiuerat, impetrauit. Eiusdem est & aliorum Boemæ Catholicorum Procerum etiam in eo perspecta erga Societatem voluntas. In Pragenses Comitibus de ipso subleuando Pragensi Collegio, quod are alieno pressum norant, agendum sibi putarunt: ac demum statuere, ut inter se ipsos ad eam rem stipem conferrent. Millia Talerorum collata, ex, donum, & per se, & multo magis, quod tanta cura, ne cogitantur quidem vltro datum est, aestimandum. Carolus Archidux Gracij amplificare Collegij reditus, & vniuersalem ibi Academiam instituere sub disciplina Societatis decreuit. Hanc Sixtus Quintus commendante Ludouico Carolo

Soc. 46.

nali Madrutio, Nicolao Episcopo Tergestino, quem Carolus in Urbem legat, instante, gratuito confirmavit. Inde Græcensium Sociorum numerus ad tres, & quadraginta productus. In restituenda religione vbique strenue, sed maxime è sententia in Oppido Aufek, pagisque circumiectis elaboratum. Est Aufek in Austria Oppidum sat celebre infra Lyncium, quod vna cum subiectâ regione ad Dominum Ioannem Guilielmum à Sconukirchen, mortua Socru hæretica, cum rediisset, is nihil habuit prius; quam vt populares omnes IESV Christo vero Domino recte subijceret. Ipse vero aliquot ante annis Vienneſium Patrum opera fidei Catholicæ restitutus erat: quare & eorundem, ad populares suos liberandos adhibere auxilia decreuit. Georgius Scherer egregius Verbi diuini tractator adiuncto comite item Sacerdote, ad nobile opus delectus. Resque eo procliuus transacta feliciter, quod idem Sconurchirchenius vndique conuocatum populum graui oratione vehementer hortari institit, vt religionem auitam reciperent, & ritu Catholico confiterentur, vnaque sub forma communicarent: cui omnes præter septem ita, assensu sunt, vt magnopere grates egerint, quod tanto studio ad rectum, æternæ vitæ callem reducerentur. Inuentus est in eo numero Senex annum, agens vndecentesimum. qui vbi pristinam fidem, & diuinissimam Eucharistiam rite recepit, gaudio exultans iam mortem Simconis instar habebat in votis. At Vvillhelmus non voce modo, & opibus, & autoritate sacris cœptis intendere, sed & opera, & manu, præcipue gaudens Sanctorum imagines tot annorum situ deformes sua manu tergere, collustrare, honestiore loco reponere, & alia adituorum instar obire munia. Vti Patres hac aura, & animos, viresque addente successu, quo alacrius, hoc eniti constantius, ea famæ celebritate, vt ex finitimis quoque Hæreticorum locis ad conciones, & expianda peccata concurreretur. Cæterum quid Dominorum voluntas apud subiectos valeat, in Herbipolitana quoque Diœcesi per id tempus compertum. Adhibebat Antistes, quippe penes quem, & sacra, & profana potestas erat, mixtam blandimentis paternis, Domini seueritatem, editoque decreto, quibus locis opus erat, iubeat populos, vel ad auita remeare sacra, vel solum, mutare: tum aliquot è suis administris, & è Societate operarios ita præparatum in agrum ad spargenda vera semina, & euellenda adulterina mittere: quo pacto pagi ferme duodeuiginti hoc anno Ecclesiæ restituti, duobus de Societate Sacerdotibus enixe collaborantibus. Grande externis iuxta, ac domesticis reliquit Herbipoli desiderium Georgius Alenius lenta febri exhaustus: erat enim, & morum, & ingenij, & Doctrinæ præstantia priuatum, publiceque carus, & salutaris, maxime theologia explicanda, quod dudum, obibat munus magna cum sapientiæ laude, non minore modestiæ. Cæterum hoc etiam anno multis locis per septentrionem lues infesta aliquot Societati pios, nauosque operarios rapuit: Lucernæ Antonium Balduinum, quem tota Ciuitas complorauit: tres Colonia, Albertum Knezbek Campensem, & Rectorem ipsum Martinum Florentium, qui olim Treuirensis etiam Collegium recte administrarat, & Cornelium Orskotum. Is, cum egregia caritate Rectorem, tum ægrum, tum mortuum curasset; atque etiam sæpe ante magna constantia Treuiris, & Moguntia idem caritatis officium morboſis exhibuiſſet, demum paucis post Rectorem diebus ereptus est, de instante sibi fine per quietem admonitus. Sub annum extremum cœpta Erfordia statio est. Ea est Turbingiæ Metropolis in Archiepiscopi Moguntini ditione; Proximas habet vrbes Veimariam, & Ieuam, & Vitembergam errorum arces, & propugnacula. Catholici ad quatuor millia censebantur. Senatus quamuis hæreticus, cauerat tamen ne quis Catholicorum coetus, aut sacra turbaret: quo videbatur satis patens Societati aditus aperiri: & superiore anno cum Cæsaris mandato Sancti Vygberti templum redditum esset Catholicis, Sacerdos è Societate, qui forte ab Fuldenſi Collegiolo venerat, primam in eo Catholicam concionem habuerat, tanto piorum assensu, vt inde Nicolaus Elgardus

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

II 2

Mogun-

113

In oppido Aufek omnes præter septem Hæresim ciurant.

114

In Herbipolitana Diœcesi Pagi duodeuiginti ab Hæresi purgati.

115

Georgius Alenius moritur.

116

Erfordienſis Collegij initium.

117
Paderbor-
nenſis Episco-
pi Hæretici
mors.

118
Successor
eius Theodo-
rus Furſtem-
bergius So-
cietati Col-
legium fun-
dat.

119
Scholæ Pa-
derbornen-
ſes hoc anno
apertæ.

120
Guillelmus
Julia: Dux
Societati cõ-
ſiliatus.

121
Diffidium
Marchionis
Badensis cõ
Matre com-
positum. Do-
musque eius
Hæreticis
purgata.

122
Energume-
næ Lutheræ-
næ conuerſio
& liberatio.

Moguntini Antistitis ſuffraganeus animus induceret perpetuam Societatis ſu-
tionem poſtulare. Miſi primo vere Heilingeſtadio, quod tantum iter æſtue
lucis diſtat, Socij duo, qui & in vrbana paroecia, & foris ad ruſticos con-
cionati magno auditorum emolumento: nulla tamen re magis collegere po-
puli gratiam, quam quod pueros docuere modeste, ac flexis genibus pre-
cari. Ea innocentium pia modestia in deformatis per hæreſeos barbariem no-
ribus ſic vulgo placuit, vt multos ad ſpectandum alliceret. Primis denique
Socijs reuerſis, aliquot identidem breues per excuſiones ſubmiſſi, quod
perpetuo manſuri P. Michaël Schilingius cum Socio iure: iſque nominati-
lectus, vt per occaſionem hæreticæ parenti ferendæ opis in Saxoniam exue-
rens, occaſiones rei Catholicæ ibi quoque bene gerendæ caperet. Pader-
bornæ tum cum proxime ſummum diſcrimen religionis reliquæ venerat,
ſpes meliorum temporum affulſit. Hæreticus Episcopus, qui iam deſtinare
animo Ieſuitas, quos norat diſſimulanter per ſcholarum nomen irreprehen-
ſibiles, omnes abigere, & Catholicorum ſacrorum veſtigium nullum relinquere, ipſi
miſere periit. Ferox equus, cui infidebat, in poſteriores pedes erectus, ſe
ſe, & ſeſſorem in terram aſſilixit. Ex ea noxia Episcopus tandem in furorem
actus, nil niſi loquens ſpiransque cædes, ac ſanguinem, cum & ſcortum ſuum
aliolque occurrentes tollere de medio vellet, qui inſaniæ poculum propa-
bat innocentī populo, inſanus, ac furens vitam reliquit. Ei Paderbornenſis
Præpoſitus Theodorus Furſtembergius vir inprimis pius, & olim Colonia
Societatis ſub diſciplina verſatus, ſubrogatus eſt. Hic poſtea Paderbornen-
ſe Collegium magnifice, & ædificauit, & inſtruxit: & plenè fundauit anno 1604.
vt ibi dicemus.

In ipſo autem interregno Canonici priores magiſtros iuſtis proſequuti ho-
noribus, ſcholas tradidere omnes Societati: continuoque (quamvis dæ-
omnia Hæretici vaticinarentur) cœpit augeri diſcentium numerus. Et Cuius
quod nuper de Erfordienſibus dixi, maxime delectauit Catecheſis, per quam
pueri, qui hic quoque plane rudes, neglectique adoleſcebant, non ſolum
diuinæ legis elementis, ſed & humanitatis officijs imbuebantur. Ita paſſim
ad perficiendum Collegium procedebant res, Socijque iam decem, quorum
quinque Magiſtri, numerabantur. Miſſus eſt Petrus Michaël Nambolcum,
atque Duſſeldorpium ad Guillelmum Julia: Ducem, cuius filium Ioannem
Principem. Ac Ducem Guillelmum ab Ieſuitarum nomine ante perſeuerantem
ita ſancta comitate manſuefecit, vt iam vix vnquam à latere eius, & diſſimili
collocutionibus auelli poſſet. Miſſi & ad Marchionem Badenſem, cuius ſo-
rorem Jacobam Julia: Princeps habebat in matrimonio, Sacerdotes duo Tre-
ri, qui præter ſublato Marchionis cum Matre diſſidium, totam familiam
numero ad ſexaginta capita, vno tantum reliquo Hæretico, Eccleſiæ reddi-
runt. Expiati omnes poenitentia, ſuſcepere ſacram Synaxim, edidère ſolæ
profeſſionem publice, libros hæreticos combuſtere. Badenam autem Mar-
chionis Badenſis urbem præcipuam, è Spirenſi Collegio ſubinde excuſum.
Hic Andreas Vermadt Sacerdos integer, & induſtrius Lutheranam ſeminari-
cui nomen Anna Lubecenſis, iam quartum, & trigefimum annum miſere
Dæmonibus vexatam, primo hæreſi purgauit, deinde habitis publice conſu-
tis Eccleſiæ adiurationibus, in magno ſpectatorum, qui etiam è vicinis
hæreticorum vrbibus concurrerant, theatro, dæmonibus eripuit. Habo-
rat ea Patrem, & Auum Lutheranifmi miniſtros, veneratque Badenam
Septembri menſe multis onuſta literis, quibus etiam Saxonica Ciuitates,
Lutherani prædicantes fidem faciebant, eam & à dæmonibus obſeſſam,
& fruſtra apud ipſos liberationem tentatam. Quo magis Catholicorum
rituum experta vis exhilarauit Catholicos, & hæreticos pupugit. Cum-
que fama late manante res frequens verſaretur in hominum ſermonibus,
Spiræ Lutheranus Miniſter non dubitauit pro ſuggeſtu rei fidem eleuare:
quanquam miſero diu eludendæ veritatis potestas non fuit. Eo ipſo die,
quo

quo contra id factum, sacrasque adiurationes declamarat; euenit, ut adolescens nuncijs Colonia veniens sub Spiræ ingressum letaliter sclopeto forte vulneraretur, & in vicinam Ministro domum deportaretur. Accidit è Collegio à bonis viris idem Andreas, qui Energumenam liberarat, ut morituro adfit: Sed iam præcurrerat è proximo prædo Lutheranus: Cui bonus adolescens, ut erat Catholicus diserte denuntiavit peroptare se quidem Sanctæ Ecclesiæ Sacramenta, verum non nisi Catholico ritu. Cumque Minister nouam, idest vanam, iactare, & obtrudere religionem pergeret: fertur æger id modo respondisse, experiemur nos ambo antequam horæ quatuor, & viginti effluerint, vtra in religione moris sit tutius. Nec prædictioni fides abfuit. Cum Andreas mox aduenisset, & confessionem adolescentis excepisset, ille decedit: Postridie magno cum luctu etiam Minister repentino extinctus sepelitur à suis. E Collegio Treuirensi par Sacerdotum missi Prunium, multorum statione mensum, & oppidanos Cathechesi, & Religiosos ad quos maximè iuandos destinati erant, præclare excoluerunt. Est enim prænobile Monasterium Pruniense, & opulentum ordinis Sancti Benedicti. Quod cum recens in manum venisset Treuirensis Antistitis, is cum cætera restituere, tum etiam religiosam in eo disciplinam cupiens, quos dixi Sacerdotes à Prouinciali Costero impetrauit. Illi cum vitæ suæ exemplo, tum institutione literaria, tum cohortationibus opportunisque consilijs, & decretis, restituta communi mensa, reuocata diurna nocturnaue psalmodia, haud paulo meliorem in formam omnia redegebant. In laboribus, quos adeo multos animarum causa Societas obit, haud facile alius tanti momenti est, quanti is qui supremo supplicio afficiendis impenditur. Decretoria enim agitur hora æternitatis, & laboris fructus præsens est. Hoc salutare officium, cum alibi bene, & feliciter administratum hoc anno, tum Treuiri prorsus è sententia cecidit. Ut in multis animaduersum, ita nullus omnium fuit, quin ita præparatus decederet, ut emenda ei, vel præclaris factis fuisse videretur necessitas, in quam se per mala præcipitarat. Horum in numero fuit iuuenis Casimiri Comitis Palatini nepos, qui post abiuratum hæresim, expiatam confessione vitam omnem, susceptam Eucharistiam, ipso in loco supplicij, tenens manu Rosarium, publice Catholicam fidem contestans obiit. Quæ conuersio eo gravior vulgo, magisque mirabilis accidit, quod ille (netas Treuiri inauditum) in sacras imagines, lustralem aquam, ac demum Sacrosanctam Eucharistiam manus sacrilegas ausus erat iniicere. Veneficarum poenitentia item præparatarum ingens concrementus est numerus. Vna ex his fuit, quæ puerum octennem suis præstigijs circumuentum solebat in eum locum adducere, vbi cum impuro sodalium grege per noctem satanicis exercebatur operibus, ut dum illæ choreas ducebant, is tympanum pulsaret: qui etiam sæpius interfuit dum veneficijs suis, quibus libitum erat, nocerent. Re deprehensa Archiepiscopus puerum ad se iubet adduci, & fidei, quæ ignorabat, capita edoceri. Sacerdos è Societate adhibitus catechista, qui sacram Agni cerei imaginem eidem ex collo suspendit. Offendit nimirum ea res Diabolam. Puer per noctem apparet grauiter increpans, & minitans, quod tam facile se circumscribi permisisset iubetque protinus, ni vapulare velit, id quod collo dependebat, abijcere. Quod cum territus puer fecisset, repente ad mœnia vrbs abripitur. Hic nigro hirco imponitur, dictoque citius ad sagas colludentes defertur, postque impurissima orgia ad Antistitis ædes restituitur. Quæ & alia multa cum ipsemet puer narravit, & ipse comprehensæ fœminæ vere dicta comprobarunt, & præter annales literas, Rector Collegij Ioannes Gibbonius plane comperta scripsit. Tum puer ab aula Principis in Collegium transfertur, ut ibi & per otium edoceret, & Diaboli eriperetur ludibrijs, quod demum adhibito rursus cereo agno, & Cruce, & adiuuante famulorum Dei sancta consuetudine, & prece, ad voluntatem successit.

Rhenanæ Prouinciæ res Oliuerius Manaræus Visitator, qui solum in tran-

123
Catholici
moribundi
vaticinium.

124
Monasteriū
Pruniense
reformatur.

125
Damnatū ad
mortem vti-
liter adiuti.

126
Pueri à dia-
bolo infesta-
ti liberatio.

127
Gandau-
sis Collegij
initium.

128
Iprensē Col-
legium fre-
quentatim.

129
Antuerpien-
se restitutum
dediit Prin-
cipi Parmen-
si Vrbe.

transitu ante cognorat, per otium composuit: vices interim Prouincialia quoque implens. Nam Franciscus Costerus inde ad regendam Prouinciam Belgicam traductus est, & Balduinus ab Angelo Belgico Prouincialatu perfunctus, Louanio Rector impositus. Requirebat talem virum Louaniensē Collegium, quod theologorum Societatis in eo scholam Visitator restituere, ut in Academia celeberrima commodiores Ecclesiæ Sanctæ operarij formaretur. Leonardus Lessius, & Ioannes Amelius magna externorum quoque gratulatione, initium docendi fecere. Sex item Socijs, Senatus, & Canonorum postulatu Gandauum à Visitatore missis, in ea vrbe totius Flandriæ maxima, eademque miserandum in modum hæresi deformata, sedes in spem viris fructus, quæ non fefellit, est posita. Pro domicilio attributum vacuū Monasterium, quod filiarum Dei vocabatur. Frequentatum Iprensē Collegium & Antuerpiensē restitutum: tres in classes vtrobique disciplina iuuentutis tributa, & Deiparæ addita sodalitate. Quippe Costerus, & pro suo in Virginem præcipuo studio, & experimento sub tali patrona Societatis labores recte procedere, cœtus hosce colligere, & excolere inter prima curarum habebat. Non hic animo indulgebo, vt in obsidionem Antuerpiensem cum paucis memorandam egrediar: diuerticula opus hoc decuerint sacra magis quam fortia. In ea obsidione Michaël Hernandus pene confectus est, nec leuiter concussus eius Turrius vulneratus, cum ad euertendum pontem, quem Scaldi nuntius Parmensis Princeps imposuerat, nouæ machinationis nauigia obfessi immisere, quæ ex inædificatis fornacibus vi tormentarij pulueris eluctantis laxa, tigna, globos, catenas ferreas, & id genus immania tela euomerent. Grauius igitur in ea strage caput vulneratus Hernandus, fractoque humerum tamen inter immensos dolores diu audiendis aliorum sauciorum confidelijs perseverauit: ac postea humeri vsum vix eatenus recuperauit, vt ei sacrificandum sufficeret. Vbi cœptum de pace, & compositione agi, poterant in conditionibus Hæretici duces, vt ij modo Religiosi in vrbe constituerentur, qui Carolo Quinto Imperatore Antuerpiæ domicilium habuissent: quod ad excludendam Societatem pertinebat. Verum vbi hæc deprehensa est, & reiecta conditio, insitere ne domus, quæ ante Collegij fuerat repeteretur: ædes magnificas illas quidem, sed à frequentia remotas, eoque parum Collegio aptas substituebant. Id quoque negauit Princeps. In sua Societati tecta cum templo reddita. Hæretici ea cum bifariam diuisissent, partem, quæ templum amplectebatur, Calviniano Ministro, eueritis altaribus, subductis, aut igne crematis Sanctorum imaginibus, assignarunt partem alteram Præfecti militum, & procuratores Annonæ occupauerunt subterraneos quosdam recessus in carcerem verterant, Sacerdotibus, aut Catholicorum quos confectis criminibus vinciebant, habendis, atque torquendis. Principio eiectionis Collegij cum venderetur ea domus, demonstrantibus nullis se in ea ob traditam pecuniam Patribus constitutos census habere, atque adeo pecuniam suam repetentibus, Senatus iussit ijs de pretio, quo vendebatur satisfieri, quo factum est, vt aliquot millium florenorum alio no ære leuata demum ad Societatem rediret. Adeo famulis suis, vel per aduersa consuluit Deus, & hæreticorum spes, & conatus elusit. Ad septimum Kalendas Septembris Hernandus, & Socij Castrenses domum ingressi. Templum in magno clarissimorum virorum conuentu solenni Cæremonia Archiepiscopus Mechliniensis ipsis Kalendis Septembribus expiauit. Accurrit ad statuendas res Prouincialis, cœpitque tum in Collegij, tum in principe vrbis templo Ecclesiasten agere, & instante Principe, qui licet rios ludos, (quod perpauci sub Magistris Catholicis erant) tantisper omnes sustulerat, die Sanctis Cosmæ, & Damiano sacro repetiti sunt docendi labores, profectu ex his, cæterisque in publicum Societatis laboribus longè superante non dissentientium modo expectationem, sed opinionem quoque

Dum

Dum sacra, profanaque res in Belgio secundis Regionum coëptis ad quietem inclinant, semina grauium motuum exitere in Gallia ex foedere, quo plerique Dynastarum Catholicorum, cum ad alia regni tuenda iura, tum ad propugnandam religionem, & excindendos errores inter se se coiere. Cæca sunt hominum consilia. Summis extra Galliam plausibus exceptum id foedus est; & utique mente rectissima initum interpretari decet. Cæterum id quod maxime amoliri erat propositum, ne ad Navarra Regem, qui tum hæreticus erat, Regnum Gallia perueniret, id consequutis tragœdijs viam pendentibus maturatum est. Henrico Regi foedus minime probabatur. Inde magna in Societatem, inuidia tempestas incubuit, præsertim Parisijs, quod Claudius Matthæus eius rei non particeps modo, sed & administer, & autor vulgo celebraretur. Nec fama, quanquam suo more vero maior, tamen omnino aberrabat. Olim Claudius Matthæus significarat Generali, grauem sibi causam inesse, cur ad Pontificem Romam veniret, vehementer id postulantibus rei Catholicæ rebus, & Principibus primæ auctoritatis: cumque potestatem veniendi ei Generalis nequaquam fecisset, nisi per literas, quid negotij foret ante nuntiasset, electus in Congregatione Prouinciali Procurator venit. Tum egisse cum Gregorio Pontifice, ea de re existimatur. Generali, quamuis grauissime doleret Vocationis fines transcendendi, tamen haud remedij quicquam habente, quia summo cum Antistite agebatur. Vbi velim animaduerti, quam non vere totum in Ordinem vnus commissa vulgus retorqueat, cum ea Rectores Ordinis haud leuius, quam aduersarij ipsi ferant, velintque prohibita. Nam nec Ciuitatibus fraudi est vnum aliquem Ciuium hasce potius sectari partes, quam illas, nisi constet publico id consilio factum. Deinde (quod sæpius occidendum est) iniuria dolent Principes publicas res ab Societatis hominibus atrectari, cum ipsimet aliquot eorum (ipsa reclamante Societate) in eam necessitatem impellant. Postremo ipsimet de Societate homines monendi sunt, vt pro se quisque obsistant, (in ipsis enim tota vis inest) nec se quantauis spe grandis ad pietatem emolumenti extra præfinitos sibi terminos rapi sinant, Plus ad Regna tota momenti fecerit obediens in secreto precatio, quam speciosorum per Aulas consiliorum voluntaria tractatio. Non latuit Henricum, quid Claudius Matthæus Romæ egisset; itaque cum rediret in Gallias adeo infestum Regem offendit, vt Parisios adire tutum non fuerit. Mussipontum secessit idem sub tempus, quo Rex missis suo chirographo literis (quas etiam per hominem de Societate voluit perferri) Edmundum Augerium semel, atque iterum ad se se accersij. Interim secessus Claudij in Lotharingiam vehementer sermones hominum auxit. Dicebatur esse Foederatorum in Castris, publicisque concionibus incitare, ad arma, & ad strages exercitum. Editus etiam liber est aduersus Foederatos, in quo Autor inde volebat intelligi eos nequaquam id, quod prætendebant, religionis causam suscepisse, sed noua turbulenter moliri, quod Iesuitas Concionatores adhiberent. Multa super hæc in vniuersam Societatem per calumniam effundebantur, Ab ea commoueri populum ad seditionem, in Regem, in magistratus, in Præfectos regios declamari. Hæc, & his similia cum à maleuolis inuidiose auribus Regis obtruderentur, primo ille recusauit credere: at vbi alia addita calumnia, quod regios milites Iesuitæ in Confessione nequaquam absoluerent, ac poenitentes ad sacram militiam (ita foederatorum arma vocabant) mitterent, tum vero haud dubiam præ se offensionem tulit. Iamque vulgus exilium Iesuitis omnibus, vel certe vincula passim vaticinari. Quod si quid forte damni acceptum, Parisijs ex Foederatis esset, dubium non erat, quin publico multitudinis concitata impetu luendum innocentibus Socijs foret. Nec semel aiebant in regio consilio contra eosdem actum. Demum adeo sinister increbuerat rumor, vt grauium nonnulli amicorum ne suspectos se facerent, ab vsu nostro-

130
Foedus Dynastarum Catholicorum in Gallia initum.

131
Claudius Matthæus ei negotio implicitus contra voluntatem Genera-
lis.

132
Publicarum, & politicarum rerum tractatio, quam aliena à Societate

133
Claudius Matthæus exclusus à Gallia Mussipontum secessit.

134
Variæ calumnie in Societatem.

135
Rex cum
Fœderatis
reconcilia-
tur.

136
Claudius
Generalis
de Claudio
Matthæo
queritur
apud Ponti-
ficem.

137
Parum in eo
proficit.

138
Mussiponti
pestilentia
multos absumit.

139
Mortui in
obsequio Pe-
tri laboran-
tium Mussi-
ponti, & Bur-
digalæ.

nostrorum abiungerent. Consolabatur interim suos famulos Deo con-
testimonio rectæ conscientiæ, tum solatijs à Cœlo demissis, tum etiam
domestica pace, ac demum fructu apud bonos vberimo. Non saepe alius
plus profectum in publicum est Parisijs, quam dum per veris tempus he-
saurirent procellæ. A multis annis nunquam tantus inter domesticos in-
dor pietatis extiterat, tantum obedientiæ, disciplinæque religiose studium,
adeo sincera caritas, & consensus voluntatum, ut satis appareret: qua-
rentibus Deum, quo turbantur magis terrena, eo benignius affulgere cele-
stia. Remisere deinde, & sermones vulgi, & minæ, ubi inter Regem,
& fœderatos xv. Kal. Augusti convenit; palamque in summa Senatus Cu-
ria Rex, præsentē Regina Matre, quatuor Cardinalibus, multisque Prin-
cipibus, & populo frequentissimo exposuit, grata sibi esse, quæ Catholici
proceres religionis causa egissent, suamque omnino sententiam esse, ut
vnica suo in Regno religio esset, eaque Catholica: ac proinde in posterum
nolle Hæreticis fas esse docere, cœtus habere, & alia de genere hoc.
Magnam publice ea concordia lætitiā excitavit: sed diuturna non fuit.
Nec multo post Romam iterum Claudius Matthæus venit, plane incho
Generalis Præposito, qui pro ea fide, quam toti Societati debebat, ipsam
Pontificem adire, multum licet fœderatis studentem, non dubitavit. Ex-
posuit grauitur: quam necesse esset ad gloriam Dei, & salutem animarum
abstinere Societatem ab ciuiliū procuratore causarum: atque adeo quam
non re modo, sed etiam suspicione talium negotiorum libera esse debere
proinde enixe orare, ne permetteret quemquam ex ea tam alienis, & pe-
riculosis implicari curis, & Claudio Matthæo primo quoque tempore cen-
daret responsum, sibi que potestatem faceret ex Vrbe aliquo dimittendi, ut
nec tractare talia, nec suspectus esse posset. Male apud principes tam
quosdam, & Cardinales quoque audire illius causa Societatem. Orator
etiam Christianissimi Regis de illo nominatim, ut sibi renunciatum erat,
grauius conquestum esse. Minus grata hæc ad Pontificis aures accideret,
quin potius indignari visus est, non probari omnibus quod ipsi magnope-
re probaretur. Itaque necesse fuit Generali Præposito Claudium adhuc
Romæ perpeti, quoad opportunior daretur occasio, illud interim proci-
denti, ut bonus ille Pater suas maxime res ageret. At Sixtus, qui tam
satis Oratori Gallicano erat offensus, Cardinali Estensi haud sine hono-
cho obiecit, tanquam ille Patri Generali acerbe insultasset Claudio
Matthæi causa. Vbi admiratus Cardinalis, cum ignarus rei, quid respon-
deret nequaquam haberet, statim à Pontifice digressus, conuenit Gene-
lem, dolenterque ex eo quærit, quid iniuriæ acceperit ab Oratore, ut
in eum adeo grauius Pontificem concitaret? Statim Aquaiua, quid ei
esset coniectans, nihil vnquam euenisse dixit, in quo de Oratore compo-
ri posset: sed potius ubi cum eo de communibus ordinis rebus egisset
tantam humanitatem, ac beneuolentiam expertum fuisse, ut haberet semper
vnde multum illi gratiarum deberet: Pontificem videri non satis percepisse,
quæ ei dixerat. Nihil enim dixisse aliud, quam relatum ad se: Orato-
rem de Claudio Matthæo conqueri, quod huiusmodi tractaret negotia
quod, inquit, eo commemorabam, ut mihi per eius Sanctitatem liceret
Matthæum ex Vrbe quamprimum emittere. Latus hac cognitione Ethe-
sis Generalem rogauit, ut & Pontificem veller ab errore deducere, quod
diligenter est factum. Adeo facile trica ex tricis implicantur. Per ar-
tem lues cum dire Mussipontum, atque Burdegalam euasaret, vtriusque
multos à Socijs perculit. Vnde cum Mussiponti amissi: quorum Ioannes Bur-
dettus, & Bartolomæus Raphaël, ille Sacerdos, hic Laicus, cum Prouincialis
potestatem faceret secedendi, tamen ut Petro Fitano Ministro laboranti ad-
fuerent, posthabuere caritati salutem suam. Tantaque vis mali fuit, ut Fi-
tanum, dein reliquos duos tribus deinceps diebus confecerit. Ocho amissi
Bur-

Burdegala: verum sex modo pestilentia, quorum nominandi Honoratus Bonfron, & Stephanus Lamandus Sacerdotes: itemque Honoratus Oliuerius, ac Stephanus Augerius Laici, qui tradidere animas suas in commune pestilentium ministerium. Obibant ostiatim urbem interriti metu, infracti labore: ferebant agris animi, & corporis leuamenta; ita cari omnibus, acceptique, vt ad eorum conspectum, ac transitum affulgere salus videretur, lætæque voces vndique, & faustæ comprecationes personarent. Franciscum ibidem Iannellum lue etiamnum dubia febris extinxit, impigrum, & vitæ integerrimæ Sacerdotem. Iannellus is est, cuius præclara in accessu ad Societatem suo loco pugna descripta est: cuius etiam æternam in Cœlo beatitatem, paucis postquam emigrarat diebus, vni Sociorum Parisijs diuinitus reuelatam accepimus.

Quatuor Hispaniarum Prouincijs Prouinciales noui præpositi: Castellana Petrus Villalba; Toletana Antonius Marcenius, Boetica Aggydius Consaluius, hic ex Toletana, Marcenius ex Castellana translatus. In Aragonia superiore anno Hieronymus Roccha Antonio Ioannio successerat. Iacobus Acosta non multo postquam Boetica Prouincialatu decesserat, dum ad recreandas vires ex graui morbo Vallisoletum petit, in oppido cui nomen Ciuitas regalis, recrudescente malo, diuinis præmunitis sarcinam mortalem deposuit. Oppidani nobili illum funere extulere, inque templi celeberrimi (Sanctam Mariam à Prato vocant) celeberrima parte condiderunt. Gadibus hoc anno Gymnasium latinitatis, multum diuque à Ciuitate expetitur, apertum est, huc translata ab Episcopo publica schola. Ad extruendum Gymnasium stipem Ciues benigne contulere. Salmantica addita domi, Francisco Bonauentura interpretante, ea quoque Theologiæ schola, quæ ab Academia publica ad hanc diem petebatur: & cum ad lucrum temporis, tum ad quietis disciplinæque domesticæ bonum, ab adeunda Academia cessatum. Inchoatum Gerundæ à P. Ioanne Baptista Alberto natione Valentino Philosophiæ curriculum, accurrentibus è finitimis quoque oppidis, excitis fama auditoribus. Prima autem Ciuitati documenta sic placere, vt nullum, præterea censuerint in publico Gymnasio statuendum eiusdem scientiæ professorem. Cæsaraugustæ templum perfectum, & consecratum est. Antonius Garcias Episcopus Vicensis, idem qui primum lapidem in fundamenta miserat, benedixit, & aram maximam consecrauit. Multam caritatis segetem multis per Hispaniam locis annonæ grauitas præbuit. Consultum vbiq; pro viribus miserorum difficultatibus, sed Baëzæ maxime, vbi nullæ fenum memoria parem id genus calamitatem recordabatur, vt multi dicerebantur absumi. Hic igitur, & ex tenuitate domestica, & collectis ex locupletiorum pietate subsidijs, & vinctis carcere consultum, & ijs quorum pudor, ac nobilitas aggrauabat miseras: ac præterea longo tempore quando fasti annona est laxior, quotidie plus ducentis è promiscua turba ad Collegij fores aliquid nutrimenti diuisum. Quæ officia, vt homines vulgo non tam animi, quam corporis cura tangit, gratiam apud omnes maximam inuenere. Suum Rex erga Societatem studium multis locis ostendit. Ex itinere dum Aragoniam petit, ducens liberos, ex quibus Catharinam nuptui tradebat Carolo Emmanueli Allobrogum Duci, vna cum ijs Collegium Complutense inuisit, & Theologorum concertationibus interfuit. Et quamquam repentinus fuit accessus, tamen properati musarum honores (addita ex celebritate gratia) non defuere. Monsanum in Aragoniam cum peruenisset, Iacobi egregie Proregibus Lusitanix, & Indiæ per literas commendauit: vnde factum est, vt quæ ad navigationem commodam facerent, eis affatim præberentur. His rebus declaratam optimi Regis in Societatem beneuolentiam inuidæ quorundam molitiones interuere, ac reuocare conata sunt, sub hoc ipsum tempus deferendis ad eum querelis de superioribus Societatis, quòd

140
Francisci
Iannelli obitu
cuius vocatio narra-
tur par. iv.
lib. i. nu. 100.
& seq.

141
Prouinciales
nouii in Hispania.

142
Mors Iacobi
Acostæ.

143
Gerundæ
cursus Philosophiæ.

144
Caritatis officia in fame publica.

145
Rex inuisit Collegium Complutense.

146
Querelæ de Bulla Cruciatæ à Societate non recepta.

quod ij nostros haud paterentur vti priuilegio Bullæ Cruciatæ in eligendis arbitrato cuiusque Confessarijs qui quemque à quibusvis quantums re-
seruatis culpis absoluerent. His auditis Rex Catholicus, veritus ne ex
eo istius Bullæ vulgo vilesceret autoritas, neue in cæteros Religiosos ordi-
nes eiusmodi Societatis permaneret exemplum, egit primum apud Clau-
dium Generalem per suum Romæ Oratorem Comitem Oliuarium, ac
deinde apud ipsum Summum Pontificem Sixtum V. vt istam Bullam, &
ex eâ facultatem eligendi confessarij, libere ac promiscue in Societatis
mores induci sinerent. Verum Sixto, qui hunc istius Bullæ vsum Reli-
giosis, vt ipse putabat, perniciosum à suo Minorum ordine cum cum
Magister Generalis gubernaret, studiosissime remouerat, clarè protestante,
simili se modo consulere Societati velle, ac propterea promulga-
tum iam antea diploma Gregorij XIII. decessoris sui, quo Socij nomi-
tim excluderentur à participatione talis licentiæ, comprobante confirma-
teque, acquieuit ad extremum pro suâ sapientiâ Pius Rex rationibus So-
cietatis; partim ei per literas expositis à Comite Oliuario, prout illas ipse
à Claudio audiuerat; partim coram explicatis à P. Antonio Ramino ad
id ipsum à Generali ad Regem delegato: cui inter alia demonstratum
est: fucum fuisse factum Maiestati eius ab hominibus magis cupidis ab-
nandi Regem à Claudio, quam Regis aut Regni iura propugnandi, cum
ipsi persuaserunt: Claudij inter Generales Societatis Primi fuisse inuentum
istam quæ Regi displiceret, & Regni rationibus obesse videretur, repa-
diationem Priuilegiorum Bullæ Cruciatæ. Facile enim Ramirius offendit
iam tum ab anno 1576. Euerardum Mercurianum Claudij decessorem re-
scribentem Prouincijs Castellæ, & Aragoniæ, id ipsum tanquam neces-
sarium tuendæ Societati postulantis, prohibuisse, ne nostri facultatem
per Bullam cruciatæ concessis vterentur. Sic composita tunc est ea con-
trouersia, vel potius sopita: Regij quippe Ministri post Philippi secundi
obitum eam non semel renouarunt, summis Pontificibus qui tum Eclesi-
siæ præfuerunt, toties fortiter obstitentibus. In quo mira videri possit
eorum longis temporis intervallis disunctorum in hunc sensum, & eorum
consilium conspiratio. Siquidem præter Gregorium XIII. & Sixtum V.
de quibus dixi, Pius etiam V. quid de his sentiret luculenter expedit
duabus constitutionibus quæ extant à Clemens deinde VIII. Paulus V.
Gregorius XV. & Urbanus VIII. b idem non modo decreuerunt diplo-
matibus vario tempore vulgatis, sed multo efficacioribus imperijs lina-
runt. Exemplum diuinæ vindictæ perspectum Huete. Petrum à Pace Collegij
Rectorem accersitum à pia, & locuplete femina grauiter decumbente, duo
germani fratres, vt domi conspexere, suspicantes adesse, quò pecunia so-
roris insidiaretur, multa minitati, inter contumelias repetitis impulsibus in-
trudere domo. Alterum paulo post indigni facinoris poenitentia subijt, al-
tumque Rectorem petita suppliciter venia, ad Sororem moribundam reuo-
xit, cuius illa mirè recreata conspectu, & officijs adiuta, spiritum Proci-
tori latissima reddidit. Alter vero fratrum non modo peccatum retrac-
re abnuat, sed filium quoque suum incitare exhortarique non dubitauit,
quocumque loco posset incommodare Societati, & negotium facessere non
abstineret. Quæ dixit audientibus multis, adeoque offensis, vt aliquid ei
diuinitus mali ominarentur. Nondum mensis à Sororis morte abierat, cum
ægrota, ac moritur; & quidem exulcerata, vt aiunt, lingua, vt ostendebat,
retur, quid maxime lethale ei fuisset. Vtinam ad æterna migraret bona
Sororis certe bona, quibus inhierat, & quorum causa tantum à ratione
recta descieuerat, coactus est alijs habenda relinquere. Dissimilis longe fuit
in huius vrbs Collegio Ioannis Consaluij Conchenfis exitus xvi. Kalen-
das Iulias. Qui cum ab anno 1572. quo Societatem inierat, totus in an-
marum curam, non opera modo, sed precibus; sacrificijs, susceperatque

147
Sixti V. fa-
uens Socie-
tati iudiciū
circa vsum
istius Bullæ.

148
Rex Catho-
licus rationi-
bus auditis
acquiescit.

149
Non primus
Claudius
vsum Cru-
ciatæ recu-
savit.

150
Mirus con-
sensus Ponti-
ficum.

a Prior est
99. in eius
Bullario, al-
tera 135. illa
data 4. non.
Ianuar. an.
1570. hæc an.
1571 die 21.
Iul.
b Verba eo-
rum recitan-
tur à Card.
de Lugo de
Poenit. dist.
20. sect. 9.

151
Exemplum
diuinæ iusti-
tiæ.

152
Ioannis Con-
saluij mors,
& virtutes.

vitro pœnis totus incumberet, vsque eo profecit, quoad pro salute animæ vnus non solum impendit, sed semetipsum superimpendit. Nam moribundo cuidam Parocho è circumiectis pagis cum adesset, nec vlla ratione, industriaque preparare ad Sacramenta posset, sempiterno hominis discrimine valde commotus, recepit se se sacrificatum: dumque Sanctissimum Christi Corpus manu sustinet, per dulcissimi filij sui merita Patri misericordiarum supplicare institit, vt gratiam sibi periclitantis eius animæ faceret; vitam se suam pro eo deuouere, suum spiritum libenter offerre. Hæc oranti statim visus Deus est, & concedere, quod petebatur, & quod offerebatur accipere. Vix deinde ab altari sacris perfunctus recesserat, cum trepide accersitur, quod moribundus magnis instet vocibus Confessarium inclamans. Aduolat, expiat, viatico Sacrosancto communis: horæ spatio ille vita decedit. Biduo post Consaluius febris admodum leui corripitur, & aperte denunciat sibi vitæ exitum imminere. Cumque denunciationem periti artis medendi serio confutarent, Sociorumque alij mirarentur, nonnulli riderent, Collegij Rector Petrus à Pace, qui hominis constantiam norat, secreto interrogauit, vnde ei tam certò de sua migratione constaret. Ac Pater, vti solebat Præsidi, ac Moderatori totam habere apertam conscientiam, rei seriem, vti nos retulimus, explicauit. Nihil dubitare se dicens, quin Deus, quandoquidem quod postulatum erat, tradiderat; id quod promissum erat, repeteret: se vero latissimum reddere. Denique paucis post diebus eò paratior, quò certius præuiderat, mortem oppetijt. Dum olim Madriti ageret in adolescentem incidit, cui Diabolus palam se videndum præbens, & quicquid acitaret vellicans, molestiam procaciter faceffebat. Cumque expiatum, & recte animatum Consaluius dimisisset, en rursus ei Satan apparet acerrime increpans, quod ad hominem quemquam de Societate, & nominatim quod ad Ioannem Consaluium, qui sibi animas multas è faucibus abstraheret, eoque vehementer inuisum, adisset. Sed Consaluius sapienter regendo adolescentem, precibusque & afflictatione sui corporis propitiando Deo, sic eam abegit, vt tandem omnino desineret Christi ouiculam diuexare. Ioannes Valderauanus longum præclari cursum laboris, quem vigesimo sexto ætatis suæ anno, seculi quadragesimo sexto in Societate inijt, Placientiæ in senectute bona confecit. Vallisoletanus erat origine: inde à puero ad pia propensus, & etiamnum seculari in vitam versatus in tradenda pueris Christiana Doctrina. Vbi primum in Societate pauculis Socijs, qui omnes præter Villanouam decumbebant, solatium aduenit. Ibi Coqui, Obsonatoris, Ex ubitoris vnus obire ministeria; idem ornare mensam, domumque euerrere. Sociorum paucitas, & inde exiguitas ministerij, faciebat eo tempore, vt necesse esset tam multos in vnum labores congeri, isque sufficeret. Prope biennium ita exercitus, adificijque, quod celsissimum in omni virtutum genere erat impositurus, statutis fundamentis; alterum item biennium Episcopatum Modogneti solus peragravit, rudes vel puerorum, vel agrestium animos, rebus diuinis informans. Inde per varia præfecturarum genera, etiam Toletana recte administrata provincia, æquabili semper virtutis opinione, constantiaque conseruit. Sanctissime pudicitiam, & eam ad vltimum illibatam coluit. Totam etiam vita super communia precandi spatia, adiciebat vnam vesperi horam: quibus fontibus irrigabat, alebatque cælestes in animo suo fruges, & conferebat in alienis. Meditationis hoc simili præstantiam explicabat: Si vir esset in familia Regis cuiuspiam, qui adeo illum amaret, vt talem sibi morem præscriberet: destinata haberet tempora, quibus quotidie ab omni cura segregatus secederet, secumque consideraret, nunc Domini sui præstantes virtutes, nunc accepta ab eo beneficia, nunc errata ab se in obsequio.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

Kk 2

quijs

153
Ioannis Valderauani pietas, & vitæ summa.

154
Eiusdem virtutes.

quius eiusdem commissā, nunc arumnas ab eo susceptas, ut de se bene mereretur, ac semper gratias agens de acceptis beneficijs, de offensis dolens, statueret fidelius usque ei, & accuratius inservire: sine dubio Rex, qui id cognosceret, tam dulcem famuli, tamque accuratam benevolentiam valde gratam haberet. Magni aiebat interesse, si Oraturus ante Dei Maiestatem, tanquam ob oculos versaretur, humilitate summa sisteret se, ipso etiam corporis gestu presentem Deum adorans. Ex ea presentia solent magnam vim depluere celestis benignitatis, quæ totam irrigans mentem, & inexplicabili dulcedine imbuens, tranquillaret. Habebat ipse sua descripta capita ex Christi Domini vita, quibus cogitationem ad divina exararet, non modo alijs in rebus, sed etiam in quotidiana cibi, somnique necessitate. Nam feria secunda considerabat famem Domini, cum accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Tertia, Nuptias in Cana Galilee. Quarta Pharisei conuiuium, in quo conuersa peccatrix. Quinta, supremam Domini Coenam. Sexta, Fel, & acetum Crucis. Sabbato, Virginis, & Apostolorum mensam. Dominica, Domini post Resurrectionem cum Apostolis cibum susceptum. Ex eadem Christi Domini vita capita sumpta erant ad somnum Deo consecrandum, Feriæ secundæ, fugam Domini in Aegyptum, quæ nocte facta est, attribuerat. Tertiæ somnum eius in Navicula. Quartæ pernoctationem in Oratione Dei in Monte. Quintæ Orationem in Herito, & somnum Apostolorum. Sextæ dormitionem in Cruce. Sabbati orationem in monumento. Dominicæ, æternam quietem ad dexteram Petris, ubi non dormit, neque dormitat, qui custodit Israël. Magnus idem cultor erat obedientiæ: neque aliam ob rem ægrius ferebat Præpositi munus, quam quod imminueretur sibi materia obedientiæ, & humilitatis exercendæ. Circumfertur Epistola eius de Indifferentia sane præclaræ. Ac primum docet hanc virtutem non solum requirere preparationem animi ad omnia quæcumque offerantur ad Dei gloriam, sed propensionem animi, & voluntatem in id omne, quod constat Deo carum esse. Quare non esse indifferentem, qui non cupit, prosequiturque omni ope studium perfectionis, cum sciat id Deum velle, qui dixit, Estote perfecti sicut Pater vester celestis perfectus est. Neque eum, qui nollit sibi quidpiam imponi, quamvis paratus sit, si imperetur exequi. Neque qui otio languet, vel decesse sibi negotium dicens, vel obscurum quid ab se Deus velit, cum certum sit velle Deum nos semper honeste occupatos esse, & in voluntate eius exquirenda sedulos. Neque qui ministeria humillima parata est obire, si iniungantur, nisi etiam simul, & cupiat, & quærat: cum hæc indicia humilitatis sint, quæ Deo placent: quod etiam valet in alijs rebus, ubi earum utique perfectiorum planum est cupiditatem, ac stultitiam Deo esse accepta. Oportere autem ad recte constituendum in æquata lance animum regulas adhibere bonæ electionis, non solum cum de tota vita deliberatur, sed in singulis fere negotijs, ita ut indifferentia vbique operatur ad electionem eius operis, quod per eligendi regulas intelligatur perfectius esse, maiorisque diuini obsequij. Porro in rebus moderatori proponendis tum observari indifferentiam, cum id quod propono probabili consuetudine ex diuina lege, ex ratione deprompta, intelligo gratius fore Deo, & quo iudicio ad consulendum Moderatorem impellor. Unde necessitas apparet diligenter orandi, perscrutandique quid sit id, quo quisque ad rem moderatori referendam incitatur. Duo vero vitia esse ad cognoscendum æquo, & indifferenti animo res proponatur, Primum si rem ipsam aperias, nec viam certam designes per quam consequi eam rem velis. Si in munere tibi imposito quietem animi inuenire non potes, & postulas eo munere liberari, quamvis ante super ea te precem feceris, tibi que videtur indifferens, non tamen es. Nam solum pertinebat ad te causam explicare, cur in eo munere quietem animi conseruare non posses, & à Præposito

155

Va'derauani
Epistola de
Indifferentia.

sito opem exposcere. Poterat enim molestia illa mentis multis vijs auferri: vtrum autem ea procuracione omnino relicta, an potius retenta, & animo ad patientiam composito occurrendum malo sit, non is, qui vere indifferens cupit esse, verum præsides constituit. Eodem modo si animaduertas, te dum concionaris populo minus satisfacere, spatiumque ob eam rem postules studendi, non id ex indifferentia est, quia poteras illud incommodum tollere alia quoque via, nempe si prorsus concionandi munus deponeres. Alterum indifferentiæ indicium, cum rem quidem ipsam, quæ vrgeris, Præsidi exponis, ac simul aperis, quæ tibi occurrit, remedij viam: cæterum pari alacritate id complecteris quodcumque Præsides decernit. Aegritudine, ac mœstitia laboranti utilis est ad respirandum in agros patentes egressus. At Sanctus Iacobus ait, Tristatur aliquis vestrum, Oret: quod item tutius est. Si post declaratam Præsidi mentis aegritudinem, ex æquo paratus est, vel ad Orationem secedere, vel egredi in campos, habet sane fidum indifferentiæ suæ pignus. Addebat, si quando eueniat, vt præscripta à moderatore remedia, minus efficacia sint, inde fieri, quod non cum indifferentia postulentur, neque qua par est, cum humilitate, patientia, fiduciaque Diuinæ prouidentiae suscipiantur.

Extremum sub annum Barcinone decessit Iacobus Benedictus, cuius exitum Prouincialis Hieronymus Rocca Præposito Generali his verbis nunciat, xvi. Kalendas Ianuarias placuit Deo ad se se Barcinone ex febri P. Iacobum Benedictum assumere. Annos ferme duodetriginta in Societate vixerat, eosque omnes recte in Dei obsequio, & vtilitatibus animarum collocatos. Vir erat Sanctus, & habebatur: ac proinde externi flagitabant vestimenta eius, & alia pro sanctis reliquijs. Consensit optime mors cum, vita: tamen consueta pro eius anima Paternitas vestra, rogo, decernat. Hactenus Prouincialis. Patriam habuit Oppidum Montalbanum, & mores optimos, non multas literas: sed exemplis omnium virtutum, laborum, assiduitate, tum in Collegijs, tum in excursionibus, aperte ostendit, ad fructum animarum, quanto in sanctitatis, quam in literarum abundantia, momenti plus insit.

Inter publica pietatis incitamenta addita Olyssipone hoc anno per sacrum Ieiunium diuerberatio. Inde vsque ab India rei delatum initium est. scripsere enim Valignanus, ac Texeira ad Petrum Fonsecam, pro ea vtilitate, quam talia exempla vbique afferrebant per Indiam, vt experiri in Lusitania vellent. Ignatius igitur Martinus, quem iam populus, quasi alterum Antonium Patauinatem propter excellentes virtutes, & animas iuuandi sedulam & efficacem industriam venerabatur, cum extremo priore anno Villaezosa singulari cum effectu expertus rem esset, introducere Olyssiponem, Deo bene iuuante, decreuit. Accurrit populus adeo frequens, & in eo nobilissimus quisque, vt quaterna millia, interdum etiam sena expleret. Nam cum ad Sancti Rocchi per atrium domesticum, quantum commodè primo capere templi laxitas posset, introduceretur, multitudo reliqua expectabat, prioribusque dimissis, iterum, ac tertio alij atque alij admittebantur, quoad satis omnibus factum esset, Habebatur de Christi Domini Cruciatibus sermo, eiusque grande simulacrum è Cruce pendens ostendebatur. Tum psalmo quinquagesimo inflexis ad pietatem vocibus à Cantoribus inchoato, vbi ventum erat ad versiculum, Tibi soli peccaui, amotis luminibus flagella expediebantur tanto cum ardore, tot cum lacrymis, ac gemitibus, vt tantum vnquam sensum pietatis nemo recordaretur. Eadem, & frequentia & formula, postero die idem in Collegij templo fiebat. Hic inter vtilitates euenit, vt nobilis quidam, cui veteres erant inimicitiae, dispositis insidiatoribus, qui redeuntem ex flagellatione inimicum exciperent, mactarentque, ad Collegium vsque visendi studio progrediretur, mox ad perpetrandum facinus egres-

156
Iacobi Bene-
dicti mors,

157
Diuerbera-
tio publica
Olyssipone
instituta.

158
Notabilis
conuersio in
sidiatoris ho-
micidium co-
gitantis.

egressurus, templum ingressus cum concio de more haberetur, adeo commotus & commutatus est, ut iussis abire sicarijs, protinus crimina apud unum de Patribus expiarit, tum acceptis ab eo flagris, se se ceciderit: postremo condonata inimico iniuria, ac pace redintegrata, frequens diuina obire perseverarit.

159
Exemplum
Diuinæ iustitiæ, & miseri-
cordiæ.

Angolanæ, atque adeo Africanæ cæteræ, Indicæque Res in hunc annum silent; vnamque nobis ad Sinas protinus Iaponioque transeuntibus, nec longam, nec inutilem Angra Insula moram obijcit; in qua infestis hoc anno editum Diuinæ iustitiæ, misericordiæque documentum præterire sit. Miles illic est præfidiarijs, ut istius generis conditio sit, solutiorum morum, ex ipsis adis sacræ foribus, quò diei religione vocatus ad Diuini Sacrificij celebrationem pergebat, comitum ad remissionem auertitum inuitatione retractus in cauponam, operam illic dare alex, leno vique omine, cepit. Iacturis ad iactus pene singulos afflictus linguam in excrationes horrendas soluit, sibi, ac progenitoribus suis mala omnia infelix imprecans. Nec tamen pellaci spe illus fortunæ benignioris, impetare sibi miser potest, ut damno ludo modum ponat. Ergo damperditis omnibus quæ ad manum erant, etiam quæ domi habebat, quæque in futurum sperabat temerariâ pertinaciâ in tabulâ casum accumulata, velut gurgite quodam infestæ fortis hauriri continenter videt omnia, cum enimuero amentie ægrescentis sine modo animi capienda iam impar, terere fanaticus diris, ac detestationibus infandis, Furiasque infernas, quot essent ad se ultro malè perdendum aduocare. Quibus insanis vobus non sine horrore audientium ingeminatis, cum nihilo prosperius iactus euenirent, ad extremum crescente ad summum rabie, increpant detestationem malorum Dæmonum, vociferans: profecto apparere, aut agnes ipsos valde inertesque, aut quod verius videretur, nullos visum esse; sibi enim sic vocanti non defuturos, si qui omnino forent, flavomentem ore impurissimo Blasphemum vis repente humana maior tanto afflixit, ubi cum volutaretur, ab accurrentibus, qui aderant, circum, surdumque subito effectum deprehensum est. In eo stupore ad reletudinarium publicum deportatus, si qui ad ipsum curandi, consolandi, ve causâ accederent, in eos more rabiosi canis ore, ac dentibus infestis irruerat. Multos dies in illis intemperijs iacuit ligatus, ne obuijs, ministrantibus noceret, auditus sensu funditus carens, lingua verò introsumum ad guttur contractâ, & motus experte. Conuenit sic iacentem Sacerdos è nostris, visuque, qui vnus agro sensus reliquus erat, ad cuius iuuandum vsus, nutibus miserum excitauit ad Diuinam opem implorandum. Intellexisse, atque obtemperare visus est; nec frustra. Nam quietior motus fuit; paulatimque relaxatis vinculis sibi permissus, sponte mutus, ut erat, Urbis Tempia circuibat, ante aras cum lacrymis se prosternens. Noster Sacerdos successu primæ admonitionis latus, surdo litterarum aliquid scienti scriptum obtulit, quo ei suadebat, ut ad præsidium Matris Dei cum fiducia confugeret. Annuit ille se facturum, indeque sacella Deiparæ circumiens ad singula defixis in sacram Diuæ Virginis effigiem oculis humi abiectus, & lacrymans diu perseverabat. In his erat die quodam Sabbati ante signum Sacræ Virginis, eo loco, eoque tempore peculiari religione cultum, cum sensit insolitâ sibi fiduciâ compleri animum, ex quâ confurgens cursu fertur in aliud eidem Cœli Regina dicatum Sacellum, cuius lychenim pensilem manu contingere se sperabat posse. Digitos in oleo ardentis Lampadis tingit, eo liquore sibi fauces vngit, abiectusque in genua humillime ibidem ardentissimeque Dei-Matri supplicat. Non diu id fecit, cum ecce linguæ illi vinculum soluitur. In voces erumpit potentissimæ Reginae beneficii prædicantes. Accurritur, audit alloquentes, ijsque quos par erat gaudere, religiosique animi sermones indices magnâ mutuâ cunctorum consolatio-

eione reddit. Hinc expiato confessione animo, sacrâque Eucharistiâ refectus, ad de se statuendum in posterum curas vertens, ante omnia Militiâ missionem impetrat. Tum se in serum perpetuum verendâ, ornandâ, custodiendâ, humilibusque id genus suâ facultatis ministerijs, quoad vita suppeteret, curandâ liberatrici suâ Magnâ Virginis ædi sacrâ solemnî sponcione consecrat. Hoc in luce publicâ clarâ Ciuitatis palam versatum humanâ fragilitatis, Diuinâ liberalitatis exemplum, subtrahere notiâ nostra legentium, sine inofficiosi notâ silentij non potui. Fremonâ in Regno Abassinorum diem obiit hoc anno P. Emmanuël Fernandus, primus Sociorum, Andree Ouiedo Patriarchæ superstitum. Tres hi fuerunt. Quibus commune quidem omnibus fuit, paucitatem operariorum in tantâ messe multiplicato labore, & auctâ contentione supplere; cæterum nemini horum strenuitate, tolerantia, constantiâ cessit Emmanuël. Deposcerat is sibi visendas curandasque Ecclesias afflictas, inopes, & schismaticâ tyrannide oppressas miserorum Catholicorum, sparsim per vastum illud Æthiopicum solum, magna inuicem distantia sedes habentium. Hoc agebat, in eo erat totus. curans dies noctesque sine viatico, pedes, in fame ac siti, per infesta latrocinij loca; semper alacer tamen, & Deo inharens; vnde vim trahebat illa patiendi: & consolationis tantum, vt ex eo quod sibi redundabat omnes recrearet. Nec deerat ad gentis miseræ solatium gratiarum gratis datarum copia, Prophetiâ præsertim. Consernatos aliquando Catholicos offendens nuncio recens appulso qui ferebat: quemdam pseudomonachum hæreticum, gratiosum apud Imperatorem, ei suadere, vt reliquias omnes Catholicæ Ecclesiæ deleteret; bono animo esse iussit, addens Pseudomonachum breui moriturum, antequam impetraret, quod petebat. Euentus oraculum fanciuit. Peregrinans, amici aliquando boni hominis hospitio exceptus est. Vnde, cum festinaret egredi, hospiti ægrè ferenti: sine me ait eò pergere vbi cursus mei metam magnus Agonotheta Deus fixit. Eo moriturus Fremonam, vt ibi propè cineres Magni nostri Patris Ouiedi Patriarchæ sepeliar, Vt eò peruenit, cepit ægrotare; & Christianis, pro viri caritate, visentibus: die inquit Natalis Christi moriar. Fuit is dies Ianuarij tertius: quod non mirabitur, qui meminerit, exemptionem dierum decem in Reformatione Calendarij à Gregorio XIII. indictam, & factam anno 1582., receptam, in Æthiopiâ illo nondum tempore fuisse, ac ne longè quidem postea: schismaticis illius orâ Principibus obtemperare Pontifici Romano renuentibus. Illucescente die dicto adfuerunt languenti Fernandio Catholici frequentes. Eos blandè consolatus, & ad constantiam adhortatus, Missâ sacrificio eum ijs interfuit, & sacram Eucharistiâ percepit. Tum vultu lætissimo, ite inquit, nunc in domos vestras, sed adeste à prandio frequentes. Semota turbâ supremo inunctus oleo à duobus Socijs Antonio Fernandæ, & Francisco Lupio, repente versus in certum conclauis angulum, ah Domina mea, exclamat, ah Domina! Admiratus Franciscus Lupius, quid rei est, Pater, inquit, quam Dominam inclamas? ad hæc ille cœlesti delibutus gaudio, vidi, ait, vidi Virginem Deiparam diuina luce radiantem, sine abeuntem, sine me vocantem sequar. His dictis animam efflauit. Redeuntes horâ ipsis constitutâ Catholici, & mirati iam migrasse, corpus extincti venerabundi osculantur, & lacrymis rigant.

Stationem Sciaquini apud Sinas tenebant, cœptæ prosperitatis prono cursu, Michaël Rogerius cum Matthæo Riccio. Ij, vt se dabat ventus vela tendenda rati, duobus Socijs Amacai Signum conditum expectantibus, annuerunt, vt venire auderent. Nec sefellit ipsos, quam in Lancitani gratiâ constituerant spes, probandi ei, & per eum reliquis Magistratibus necessarij, vt differebant, Consilij accersendorum adiutorum. Sacerdotes duo nostri Odoardus Sandeus, & Antonius Almeida non ferè minus, quam Capralis antea, libenter visi, beneuolèque tractati sunt à Mandarinis; non tamen omnino dissimulantibus sentire se

160

Labores Em.
Fernandij.

161

Virtutes, &
mors eiusdem.

162

Duo alij Socij
Sciaquini
admissi.

se quid in contrarium leges Patriæ iuberent. Nam inter salutationes pamas illas lætas, & officiosas gratulationes aduentus, nostros blandè amiceque admonuerunt: abundè iam videri Sacerdotum Amacaënsium venisse. Alios igitur ne euocarent. Cumque Rogerius, Ricciusque conarentur facultatem commorandi Sciauhini duobus Patribus nuper appulsis impetrare à Magistratibus, verbo ea concessa; vt scripto traderetur peruinci non potuit. Eo plus festinandum sibi nostri putauerunt, vt maturè, quod constitutum erat perficerent. Decreuerant autem, ad id continuè virgine per litteras & mandata Visitatorè Valignano, qui ad hoc ipsum nouo ipsi subsidio iuuerat, tentare vltiorem in Sinenfè Imperium ingressum: cui rei benigna se per eos dies occasio præbuit. Erat Fratri Lancitani, illius, de quo superiore Annali tam multa diximus, studiosissimi nostrorum, constitutum iter in Urbem pene Sciauhino cognominem, sed longè diuersam, lateque distitam Sciauhimum Patriam suam, Cequianæ Provinciæ Ciuitatem nobilem. Huic profectiōem adornanti, cum se duo è nostris committerent, haudquaquam aspernatus est. Præterquam enim fratris sui ad Patres æstimandos & amandos iudicio exemploque mouebatur, etiam proprio beneficio se ipsis obstrictum ferebat: quod in distractione quarundam suarum mercium, Lusitanos nostrorum interuentu ac gratiâ, ipsi conciliando magno suo quæstu fauentes habuerat. Rogerius igitur, & Almeida pater Sciauhini Sandeo, & Riccio XII. Kal. Decembris huius anni, cum frater Lancitani se se in viam dant prælongam, & difficilem, sed Dei tueri constantibusque Sinæ deductoris officijs innoxiam semper ipsis, & felicem. Narrat istud iter fuisse scriptis Sciauhimo ad Sandeum Sciauhinensis Domitilij Præsidentem literis Almeida, exactè referens, quid die quaque hostis nauigationis per amœna flumina Ciuitates passim magnas præterlaboret, videre ipsis, experiri contigerit, quoad decimo tandem Kal. Februarii anni sequentis, amico fidi ductoris hospitio excepti sunt in eius portu, ubi, vt se dabant initia, diuturnæ moræ commodam sedem se se nationi fidebant. Interim Sciauhini Sandeus cum Riccio ceptis instantes, altius publicum baptismum insigni pompâ celebrarunt Cathecumenorum ex indigenis viginti, lectorum è multò maiori numero scholas Sacræ Doctrinæ quodianas in nostro templo frequentantium.

In Iaponia operarijs Euangelicis fluebant vbique res ex sententiâ principuo fauore Faxibæ Nobunangæ successoris, qui haud falsum sibi nomen assumere tunc cepit Cambacundoni, quo significari aiunt supremum totius Iaponiæ Monarcham. Talis enim sine vllâ controuersâ tunc erat, nemine, tot Regum, ac Dynastarum detrectare illius imperium audere. Erat is ea tempestate totus in extruendis suis Ecclæsiis, Ozaca Ciuitate, quam iam, vt in omnibus superare Nobunangam contendebat, Antequam, illius superbissimâ Regiâ, longe ampliorem magnificentiorēque reddiderat. Præerat in Vniuersâ Iaponiâ tunc nostris Gaspar Coëlius Viceprovincialis nomine, ac potestate. is animo, ac spe impetrandi à nouo Principe quædam ad religionis propagationem necessaria, Nangazakam soluit sexto Idus Martij huius anni, quatuor è nostris Sacerdotes secum ducens quorum duos è Ximonexequensi portu in Bungenfè regnum misit. Ipse cum reliquis instituto itinere progrediens obuias habuit ad Xibacum naues ab Augustino Vacuradono Christiano Dynastâ Maris Pezefecto ad eum Ozacam vsque deducendum missas. In ijs deductus à Ministris Augustini, prout in mandatis ab eo habebant, ad eius fratrem Domitilium habentem in vrbe Muro dictâ, haud multum inde distante, ubi splendide excepti, & dum deserviret incommoda tempestas aliquot dies benigne habiti, non poenitendum moræ pretium tulerunt. Nam quatuor, & viginti Matronas illustres, vxores nobilium Christianorum, Augustino Duce militantium, antea satis de fidei Christianæ mysterijs edoctas, & tunc enit

163

Rogerus, & Almeida, in Sinarum interiores provincias penetrant.

164

Cambacundonus Iaponiæ Imperator Religioni fauet.

165

Iter V. Provincialis Iaponiæ.

enixe baptismum petentes, sacris aquis P. ViceProuincialis ibi abluo. Murone transiit in arcem Acafciam primariam earum, quas Cambacundonus Iusto Vcondono in permutationem Tacacuquienfis praefecturae dederat. Illic Patres Organtinus, & Cespedit Meaco in occursum P. Prouincialis progressi, sunt reperti, quibus omnibus Darius Iusti Pater, optimus, & religiosissimus Senex sacram aedem cum domo adiunctam monstrauit, à Filio paratas habitationi, ac sacris ministerijs aliquot Patrum, quos ibi relinqui maiorem in modum petebat, studio, ac spe secuturae inde, ut putabat, conuersionis nouorum subditorum. Sed cum tempus, ac ventus inuitarent ad prosequendum iter, non plus duabus horis illic morati, Sacayum versus nauigauit, quò postridie, qui fuit vltimus Aprilis dies, feliciter sunt appulsi. Sacai domus erat Societatis ab Organtino aedificata opportunò loco, inter quatuor Bonziorum Coenobia alte eminens, & Crucem in summâ Turri latè conspicuam ostentans. Haesit in eâ Viceprouincialis fere per mensem res illius Ecclesiae constituens: & interim in Ozacâ vicinia, aditum ad Regem commodum explorans. Ibi dum moraretur cum alia quotidianis nuncijs de Cambacundoni erga Christianam Religionem fauore cum voluptate audiuit, tum hausit spem ex eo, quod nostrorum Ozacâ degentium literis acceperat, venisse quodam die inopinatissimè Cambacundonum in Domum nostram, ingressumque sacram aedem familiarissimè multa de Christianâ Religione percontatum, respondente copiosè P. Gregorio Cespedito probare visum impensè omnia, palamque pronunciaffe cuncta, quae de Christi Doctrinâ referrentur, praecleara, & fide digna videri: vnum modò incommodum, ac durum; absque quo foret, se se quidem nullam moram eius religionis profitendae facturum. Innuebat autem singularitatem vxorum, & recisam Christi legibus vagæ libidinis licentiam, quae res, effraenis incontinentiae Barbarum, ut tunc ab amplectendâ salutari Doctrinâ coercuit, ita ipsum postmodum in castae religionis odium armauit, ut in loco reddemus. Interim tamen, cum hoc aliaque dicta, factaque eius, Christi Doctrinae perhonorifica, in Iaponicas superstitiones, & earum Doctores Bonzios contumeliosa passim celebrarentur; cumque cerneretur palam Christianos Proceres praeter Dynastis ceteris eximiâ Imperatoris gratiâ florere, praecipuisque ab eo dignitatibus ornari, cunctandum sibi amplius ViceProuincialis non putauit, quin statim tentaret, ecquid impetrari à Cambacundono posset, quae ad negotium praedicationis Evangelicae per vniuersam Iaponiam promouendum fore vtilia eo tempore videbat. Haec redigebantur ad capita tria. Primum enim necessaria videbatur publica, & vniuersalis Imperatoris facultas operarijs Evangelicis praedicandae ubique per Iaponiam legis Christi, Iaponibus verò cunctis amplectendi, profitendique ipsam. Deinde domus Societatis ab onere excipiendorum hospitio militum, cui Bonziorum quoque Coenobia subiacent, si fieri posset, eximendae erant. Postremò Imperiali priuilegio cauendum ne Toparchae, ac Dynastae locorum, in quibus Ecclesiae, ac Seminaria instituta sint, vestigalia bonis, ac personis Ecclesiasticis imponere pro libito grauiâ possent. Libello ad haec postulanda ex sententiâ Patrum, & Christianorum aulae peritorum formato, ViceProuincialis Ozacam se confert. Reperit urbem nouam, in qua nihil prioris supererat nisi nomen, & situs. Domus pleraque, aut recens structae, aut tunc cum maximè surgentes, praeclearae omnes specie, plusquam quindecim milliarium iam ambitu patebant. Arx eminebat splendide muris lapideis praetitis, & Palatium Regis versicolori testorio Turrium, & tegulis auratis longè collucens. Moenia Ciuitatis lapide quadrato continuis sexaginta millium operarum laboribus tollebantur in superbissimam molem. Instabant vndique operi nobilissimi quique, ac Potentissimi Reges, & Principes Iaponiae, quorum vnum cunctorum tunc studium, & certamen erat, cuiusvis sedulitate Ministerij gratiam Imperatoris emereri. Progressum ViceProuincialis.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

L L

cia-

166

Quid obstat, quo minus Cambacundonus fieret Christianus.

167

Aduentus P. ViceProuincialis in Urbem Ozacam.

168
Excipitur
ab Imperato
re beneuo-
lentissime.

169
Conuiuio
adhibentur
Patres à Re-
ge.

170
Oratio Re-
gis beneuo-
lentissima ad
eosdem.

cialem in domum nostram officiosissimè salutarunt Primarij Aulae proceres, Iustus Vcondonus, Augustinus Vacuradonus, Simon Condera, permixti aut ingenti vndique studio accurrentes, quorum omnium concordi consilio co- dicta est dies postera, quarta nonas Maij, Regi dudum hoc ipsum expectando. Proceffit ad Palatij fores ViceProuincialis cum octo è nobili- quindecim alijs Christianæ Doctrinæ Magistris, & sex nobilibus Iaponijs So- minarij Alumnis. Primum omnium de more munera suo nomine Regi Reginæque offerenda Palatinis tradiderunt: adiuncto, se admitti ad Regem venerandum cupere, deducti sunt illicò in Aulam magnificè ornatam per- stromatis tigrum aliarumque ferarum villosis pellibus speciosissimè contentis. Ibi præstolabantur à Rege responsum, qui cum oblata munera sibi gra- tissima significasset, eaque diu spectasset, & suis Proceribus laudasse- misit Simonem Aydonum, qui ei erat à secretis, & protomedicum gra- tissimum sibi hominem, ad Patres excipiendos deducendosque. Erat ille in Aulâ maximâ, auro, & picturis elegantibus exquisitè ornatâ. Adter- Matayemon trium Regnorum Dominus, Alius rex Tangi, cum alijsque absentium Regum Legati, ad quos Cambacundonus conuersus, expectante hic, inquit, & præsto mihi estote; nam vos testes habere volo affectu erga Christianos Sacerdotes mei. Ingressus paulo post ViceProuincialis cum suo comitatu Regem demississime veneratus est, paucisque, sed ef- facibus verbis gratias egit, ob eximium fauorem, quo Sanctam nostram Religionem dignaretur, augurans, & vouens fore, vt Deus verus, quem in suis seruis honoraret, congrua ipsi pietatis tantæ rependeret re- mia. Ad ea Rex vultu in humanissimam hilaritatem serenato, cum ben- gne respondisset, accedere ad se proxime Patres iussit; Regibusque, ac dy- nastis Ethnicis cum inuisset, paulisper vt in partes Aulae remotiores ce- cederent, vnum ijs tum admistum Iustum Vcondonum nominatim co- cauit, aiens velle se ipsum, quod Christianus esset, vna cum Patribus prope sibi adstare. Ea res morum illius aulae peritis exquisiti fauore erga Vcondonum habere specimen visa est, vti & incomparabilis dignitas, quod mox Patribus fecit. Præfatus enim ad se ex remotissimis terris do- latos esse fructus raræ naturæ, succique optimi, adiunxit: cupere se, vt Patres ex ijs gustarent. Statimque cum nictu oculi paratis Ministris im- set, mensæ positæ sunt, illataque fercula à nobilissimis quibusque Regis do- mus ephebis Christianis cunctis. Post conuiuium præsentis semper Regis humanissimâ hilaritate celebratum, exorsus is familiarissimè apud hostes est de totâ gubernationis suæ ratione disserere. Dixit in animo esse illi cum rerum ordinem in vniuersâ Iaponiâ constituere, vt non solum præ- sents pax certa plenaque firmaretur, sed etiam, quæ in posterum tu- nari perturbationem possent dissensionum semina omnia eliderentur. Reus Domi pacatis in Sinas expeditionem cogito, inquit, non animo quidem destruendi, vastandiue gentes, ac terras illas, sed imperio meo miti, & clementi subiungendi. Ad istius vsum belli iam meo iussu in Syliis co- nibus ligna ingenti numero caduntur, vnde Classis ædificetur narium bi- mille. In quo à vestris, Patres, vestrâ ope, gratiaque Lusitanis subditis aliquid nec grauis, nec gratuiti expecto. Cupio enim impetrare ab ipsis interpretibus, si mereri potuerim, vobis, duo maioris formæ nauigia ipso- rum nautico Ministerio, ac supellectili plenè instructa, pro quibus quantum illi pretij dixerint, statim exoluam. Interim dum hæc parantur iam nos volumus dimidiam Iaponiæ partem Christi Religionem amplecti; vbi rebus ex sententiâ confectis victores ex Sinis redierimus, Tempia Deo vestro co- trui curabimus in cunctis Ditionis nostræ urbibus, & Pagis, edictoque co- gemus vniuersos Imperio nostro subditos, vestræ religioni nomen dare. Hæc dictis exurgens Iusto Vcondono præcepit, vt Patres, & Comites eorum ad visendam arcem suam duceret. Quod cum ille facere cepisset, & prima- que-

quædam, qua iter erat conclauia aperuisset superbissime ornata omnia, adfuit improviso Rex ipse omnino domestico cultu sine satellitio, vnam modo præ se agens Matronam aulicam, succinctam, raso capite, clauis manibus gestantem, pone sequebatur puella tredecim ferè annorum ex Pedisequis Regina, splendidissimo vestitu, Regis enses, & Balteum manu portans, viro- rum quippe, ac puerorum obsequiis in propatulo solum, in intimo ædium, non nisi muliebri familiæ vxoris ministerio utebatur. hoc habitu, & comitatu renidens Cambacundonus blandissime ad Patres, ne Iusto quidem, inquit, vestro, ac nostro concesserim in colendis, & amandis vobis: quare meo quoque ductu vos vti æquum cenfeo in hac lustratione domus meæ. Sub hæc præiens ipse portas ostiorum, vt quamque clauigera reserauerat, manu propriâ pandebat. In hoc, inquit, Conclauis argentum seruamus: Ista pars ædium vestis sericæ conditorium est. En vbi arma custodimus; vbi aurum. sic per amplas scalas, quæ varia vtrunque Exhedrarum plenissimarum, Ostia obibant, moratos in aulis singulis, quantum ad visenda cuncta satis erat, ad octauam vsque contignationem leni ascensu perduxit. Ibi hospitibus ostendit Cubiculum portatile, partibus commissis, ex auro solido, cum vniuersâ suppellectili familiaris vsus. Tum progressus in subdiuale planum, vnde despectus erat amoenissimus in Ozacam Urbem totam, & circumiacentes latè campos, & colles, sua ipsis ædificia ostendit; totam eorum rationem, differens: vnde digressus est ad cætera consilia suæ administrationis fidentius, vt in loco ab Aulicis Arbitris seductissimo, declaranda. Dixit enim, nouam se partitionem Regnorum, ac Principatuum Iaponiæ decreuisse facere, quâ è Ditionibus Potentiorum quorumque tantum detraheretur, quantum ad æqualitatem publicæ tranquillitati vtilem constituendam opus esse videretur. Hæc, aliæque id genus familiarissime collocutus, præiit rursum hospitibus in descensu ex arce, eosque in Aulam, in quâ primum eos exceperat, reduxit, vbi acquiescere ipsos paululum velut viâ fessos voluit. Sedenſque ipsis assidentibus narrauit: adfuisse se præsentem Meaci, quando Ludouicus Froëz, & Laurentius nostri solemne certamen disputationis publicæ cum Bonzio Niquioxonio ierunt. In eo aiebat, mihi æqua, & rationi consentanea cuncta videbantur, quæ Patres dicerent. Modestiam, quoque illorum multum probabam. Bonzij vero absurda dicta, ferusque, ac insolens agendi modus, eam mihi mouebant indignationem, vt si tunc tantum potuissim, quantum modo possum, multaturus sine dubio mortis fuero proteruum veritatis oppugnatorem. His dictis pandi iussit inferiora, quædam penitus reposita conclauia, in quibus vestis acui pictæ opere præclaro vis magna, ac summe illic pretiosa seruabatur, quam omnem Patribus monstrauit. Eodem prodire iussit mulieres omnes, quæ in obsequio Reginae erant, in quibus non pauca Christianæ numerabantur, ad salutandos Patres, quos inde latissimos remisit domum. Rescitum deinde est per Christianas Matronas Reginae familiares, Regiam ipsam mirè lætatam hæc tam honorificâ Patrum exceptione, adeoque ob eam Cambacundono perstudiosè gratias egisse. Hoc aliæque, quæ multa ferebantur Reginae in Christianam Religionem fauoris indicia, Vice-Prouincialem perpulere, vt Magdalena Matri Vacusadoni, Matronæ gratiosissimæ apud Regiam, id ipsum deposcenti, libellum supplicem iam ante, vt diximus, paratum committeret Reginae commendandum, & per eam offerendum Cambacundono. Euentus hic quoque spei cumulatissime respondit. Regina negotium summo studio suscepit, fide pari gessit. Rex visis, quæ à Patribus petebantur, non modo concessit omnia, sed quædam arbitrato suo in cumulum adiunxit; conceptumque plenissimè in optatam à Christianis sententiam diploma duplici exemplo describi voluit; quod vtrumque suâ manu subscriptum Patri deinde Vice-Prouinciali tradens; altero, inquit, exemplo hic in Iaponiâ vtemini, alterum in Europam mittatis cenſeo; vt vestrates illic Reges, ac Principes

171
Cambacundonus Patribus Arcem suam ostendit.

172
Regina, non minus, quam Rex in Christianos bene affecta.

173
Amplum diploma in fauorem Christianæ Religionis impetrat.

174
Novis à Re-
ge honoribus Patres
afficiuntur.

175
A Regina
munera acci-
piunt.

176
Duodecim
millia in
Bungenfi
Regno ba-
ptizata.

177
Mille qua-
dringenti
Xodoximæ
vno mensi
conversæ.

178
Matthæi Ru-
fici prædica-
tio efficax in
Amauguciano Re-
gno.

cipes intelligant, quam mihi cari vos hic sitis. Tot beneficijs insignibus obstrictus Regi Viceprouincialis vnâ cum Organtino ad Regiam se contulit, vbi, quam officiosissimis potuit verbis gratum suum, suorumque munus ostendit. Rex ambos humanissimis sermonibus per tres ferme horas suauissimè detinuit: tunc abire parantes, quoniam dies in vesperum vergebat, immo, inquit Rex, prius apud me cenabitis. Moxque paratis in suo ipsius cubiculo mensis magnificentissime ipsos excepit. Proceribus, ac Dynastis, qui in Aulâ cubiculo proximâ magno numero stationem officiorum habebant, cum ingenti admiratione profitentibus; numquam tantum honoris in Iaponiâ cuiquam habitum. Regina quoque Viceprouincialis, intercepte, atque internunciâ Dominâ Magdalena, gratias egit. Regina vero multa exquisitorum fructuum fercula ad ipsum dono mittens, renunciarum verbis iussit, se in felicitatis parte numerare, quod aliquid Patribus gratum potuisset efficere. Certoque ipsos posse confidere: se haudquaquam in similibus occasionibus porro cessaturam. Percrescebant hæc famulantes nuncijs per vniuersam Iaponiam, & eam, quam erat consentaneum in Gente supra cæterarum usum, ac morem è nutu Principum suorum obrepente, Christianæ Religionis authoritatem adiungebant. Et pandebant vbiq; tota vela fauenti auræ sparsi per imperij Iaponici Prouincias Evangelici Ministri. In Bungenfi Regno, qui noster ibi præerat Petrus Gomezius, scriptis ad Valianum anno sequenti litteris, testatur superiorum vno, nempe hoc 1585. duodecim ibi millia hominum ad Christi Religionem ab Idolorum cultu transisse, frustra obstante Rege, degeneri filio Regis timi Francisci, cuius mortui memoria plus ad alliciendos ad Christi fidem Ethnicos valebat, quam minæ successoris ad continendos in auita superstitione. Quamquam, & hunc in isto impio conatu propriæ infelicitatis experientia retardabat quotidianas clades à Saxumano infesto patientem: a quo vt se regeret, respicere opes Cambacundoni, & eius auxilium implorare coactus, hoc anno capit subsidio eius aliquo leuari. Iam in totis Christianorum Principibus prouinciarum aestimatum est, quantis profectibus Christianæ res cresceret. In Insula Xodoxima Ditionis Augustini Præfecti manus, mille quadringenti vno nec toto prædicationis mense ab erroribus deducti, Ecclesiæ per sacrum lauacrum adiuncti sunt. Exulabant dudum noster Amauguciano Regno, iniquitate Principum ibi regnantium, tamen constanti ceterum Christianorum, quos partim S. Franciscus Xauerus, partim Cosme Turrianus olim baptizauerant, Ecclesia illa non durabat modo, sed in quoque persecutionis hyemæ flores, & fructus suos dabat. Matthæus hic quidam humili genere, fortunâ tenui, deuexâ iam ætate, rusticis litteribus vitam tolerans. Is cæcis è syluâ lignis fasces onustus domum redeun- vidit obiter in quodam pago conuentum hominum, Idoli cuiusdam festi- diem superstitioso ritu celebrantium. Motus animo ad eam speciem, erat vir bonus, & zelo religionis ardens, onere deposito immiscuit prophanæ panegyri, sublatâque fidenter voce, excitationem infelicitum illorum haud parçè increpauit, qui honorem vni Deo debitum Creatori Cæli, Terræ, Trunco, & lapidi stulte impieque redderent. Ea cum ab auditibus, nec tamen nimium, quantum apparebat, inuitis initio audirent lenius iam Matthæus miserari se dixit phanaticum errorem, in quem educationis infausstæ fatalis quædam necessitas traxisset. Ceterum quoniam hæc daretur occasio, si audire vellent, viam ipsis salutis ostensuram. Quæceret vero, conclamant. Tum ille à principiis exorsus, Christianam Doctrinam, quam bene perceptam animo ferebat, non indiferte disseruit; operante haud dubie in audientium mentibus eodem spiritu, qui loquentem erigebat. Etenim conuicti omnes, quod mirum dictu est, Matthæum exorant, ne morari apud ipsos tantum grauaretur, quoad reliqua, quæ eos ipsis tradidisset. Annuens ille paucorum dierum moræ pretium ingens

lit baptizatis manu suâ cunctis ad vnum, qui in illo degebant pago, quo facto, fasce in humeros resumpto, reuersus est Domum. At inde non ita multo post trepide reuocatus à nouis Christianis, raptim profectus audiuit, loci toparcham cognito, quid se absente sui subditi fecissent, mandasse, ipsis, vt repudiatis peregrinis sacris ad Patriam superstitionem, & Pagodum cultum redirent, capitali supplicio proposito ijs, qui parere cunctarentur. Ad ea bonus Senex securo arrisu placide renidens: vereor quidem, inquit, vt vos adhuc tantâ felicitate digni sitis, quantâ scio frui eos, qui pro Christo mortem oppetunt. Verum bono animo estote, & sic respondete vestro Domino. Vos ipsi nihil minus fideliter, ac sedulo deinceps seruituros, quam antea, & suum illi, quod haberet in res vestras, & corpora ius, ac Dominium perinde integrum fore. Pati tamen æquum esse, illum, ac boni consulere, vt Domino animarum vestrarum Christo Deo, quem serò tandem agnoscere vobis contigit, sua spiritualia officia reddatis, nihil obsequijs Hero debitis obstitura. quod si aliter obfirmaueris, vestri officij est dare operam, vt is certum habeat, vitam eripi vobis non religionem posse. Probantibus consilium cunctis, in istam sententiam scriptæ literæ sunt, quibus visis Dynasta, cui ad priuatas rationes incommodum videbatur, exhausto cædibus pago, terram suam optimo colonorum genere fraudare, molestus ipsis esse desijt, Iuuit eodem, quod hoc anno Amanguccianus Rex reconciliatus Cambacundono, à quo sibi antea infensio multum, nec immerito timebat, in gratiam Simonis Conderæ Magistri Equitum in Exercitu Cambacundoni, cuius interuentu commodas pacis condiciones impetrauerat, aliquantum de suo vetere in Christianam Religionem odio remisit; exorari se ab eo passus, vt prædicari, suscipique liberè in suo Regno Christi Doctrinam sineret. Quod idem Augustinus Classis Præfectus à Fachirandono, Regnorum Bugen, & Buijen hæreditario Domino, similibus officijs sibi deuincto, in magnum Christianæ rei commodum obtinuit. Erat enim id tunc in istis nobilibus Christianæ legis professoribus præclarum, quod quiuis fere illorum sponte, atque instinctu proprio, fructum omnem, gratiæ potentiæque suæ ad Regni Dei dilatationem, Ecclesiæque incrementa conferebat.

In Brasiliâ nouum hoc anno superstitionis phanaticæ genus, astutiâ insidiantis infelici Genti mali Dæmonis anno superiori excogitatum, prodire ac propagari perniciosius cepit. Ethnici eius continentis Incolæ, quæ proxima est Bayæ, quam vocant omnium Sanctorum, cum & arma Lusitanorum horrerent, & vererentur ne, quæ magna per illos tractus fama, ferebatur, & existimatio Christianæ Religionis, ad eam amplectendam sensim populos alliciens, iugo ipsos Lusitanico subijceret; hanc Autoribus quibusdam veneficis, qui se à coram apparente horribili formâ Diabolo edoctos gloriabantur, eius rei prauertendæ rationem inierunt. Formant nouam Sectam Christianæ Religionis similia non pauca præferentem. Primum omnium Regem Sacrorum notæ versutiæ impostorem creant. Huic ius imperiumque summum caeremoniarum, & rituum iubent esse. Eundem accepto è Christianis nomine Papam appellant. Episcopos huic, his Sacerdotes idoneo numero, adscitis è nostrarum notitiâ rerum ordine, ac vocabulis, subiungunt. Ad hos indicunt, vt quisque confessionem peccatorum faciat. Scholas quoque, vt à Religiosis nostræ Societatis fieri viderant, ad pagos singulos instituunt, erudiendæ iuventuti Magistris Præfectis, qui gratis, quod à pseudo-Antistite, falsisque Prælatibus didicissent rudem ætatem edoceant. Iam Missæ quoque quoddam simulacrum per conuenticula celebrabatur. Globulique filis inserti distribuebantur multitudini, traditam precum formulam pronunciare ad singulos admonitæ. Libri quin etiam è corticibus Arborum ad nostratum Breuiariorum, ac Missalium imitationem adumbrati spargebantur, notis, ac literis quibusdam inscripti

Bar-

179
Constantia
nouorum,
Christianorum
Persecu-
toris fero-
ciam fran-
git.

180
Amanguccianus Rex
prædicari, su-
scipique
Christi fi-
dem in Re-
gno suo per-
mittit.

181
Noua super-
sticio quadâ
veræ Reli-
gionis imita-
tione forma-
ta.

182
Rex sacrorum
summi Ponti-
ficis instar.

183
Confessio, &
Scholæ pro-
fanæ sectæ.

184
Libri à Dia-
bolo scripti.

185
Dogma insana
Religionis

Barbaris, quæ facillè autoris Diaboli stylum, ac manum probabant. Nam à Diabolo illis in locis coram sensibili, ac terribili formâ comparere solito, venefici non semper mentientes se accepisse fatebantur. Postremo quid ad mimicum supellectilis sacre ludibrium deesset, æra Campana ridulis crepitaculis è cauis Cucurbitarum aridarum tympanis æmulabantur.

186
Furor potu
adfectus, &
baptismus,

Dogma insanæ Religionis præcipuum erat: venturos è fortunatis videlicet Insulis ingenti Classe dudum mortuos maiores ipsorum. Ad horum appellum omnes repente Lusitanos malè perituros. Si qui fortè superfuerint, eos in pisces, sues, aliasque bestias mutandos. Hoc qui crederent, salutes & Beatos fore: qui dubitarent, serpentum, & ferarum moribus consumptum. Iam qui ad eminentem aspirare auderent perfectionis statum, ijs palam id vitium professis propinabatur succus herbæ, Petimæ illic dictæ, quo haud alienati à mente bachabantur horrendis aspectu motibus, ac contortionibus oris, & membrorum, quas quo quique immaniores, & vilius diiores ederet, eo futurus sanctior Diuiniorque prædicabatur. A furore aliquando recepti, quadam lauacri ad nostri baptismi ritum assimilati ceremoniâ initiabantur; à quâ mox velut iam omnibus perfecti numeris, è planè humano apice maiores, summæ Barbaris venerationi erant. Ex his à Pseudo-Hierarchâ quoquo versum mittebantur insanæ disciplinæ Magistri qui sectam profeminarent. Horum Princeps cura erat populorum in Lusitanos concitandorum. Itaque nouæ quotidie Brasilorum coniurationes machiabantur, quibus multi Lusitanorum crudelissime trucidati, agri vasti.

187
Lusitani trucidantur.

Trapeta Saccaro elaborando destructa incensaque. Iamque tam latè fulsè perniciēs erat, tamque vācors. vbique efferatorum consternatio ad vim, vt parum Lusitanis præsidij in armis esset: latebris passim captatis, donec primus ille impetus deferuēsceret, nostrorum opem implorabant, qui è furentibus offerre ausi, non nihil sibi apud eos reliquum antiquæ veritatis repererunt. Eo rectè vsi delinire amentes, & sensim à feritate deducere, non sine effectu conabantur. Ad hanc rem dum per Indorum concursu excurrunt, Pagus Brasilorum Christi fidem amplexorum, absentia Patris sui ad Neophytorum curam residere soliti, ad vltimum periculum adductus est.

188
Pagus Brasilorum deprauatus, post breui correctus.

Appellus illuc vnus è præstigiatoribus à Pseudo-Antistite submissis, protinus aures popularium inuenit. Mox leue vulgus contagione furoris correptum coire in Lusitanos ceperat, & quod impostor vrgebat, fugam caedeque meditari. Sed accurrentibus in tempore nostris breui ad frugem redierunt, tam acri sui erroris poenitentia, vt correpto seditionis Authori mortem indemitto repræsentaturi viderentur; nisi admoniti, vt cum Prætoris Lusitani iudicio sisterent, obnoxii paruissent. Tum Prætor, quod ad exemplum pertuere iudicabat, causâ ritè cognitâ capitalem in conuictum sententiam tulit.

189
Venefici supplicium.

Secundum quam deditus illis ipsis, quos seduxerat, lingua prius eorum manibus auulsâ, laqueo suspensus est. Maior humanâ per has turbas bachantum rabies visa est. Nam, & quosdam ad expediendam fugam suos ipsorum liberos, quibus implicabantur, defodisse viuos, aut abiecisse discer-

190
Infideles in proprios filios faciunt.

ptos constat, vt verisimile videatur, plerosque dum sic lymphati se rebantur, à malo Dæmone inessos. Quo præstantiorem adfuisse Diu opem oportuit Nascenti Brasilorum Ecclesiæ, ne tam seuâ procelâ euerteretur. Præsertim cum etiam in tentatione prouentum fecerit: secentis Infidelium à nostris Pagos Indorum concursantibus hoc anno baptizatis.

191
Sexcenti baptizati.

In Ilheorum præfecturâ Brasilici tractus magnis nostrorum laboribus parfectus respondit, pluribus è feris illis immanibusque Barbaris, quorum vim occurrentes quosque facillè, ac ludibundè trucidantium effugisse magnum erat, etiam consuetudine Christianâ mitigatis, & per sacrum lauacrum suauis Christi iugo subactis. Horum è magno numero quorum commemorabilis conuersio visa est: veneficus erat Magister erroris, sanctæ nostræ Religionis contemptor maximus,

192
Insignis conuersio venefici.

max, quem frustra sæpe, vt resipisceret conuentum Patres vbi ægrotare didicerunt, adēunt, instantes, vt suæ animæ, vel in extremâ salutis occasione misereri vellet. Multa in eam sententiam verba apud obstinate mutum perdere videbantur. Cum tamen pergerent, rupit æger longum silentium in hæc subito verba: volo fieri Christianus, volo sacro fonte tingi: quid ni sic faciam cum me Deus ad hoc ipsum morbo liberarit? Conuulsi sanus sum, eamus Patres in templum. His dictis surgens vltro præibat in Aedem sacram, vbi Christiana mysteria, quæ iam prius norat, se credere certissime professus, ac mox vnâ cum vxore baptizatus, ad accurrentes Indos ardentissimam concionem habuit, quâ cunctos ad Christi Religionem amplectendam inflammabat. Par in diuerso genere Dei misericordia in iuuenem enituit, qui in Mediterraneis, Domo, vt inter illas gentes prænobili natus, ab ineunte pueritiâ mirabilem se suis popularibus præbuerat, pudiciâ, & sobrietate, virtutibus in illâ Barbarie tam raris, vt qui eas constanter colant, nihil minus, quam Cælestes Angeli, aut homines de Coelo delapsi videantur. Huic domi agenti cum famâ, & sermonibus hominum allata esset noticia quædam Christianæ Religionis, cuius Magistri, & Professores in Regionibus mari vicinis esse dicerentur, arcanum, & vehemens innatum desiderium eius cognoscendâ, peregrinationem in eas partes persuasit. Venit, vidit, acquieuit, volens potensque baptizatus est. Vitæque aliquamdiu sancte inter Christianos acta, in morbum incidit, quo post animum confessione purgatum Sacra Eucharistiæ Viatico munitus in suauissimis cum Christo præsentē colloquijs, lætus, & gratulans, vinculo corporis solutus est. Similis ibidem, sed minus forte mira, vt in Religioso Sacerdote, Emmanueli Pauæ mortis fœlicitas obtigit, Euangelico Ministro in primis gnauo, qui duodequadraginta continuis annis Brasiliam istam, vineam summâ industriæ contentione coluerat. Societatem ingressus anno huius sæculi quarto, & quadragesimo, nullum in eâ transgisse diem dicitur, quo non duas minimum horas in meditatione cælestium rerum solidas poneret. Moderatioribus ita obnoxius ad nutum, vt quæ Sanctus Ignatius de summâ perfectione obedientiæ præcipit, vsu, & moribus expresserit. Prudentissimus idem in rebus tractandis, idem candidissimus, & fuci expertus amabilissima simplicitate. Præparatus in graui morbo Sacramentis Ecclesiæ, cum è deliquio rediret, animaduertit cereum ardentem, quem Christiano more Socij tunc migraturo, vt verisimiliter opinabantur, accenderant. Quibus Emmanuel placidissimè, extinguite istum, inquit, nondum venit hora mea; nec longè tamen distat. Hæc ipsa die horâ secundâ post meridiem ad Dominum ibimus. Dicti veritatem euentus approbans, eò maiorem, benè de eo sperandi nostris causam præbuit. E Collegio Fluminis Ianuarij duo è nostris missi Rectoris, vtilem, & Ecclesiæ, & Reipublicæ profectiōnem ad interioris continentis Barbaros susceperunt. Irritatæ opinione iniuriarum finitimæ Gentes, graue in Lusitanos Bellum mouebant. Senatores Urbis quibus erat compertum, quantum Patribus nostris gratiæ, atque authoritatis apud Brasilos esset, magnopere orarunt, vt ex ijs aliqui negotium placandi Barbaros, & pacis constituendæ susciperent. Duo ad hoc profecti, Sacerdos cum Laico, non solum iras Barbarorum, ad vim erumpentes mitigarunt; sed Indis etiam sexcentis persuaserunt, vt se ad nouam Coloniam, quam nostri, commodo loco ex indigenis inchoauerant, è vagâ, & instabili vitâ transferrent. Lætus hic successus magnis emptus ærumnis est, nam itinere perquam incommodo sunt vsi, ignari viarum, inopes viatici, per vastas solitudines, dubias paludes, & rapidos amnes vado, aut naratu tentare coacti, vexati præterea continuis imbribus, Domum inediâ, & lassitudine exhausti vix tandem semiuiui redierunt.

Mexicanarum rerum Manila in Philippinis insulis nobis principium erit: nam isti Prouinciæ noua hæc Colonia, Orienti alioqui propior, primis

191

Iuuenis carus, & sobrius ad fidem vocatus.

192.

Eiusdem Sancta mors.

193

Emanuelis Pauæ virtutes & felix obitus.

194

Brasili sexcenti è vitâ vaga in stabilem, translati magnis laboribus Patrum.

197
Sinae duo in
Philippinis
conuersi.

198
Infirmi Eu-
ropæi in Me-
xico curati à
nostris.

199
Scholarum,
& Catechis-
mi fructuo-
sus labor.

200
Ebrietas, &
libido ex In-
dorum mori-
bus sublata.

201
Missio in
Theutlaleum
perutilis.

mis inijs contributa est. Quartum iam quinto propiore annu à sede illa fixa Societas, paucitate operarum, tenuitate facultatum, ignorantia linguarum, à magnis, & dictu Illustribus Gentium Conuersionibus retardatur. excolendis interim Hispanorum, qui multi Militia, ac mercatura gratia ibi degebant, ingenijs, & moribus, ediscendisque indigenarum linguis interta. Duo illic Sinae nobiles se se nostris ad Christianam Religionem conuerti tradiderunt, auspicio magis in spem lato, quam per se memorabili operæ pretio. Sinenfis Sacerdos cum alio suo populari mercatore, & his quæ Sciauquini, & in Vrbe Ciamcheu Rogerius, & Riccius egerant, conceptâ cupiditate Christi legis amplectenda, nec eius sibi rei faciliorem liberam in patriâ posse contingere persuasi, specie commercij, quod cum quum Sinenfi Regno cum Philippinis Insulis est, eò in nauibus mercatorum iuerunt, longè vtilliori negotiatione à Christianis illic dominantibus salutem animarum petiuri. Appulsi Gubernatori clam votum aperuerunt: addentes veritos se conscientiam fratrum, ac propinquorum, qui secum venerant, & eiurationem patriæ superstitionis, quam ipsi meditarentur, simul oblati essent, omni ope ac vi impedituri videbantur, in fidem eius, & tutelam concedere. Prætor Catholicus eos collaudatos cum prædicto Archiepiscopo misit, hic nostris docendos tradidit. Hi virorum multo egregiâ perspectâ, dignos putarunt, qui ad specimen Orientalium magistrorum, solemni baptismo ad Ecclesiam aggregandi in Hispaniam mitterentur. In Mexicano Collegio triplex nostrorum procuratio, Nosocomij, Scholarum, & Prædicationis Euangelicæ, vberes hoc anno fructus tulit. Appensa ex Hispaniâ magna vis plebis inopis famem fugiens, anno illic superari steriliore frugum, per humilia capita, grassantem, in morbos, & in fit, intemperie marini Coeli, atque incommodis navigationis passim vitæ, & graues incidit. Horum miserabilis multitudo humi strata, subsidiorum inops, paratis nostrorum operâ curibus, & iumentis magno numero Oppido S. Crucis, itinere sex dierum, ad Urbem Mexicum deportata. Septingenti peruenerunt omnis sexûs, & ætatis. Hos domo excepti ad id paratâ nostri sedulo ministerio, tres ipsos menses recrearunt. Interim in Scholis litterarias exercitationes alij curabant. Assuebat numerus læti iuuentutis: nec segnius ingenia scholasticis laboribus, quam mores religiosâ sedulitate ad omne decus excolebantur. Respondebat præsertim operæ fructus in institutione Neophytorum. Indi non pauciores quater milia in atrio patenti, quotidianam Magistro Sacræ Doctrinæ operam dabant attentione summâ. Diuini verbi semen bonis cordibus exceptum vberibus omnium virtutum fruges dabat. In Tepotzotlanâ Sede vnum nunc negotium est, Indos ad fidem vocare: aggregatos Ecclesiæ ad vitæ Simoniam assuefacere. In vtroque mirum quantum proficitur. Dominantibus in illis Gentibus ebrietas, & luxuria; & ita dominantur, vt initio humanâ prudentia res æstimantibus haud sperandum videretur, fieri posse, vt nati, sic educati homines sobrietatem vniquam, & pudicitiam colerent. Nunc apparuit facilia Deo esse, quæ maxime ardua putantur. Christiani iam passim constantissime ad epulas dissolutas more gentis inuitantibus, vident. In quo non adeo mirum est, quod genium fraudant oblata voluptate, cuius sunt naturâ cupidissimi, quam quod eo nomine contumelias & irrisiones popularium æquo animo sustinent: non raro poculis, quæ haurire detrectauerint, per contemptum, ludibriumque persusi. Castiores verò tantum apud ipsos decus, vt duæ mulieres circumuentæ à flagitiosis viris: tuendæ pudicitie constantiam vsque ad crudelia verbera, vulneraque altera etiam vsque ad necem, quam tali causâ gloriosam obijt, tenebant. Ex Angelopolitano Collegio excursus in Theutlaleum est. Prouincia illa nomen, in quâ præ cæteris illarum partium Idololatria regnum esse dicebatur. Non quod Christiana illic sacra recepta nondum fuerint. Scholæ enim.

enim, & ille tractus Angelopolitano Episcopo: sed penuriâ cultorum in-
superstitiones, & auitâ prauitatis reuiuiscencia deliria siluescit, quod ibi
septuaginta circiter populi vnum vnde sacra petant Pastorem habeant, qui
si centuplicatos haberet sensus, agilitatem, & vigilantiam Angelicam, vix
partem multesimam procurationis tantæ obire ritè, ac plenè potuisset. Er-
go illuc Episcopi rogatu profecti nostri, aras Idolis sacrilegas in antris abdi-
tis, auiorumque iugis collium multas euerterunt. Erant, qui pro Deo
ignem colerent. Erant, qui fictis Genijs, vel seminum, & nucleorum, &
vt aiebant, vel venationis Præsidiis sacra clam facerent, quique Magicis
carminibus ad multa vterentur. Priuata hæc vitia multorum, omnium ferè
communis labes ebrietas, & libido erant. Hinc odia, & rixæ, furentes in-
ter se in mutuas committebant cædes. Sacerdotibus nostris, hisce tot mal-
lis medendi præcipuam facultatem præbuit ingens quædam in eos beneuo-
lencia, & reuerentia miseræ Gentis ex famæ commendatione nata. Passim
prodibant aduenientibus obuiam, viri etiam principes, præmissis puerorum,
ac puellarum choris, festo æris Campani tinnitu cunctis lætitiæ, ac gratula-
tionis publicæ signis. Patres diuersis locis ad conciones confertissimas dice-
bant, Dogma Christianum declarantes, superstitiones increpantes, vitia
damnantes. Sub hæc penitentibus aures dabant. Producta vltro à prius
adorantibus Idolorum simulacra frangebant. Gratiam inter dissidentes scri-
ptis fœderibus firmabant. Mutatio planè ingens fuit. Vbi quotidiana, vel
potius continua ebriosorum in publico bacchantium spectacula extabant, mul-
tis diebus ne vnus quidem non sobrius visus. Supplicatio hinc frequens
instituta plurimis ordine longo flagellis humeros cadentibus. Clausit cele-
britatem indicta communiter dies Epulo Eucharistico, ad quod multitudo
maxima conuenit, festis omnes vestibus, & flore, gentis more, coronati: Sed
quod caput est pudore sancto, ac detestatione verâ peccatorum, propositio-
que fixo colendæ virtutis, & Diuinæ legis obseruandæ, penitus instincti.
Guaxaci noua Sedes nostrorum instituta, opportuno loco ad confluentiam
Gentium multarum. Gratissimis indigenis iuxta peregrinisque aduentus Pa-
trum fuit, nec minus salubris commoratio. Aëdibus emendis pecuniam Hi-
spani liberaliter donarunt, Indi Templum suis manibus struxerunt, alacrita-
te vtrique summâ. Nostri sic descriptis inter se partibus, vt quidam Do-
mi præsto essent Ciuium vsibus, quotidianum pabulum Verbi Dei, & Mini-
steria Sacramentorum continuâ deuotione poscentium: alij per pagos, & vil-
las regione totâ concionabundi vagarentur, vtriusque operæ fractus vberri-
mos tulerunt. Pascuariensis Collegij dum ædes hoc anno ad necessariam
habitationem à nostris benignitate Amicorum adiutis laxantur, dum iacien-
dis nouæ fabricæ fundamentis humus effoditur, repertum est muliebri Cor-
pus planè integrum, & incorruptum, inter aliorum plurium circumquaque
consumptorum ossa; vt terræ qualitati cadaveris illa conseruatio tribui non
posset. Interrogati Seniores, quid hoc putarent esse, Responderunt Fando
sibi auditum, fuisse olim in eo loco Coenobium Sanctimonialium ad omnem
Christianæ vitæ perfectionem sanctissimè institutarum à Primo eius Ecclesiæ
Episcopo Vasco de Quiroga, in quibus vna fuerit insignis virgo Religionis,
cuius istud esse ipsum dudum mortuæ cadaver non abhorreere videatur à
verisimili. Tantum explorari quærendo potuit. Cæterum Vasco de Quiroga
non negligenda nobis memoria est cum originibus huius Ecclesiæ coniun-
cta. Post captam à Ferdinando Cortesio anno huius sæculi vicesimo Urbem
Mexicum, quæ toti Regioni nomen dedit, Constituto iam in ijs Terris Hi-
spanorum imperio, variæ in eas ex Hispaniâ veteri Coloniz migrarunt, quas
inter vna celebrior ductore vsa est Marchione à Valle. Huius aduentus in
Mexicum in id commodè molenum incidit, quo Indigenarum Gens salu-
tari tædio instincta seruitutis duræ, quam à Diabolo terribili formâ passim
apparente, & humanis hostijs sibi sacrificari frequentissime iubente, patie-
batur,

Hist. Soc. Iesu Parv. Tom. 1.

M M

batur,

202
Guaxacensis
Sedes funda-
ta.203
Corpus
S. Virginis
integrum re-
pertum.204
Vasco de
Quiroga S.
Episcopi me-
moriam.

205
Indi, Tyrannidis Diabolica pertasi.

206
Cuiusdam eorum Sacerdotis in Christi Religionem studium.

207
Mechoacani Regis, & Regni conuersio.

208
Vasce de Quiroga Episcopi sancti & utiles labores.

209
Patrum Societatis auxilium frustra exposcit.

210
Eo mortuo Societas in Mexicum aduenit.

211
Sacrum Iubilæum Pascuarij magno fructu profectum.

batur, erigere vulgo animum ad Christi libertatem ceperat, expeditionibus Europæorum famâ dumtaxat primore tenus ibi cognitam. Grauis infidelium autor consilij noui vir primariæ in gente dignitatis, Sacerdotio in veteri superstitione fundus, quem, ut est verisimile, ex congressu cum aliquo Comitesij Comitum, Christianæ Religionis quadam obiter notitiâ perfruitum, ingens eius admiratio ceperat: ita ut finem nullum eius commendandæ, considerandæque, ac quoad sciret, valeretque æmulandæ, & usurpandæ faceret, certos, quos didicerat eius ritus deuotissimè obiens. Idque studium Deo fuisse cordi, vaticinium demonstrat ex eo sæpè auditum: ire, ut breui veritas ab æuo abstrusa excitaretur è tenebris, & in bono lumine locaretur: quod secuta paulò post Euangelij prædicatio, comitumque magnæ partis Gentium illarum, diuinitus inspiratum fuisse ostendit. Famâ quippe vulgatâ appulsi cum numero comitatu noui Europæorum Ducis (is erat, quem dixi Marchio à Valle) confestim, Mechoacani Rex in eo tractu præpotens, se vltro obtulit, Catholici Regis imperio attestatique vna dumtaxat conditione se subiiciens, si Christianæ Religionis tam ipse, quam eius ditioni subiecta gens participes fierent. Inceptus deinde humanissimè Marchio cum suis à Mechoacano in Urbem Regiam, per Sacerdotes Religiosos, quos secum duxerat Regem baptizantem, primoresque Regni, ac populum plerumque baptizauit, festinè omnino, quam ut formari satis, instituitque prout oportebat Neophyti possent. Sed tempestiue missus ex Hispaniâ Vascus Quiroga, Episcopus, quos nomine tenus Christianos acceperat, verâ Religionis soliditate imbuit. Ab anno huius sæculi secundo, & quadagesimo per de triginta consequentes apostolicâ diligentia in rudis Ecclesiæ institutione versatus, & in se omnes numeros Euangelicæ sapientiæ, & in communi sibi populo magnum instar Ecclesiasticæ Sanctitatis expressit. Vna res agebat comparandum priscis Patribus antistitem: penuria ministrorum, per quam fiebat, ut magna pars vastæ dioceseos necessariò inculta relinquatur. Perlatâ illuc forte primâ famâ confirmatæ per sedem Apostolicam Societatis IESV, institit Vascus vehementer, misso etiam ad hoc in Hispaniam vno è suis familiaribus, lecto venerandoque Sacerdote, ut aliquot Socijs ad se mitterentur, quod ubi tum impetrari non potuit, ad reuertendâ infectâ re Canonicum Pius Antistes, Spiritu Sancto Authore, ut vni fides, & euentuum fides probat, hæc ipsa verba protulit: nunc quidem digni non fuimus: sed erit tempus quando huc quoque Societas IESV veniet ingenti harum gentium bono. Mortuo deinde post vitam sanctissimè transactam optimo Præsule, cum esset auditum ab eius Canonicis ad aduentu nostrorum in Mexicum, ijs missâ statim legatione Pascuariam aedes ipsa sacra, in quâ Vascus rem sacram egerat, vbique sepultus cum adiuncta domo, quam inhabitauerat, nostris est tradita, Canonici cum clero alio migrantibus, additus aurorum quingentorum annuus census. Hæc fuit Pascuarensis Collegij prima fundatio; ex quo procuracionem annuorum consuetis instituti nostri artibus, & modis aggressi Patres, rursus dissimè reperiebant eadem ferè obseruare solitum Vascum Episcopum, qui ipsi Xauerij exemplo Ignatijque præscripto facitarent, ut non nisi Divini Spiritus impulsu conuenire in eisdem sensus Romæ, Goræ, Mexici, & ceteris diuulsos interuallis potuisse homines facile sentias. Hoc porro Pascuarienses Patres aucti numero ex recens appulsi ab Hispaniâ, qui celeriter arreptâ populari linguâ maturè aptos Ecclesiasticis functionibus probauerunt, alacriores quam vmquam in omne genus Apostolicorum laborum incubuerunt. Postridie nonas Ianuarias die ipso sacro Epiphaniæ posita palam apparatu ingenti sacrâ effigie Deiparæ in Templo nobis incredibilis concursus fuit ad Confessionis, & Eucharistiæ sacra mysticæ consuetudinem, inuitante videlicet promulgatione prius sacrâ Iobelinæ, &

peccatorum indulgentiæ ijs promissa, qui expiatis animis sacro epulo refecti ei celebrati adessent. Tres inde totas hebdomadas populi frequentia duravit: quo toto tempore præbere se assiduos in Poenitentia Tribunalibus Patres oportuit. Accendebant bonæ plebis studium beneficia curationum ad aram Diuæ Virginis per eos dies impetrata plurima. Nec minor in Pagis, quò Patrum quidam excurrerunt docilitas, & deuotio deprehensa. occurrebant totæ multitudines venientibus, affectu magno: pari attentione dicentibus operam dabant. Peccata confitebantur; pœnas impositas quantumlibet duras non modo integre subibant, sed verberationes etiam publicas admetiebantur. Mitto singularia multa conuersionum, reconciliationum, & eius generis mutationum insignium, vti & naturæ vires excedentium rerum, qualibus Diuina Bonitas, pro suæ Prouidentia more, nascentem hanc Ecclesiam confirmare, ac consolari dignatus est. Sed finis nullus sit nisi plura ex istis intelligenda, quam integrè legenda damus. Vna necessario memoranda est Patrum ad Chichimecas missio duorum. Gens est sui adhuc iuris, eoque ferocior, nec aditu, inermibus præsertim, tuta. Christianos si nomine censeas, plerosque ibi reperiis, si è fide, ac moribus æstimes vix vllum. Maxima pars totis annis viginti Sacerdotem non viderant. Hinc vitiorum colluies foeda. Quotidiana ebrietas, & promiscua libido in laudis parte numerabantur. Mox partim temulentia, partim riuallitate accensi incades mutuas ferinâ Barbarie ruere. Sed hæc mala neglectæ culturæ potius, quam prauæ indoli gentis imputanda fuisse, docuit exitus. Auditi enim Patres mirros confestim motus effecerunt. Scholæ passim habitæ Christianæ Doctrinæ, concurrentibus cunctis, & dociles se præbentibus. Declamatum, inde in peccata, perniciēsque ipsorum, ac sempiterna supplicia proposita, horrentibus conscis, pectoraque tudentibus. Audiendis mox confessionibus longa, & diligens opera impensa. Sacra publicè facta. Ministrata probatis Eucharistia. Fuit, qui in Confessione pollicitus emendationem ebrietatis, anxie reputabat, qui resistere illecebris peccandi posset. In eâ curâ obdormiscens vidit iuuenem candidum, qui se iussum sequi in Coetum compotantium duceret. Apparebant latæ primò Conuiuiarum facies, mox, vt quisque poculum hauserat, vultus deformabantur; eo sensim turpiores horribilioresque, quo pluries biberant. Hæsit expergefacto salubris horror intemperantia. Nec dubitabant Patres, quibus hæc ipse, qui viderat narrabat, quin opportuno beneficio Angeli Custodis, salutaris species oblata infirmo poenitenti foret. Visa eius generis, effectusque similis, & alia fuerunt, quæ ex annuis cognoscenda relinquimus.

212

Milio ad
Chichime-
cas ardua,
sed ex pari
fructuosa.

213

S. Angeli Cu-
stodis auxi-
lium oppor-
tunum ad co-
firmationem
poenitentis
debilis.